

MAANTIETEEN OPPIKIRJA

KANSAKOULUJA VARTEN.

KIRJOITTI

ARVID TH. GENETZ.

SEMINAARIN LEHTORI.

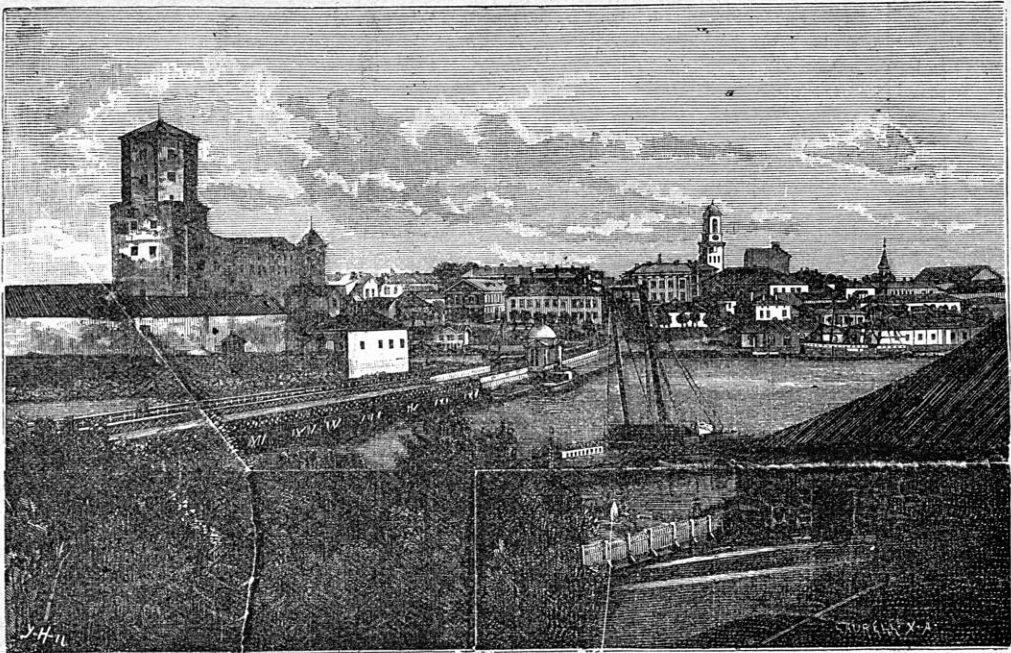
KUVILLA VARUSTETTU.

KOLMAS PAINOS.

PORVOOSSA 1894.

VERNER SÖDERSTRÖM.

Viipurin kaupunki ja linna.

Helsingissä 1894.

Veihin ja Gös'in osakeyhtiön kirjapainossa.

Europa.

Suomi.

Suomenmaa sijaitsee noin 60° ja 70° välillä pohjoista leveyttä sekä 38° ja 50° välillä itäistä pituutta. Sen pituus pohjoisesta etelään on 1150 kilom. ja leveys lännestä itään 610 kilom.

Suomea ympäröipi etelässä **Suomenlahti** ja **Itämeri**, lännessä **Pohjanlahti**. Itäpuolella on se yhteydessä Venäjän, luode- ja pohjoispuolella Skandinavian niemimaan kanssa. Rajalla Ruotsia vastaan on **Tornion-** ja sen lisäjoki **Muonionjoki**; Norjaa vastaan taas **Tenojoki**. Venäjää vastaan on kaakossa rajana **Laatokka** ja **Raja-** eli **Siestarjoki**.

Maanpinta on kaikkialla epätasainen; melkein joka paikassa tavataan vuoriharjanteita, yksinäisiä kukkuloita, korpia, soita, metsiä ja järviä, jotka viimeainitut täyttävät suuren osan maamme pinta-alasta. Vuoret eivät ylipäänsä ole korkeita. Korkeimmat kukkulat tavataan maamme pohjoisimmassa osassa, niinkuin **Haldishok**, luoteisimmassa kulmassa Norjan rajalla, 1255 metrin korkuinen. **Pailastunturi**, lähellä Muonionjoen mutkaa etelää kohti, 860 metriä korkea. **Peldooaive**, Inarijärven länsipuolella. **Ounastunturi**, Ounasselän pohjoispäässä. Vuoriharjanteet maan pohjoisosassa ovat noin 300 metrin korkuisia. Ne muodostavat ylänkömaan, joka vähitellen alenee läntistä rantaa kohti. Täällä Pohjanlahden keskirannikolla on Suomen laajin tasanko. Etelärannalla päättyvät selänteet jyrkkinä mereen, muodostaen paljon niemekkeitä sekä suurenlaisen saariston, joista **Ahvenanmaan saaristo** Pohjanlahden suussa on suurin.

Suomenlahden ja Pohjanlahden rannikoilla huomataan merkillinen ilmiö, että maa vähitellen kohoaa. Etelässä kohoaa maa 2 jalkaa, vaan pohjoisessa 4, jopa 5 jalkaa 100 vuodessa.

Suomen päävuorenselkä saapi alkunsa Norjan vuorista. Sieltä kulkee se **Lapintunturin** nimisenä kaakkoa kohti pitkin Norjan rajaa ja kääntyy sitte **Suolaselkä**-nimisenä suoraan itää kohti **Talkkunaoaive** kukkulaan Venäjän rajalla. Tässä kääntyy vuorenselkä **Maanselkä**-nimisenä eteläänpäin, ja on **Näränkävaaarasta** alkaen rajana, kunnes se **Miinaanvuorissa** kääntyy kaakkoa kohti Venäjän maahan. Maanselästä lähtee muutamia matalampia harjanteita Suomen sisämaahan päin. Niistä ovat merkittävimmät: 1) **Ounasselkä**, joka lähtee Lapintunturista etelää kohti ja päättyy **Airiselkä**-nimisenä lähellä Pohjanlahden pohjoisinta rantaa. Lähellä Ounasselkää on **Aavasaksan** yksinäinen vuorenkukkula; tämä on eteläisimpiä paikkoja Euroopassa, jossa aurinko Juhannuksen aikaan näkyy koko vuorokauden läpeensä. 2) **Kainunselkä** lähtee Näränkävaaarasta lounasta kohti ja yhtyy, kierrettyään Oulunjärven länsipuolitse, Suomenselkään. 3) **Suomenselkä** erkanee Miinaanvuorista ja kulkee ensin länteen ja sitte lounaasen päin Pohjanlahteen, eroittaen Pohjanmaan Karjalasta, Savosta, Hämeestä ja Satakunnasta. 4) **Salpausselkä** alkaa Venäjän Karjalassa **Lieksan** vuorisolmusta, kulkee ensin etelää ja sitte luodetta ja länttä kohti Joensuun kaupungin tienoille, josta se taaskin kääntyy etelää kohti ja kulkien kaarenmuotoisesti yhtä suuntaa etelärannan kanssa päättyy Pohjanlahteen lähellä sitä kohtaa, missä Kokemäenjoki laskee mereen.

Suomenselän ja Salpausselän välinen maa on vesirikas ylänkö, jonka läpi kulkee neljä vuoriharjannetta, nimittäin: **Karjalanselkä** alkaa Suomenselästä ja kulkee kaarenmuotoisesti kaakkoista kohti lähelle Joensuun kaupunkia, jossa se yhtyy Salpausselkään; **Savonselkä** kulkee läpi Länsi-Savon ja yhtyy eteläpuolella Saimaata Salpausselkään; **Hämeenselkä** kulkee Hämeenmaan läpi pitkin Päijänteen länsirantaa ja yhdistyy

Salpausselkään tämän järven eteläpuolella; **Satakunnanselkä** kulkee läpi Satakunnan.

Salpausselästä lähtee **Lohjanselkä** lounasta kohti **Hankoniemeen** sekä **Äyräpäänselkä** Saimaan eteläpuolesta kaakkoa kohti Inkerinmaahan.

Suomenmaa on verrattain muuhun Europaan paljoa myöhempiä aikana ollut merenpohjana. Senpätähden löytyy täällä vielä nytkin suurempi luku järviä, lampia ja jokia kuin missään muussa maassa. Nämät antavat suomalaiselle maisemalle aivan omituisen viehättyksen, etenkin nähtynä tyynenä valoisana kesäyönä tahi aamuna. Muukalaiset käyvätkin vuosittain yhä enenevässä määrässä tätä kauneutta ihailemassa. Tämä luonnon ihanuus on suomalaisen kansanluonteeseen tehnyt mitä syvimmän vaikutuksen. Sitä todistaa esi-isiemme runollinen henki, joka ilmestyy Kalevalan ja Kantelettaren lauluissa.

Kaikki maamme järvet ja joet jaetaan luonnollisten rajojen kautta viiteen vesistöön, jotka ovat: **Pohjoinen** eli **Lapin** vesistö, **Luoteinen** eli **Pohjanmaan** vesistö, **Lounainen** eli **Satakunnan** vesistö, **Keskimäinen** eli **Keski-Suomen** vesistö sekä **Kaakoinen** eli **Savo-Karjalan** vesistö. Yläkömaan vedet ovat siitä omituisia, että ne kokoutuvat yhteen laskeakseen mereen yhtä jokea myöten.

Pohjoinen vesistö. Tähän vesistöön kuuluvat kaikki Suolaselän pohjoispuolella olevat vedet, jotka laskevat Jäämereen ja Vienanmereen. Suurin järvi on **Inarijärvi**, johon tulee kultarikas **Ivalojo**. Inarijärvi purkaa vetensä **Paatsjokea** myöten Pohjoiseen-Jäämereen. **Tenojo**, joka on rajana Norjaa vastaan, laskee Tenovuonoon Norjassa.

Luoteinen vesistö rajoittuu Suolaselkään pohjoisessa, Maanselkään idässä ja Suomenselkään etelässä ja kaakossa. Tämän vesistön tärkeimmät vedet laskevat Pohjanlahden pohjoisosaan. Merkittävimmät ovat: 1) **Könkämä-eno**, joka alkaa Suomen, Ruotsin ja Norjan rajojen yhtymäpaikassa ja nimitetään alajuoksussaan **Muonionjoeksi**. Tämä laskee vetensä

Ruotsista tulevaan **Tornionjokeen**, joka on rajana Ruotsin ja Suomen välillä. 2) **Kemijoki** alkaa Talkkunaoavesta, juoksee lounaiseen päin ja saapi oikealta lisähaaran **Luirojoen**; kääntyy nyt suoraan etelää kohti ja kulkee **Kemijärven** läpi. Tekee sitte äkkiä mutkan länteenpäin ja saapi Rovaniemen kirkon luona ison **Ounasjoen**, jonka jälkeen Kemijoki taas kääntyy lounasta kohti ja laskee Pohjanlahteen, parin peninkulman päässä Tornionjoen suusta. 3) **Simojoki** lähtee **Simojärvestä** ja kulkee lounasta kohti. 4) **Iijoki**. 5) **Oulunjoki** on Pohjanmaan mahtavin ja tärkein joki, jonka kautta Kainungselän itäpuolella olevat vedet purkautuvat Pohjanlahteen. Näiden vesien keskustana on iso **Oulujärvi**, joka saapi koillisesta **Hyrnsalmen haaran Kiehimäjoen** kautta sekä idästä **Sotkamon haaran Koivu- ja Ämmänkoskia** myöten. Oulunjoki on hyvin koskinen. Suurimmat kosket ovat: **Niskakoski**, **Pyhäkoski** ja **Merikoski**. Kumminkin on Oulunjoki tärkeänä kauppaticenä, jota myöten kuljetetaan sisämaan tuotteita, etenkin tervaa, merenrannalla olevaan Oulun kaupunkiin. 6) **Siikajoki**, joka saapi vasemmalta **Isolamujärvestä** tulevan lisähaaran **Lamujoen**. 7) **Pyhäjoki** **Pyhäjärvestä**. 8) **Kalajoki**. 9) **Ähtävänjoki** kulkee **Alajärven**, **Lappajärven** ja **Evijärven** läpi. 10) **Lapuanjoki** kulkee **Kuortaneenjärven** läpi. 11) **Kyrönjoki** on suurin Etelä-Pohjanmaalla. Sen oikeanpuolista haaraa sanotaan **Seinäjoeksi** ja vasemmanpuolista ensin **Kauhajoeksi** ja myöhemmin **Ilmajoeksi**. Kyrönjoki laskee **Merenkurkkuun**.

Lounainen vesistö rajoittuu pohjoisessa Suomenselkään, idässä Hämeenselkään ja kaakossa Lohjanselkään. Tämän vesistön vedet laskevat Pohjanlahden eteläosaan ja Itämereen. Suurin joki on **Kokemäenjoki**, jonka kautta enimmäkseen niistä järvistä, jotka ovat itäpuolella Satakunnanselkää, purkautuvat vetensä mereen. Näitten vesien keskustana voipi pitää pientä **Pyhäjärveä**, sillä siinä yhtyvät kaikki pohjoisesta ja idästä tulevat vedet.

Pohjoisesta tulee kolme haaraa: 1) **Ätsärin**, jonka tärkeimmät järvet ovat: **Ätsärinselkä**, **Toisvesi**, **Visuvesi** ja **Tarjanne-**

vesi. Viimemainittuun tulee pohjoisesta: 2) **Pihlajaveden haara.** Näiden yhdyttyä laskee Tarjanne **Sotkanselkään.** 3) **Keuruun haaran** suurin järvi on **Keuruonselkä,** joka laskee **Mäntänkosken** kautta **Kuoreveteen** Tämä laskee ennenmainittuun Sotkanselkään, josta vedet yhdistyttyänsä virtaavat **Ruoveteen** ja sieltä **Muroleenkosken** kautta tämän vesistön suurimpaan järveen, **Näsijärveen.** Näsijärvi laskee **Tammerkosken** kautta **Pyhäjärveen.**

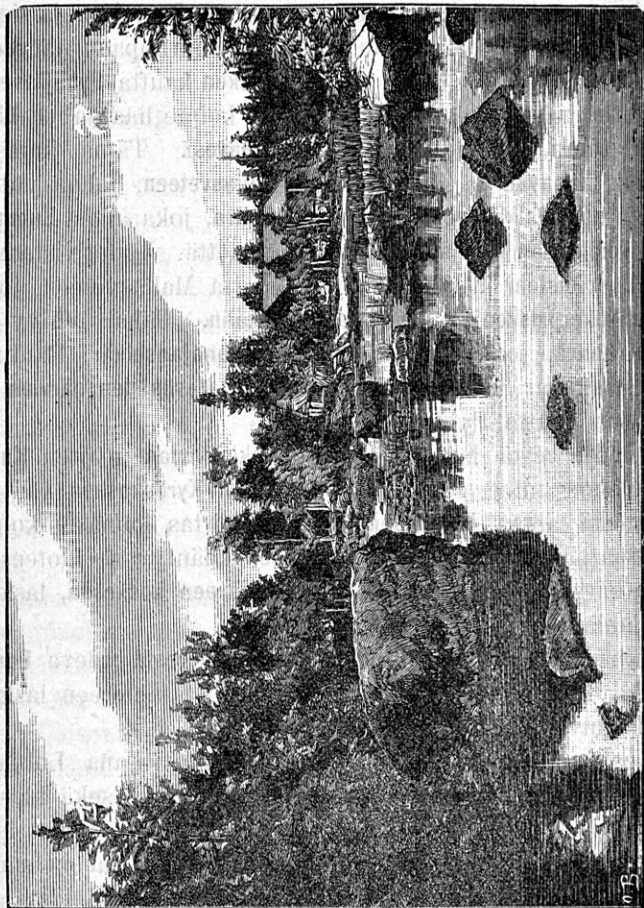
Idästä tulee Pyhäjärveen myöskin kolme haaraa: 1) **Längelmäen haara,** johon kuuluu **Längelmävesi.** Tämä juoksee **Kaivannon kanavan** ja **Roineen** läpi **Mallasveteen,** johon yhtyy idästä tuleva **Pälkänevesi.** 2) **Hauhon haara,** joka alkaa **Lummenen** ja **Vesijakaan** järvistä lähellä Päijännettä. Vedet virtaavat täältä **Luopioisten** ja **Hauhonjärvien** kautta Mallasveteen, joka laskee **Valkeakosken** kautta **Rautonselkään.** Tähän yhtyy 3) **Vanajan haara,** jonka suurin järvi on **Vanajanselkä.** Rautonselästä laskevat vedet **Kuokkalankosken, Vesilahden järvien** ja **Sorvanselän** kautta Pyhäjärveen.

Pyhäjärvestä laskevat vedet **Nokianvirtaa** myöten **Kuloveteen,** johon tulee pohjoisesta **Kyrösjärvi Kyröskosken** kautta. Kulovedestä alkaa **Kokemäenjoki,** joka virtaa lounasta kohti, mutta saatuaan vasemmalta **Loimijoen** kääntyy se luoteesen päin ja katkaistuaan **Salpausselän Kiettareen koskessa,** laskee se Pohjanlahteen.

Tähän vesistöön kuuluu vielä **Pyhäjärvestä** tuleva **Eurajoki,** joka myöskin laskee Pohjanlahteen. Itämereen laskee **Aurajoki** Turun kaupungin läpi.

Keskimäinen vesistö. Lännessä on rajana **Lohjanselkä** ja **Hämeonselkä,** pohjoisessa **Suomonselkä** sekä idässä **Savonselkä,** osa **Salpausselkää** ja **Äyräpäänselkä.** Vedet laskevat Suomenlahteen. Tämän vesistön keskustana on suuri **Päijänne,** johon tulee vesiä pohjoisesta, idästä, etelästä ja lännestä. Pohjoisesta tulee: 1) **Saarijärven haara,** joka laskee **Naaraskosken** kautta **Kuhnamoon.** Tähän tulee 2) **Viita-saaren haara,** jonka suurin järvi on **Keitele.** Keiteleeseen tulee vettä **Kivijärven haarasta** ja **Pihtiputaan haarasta.** Kuhnamosta

kulkevat vedet Laukaan kirkon läheisyydessä **Kuusankoskea** myöten **Saraveteen**. Koillisesta tulee tähän **Tarvalankosken** kautta 3) **Rautalammin haara**, jonka suurimmat järvet ovat:

Keisarin kalastustupa Langinkoskella.

Pielavesi, Iisvesi ja Konnevesi. Saraveteen yhtyneet vedet laskevat nyt **Kuhankosken, Leppäveden ja Haapakosken** kautta Päijänteesen.

Idästä tulee **Sysmän haara Tainion virtaa** myöten. Tämän suurimmat järvet ovat: **Kyyvesi, Puulavesi ja Jääsjärvi.**

Etelästä laskee **Vesijärvi Vääksynjoen** kautta.

Lännestä tulee **Jämsänjoki Petäjavedestä** sekä **Arrakoski Lummeneesta ja Vesijakaanjärvestä**, joiden vesi siis kulkee kahdannepäin.

Päijänteen kaakkoisosasta lähtevät vedet **Kalkkistenkoskea** myöten **Ruotsalaisen järveen**, josta **Kymijoki** alkaa. Tämä tekee Heinolan kaupungin luona **Jyrängönkosken** ja saa pohjoisesta lisäksi **Mäntyharjun haaran**, jota myöten Puulavesi myöskin purkaa vetensä. Etempänä laskee Kymiin samaten pohjoisesta **Valkealan haara**. Näiden vesien yhdyttyä kääntyy joki etelään, katkasee Salpausselän **Keltistenkoskissa**, tekee useampia putouksia, joista **Anjalankoski** on suurin sekä jakautuu kahteen haaraan, jotka ympäröivät Pyhtään saaren. Vihdoin purkaa Kymi vetensä Suomen lahteen viidellä suuhaaralla, joista itäisimmässä on **Korkeakoski**.

Vantaanjoki laskee **Suomenlahteen**, puolen peninkulman päässä koilliseen päin **Helsingistä**. **Raja-** eli **Siestarjoki** on rajana Venäjää vastaan.

Kaakkoisen vesistön rajat ovat pohjoisessa Suomen-**selkä**, idässä **Venäjä**, etelässä **Salpausselkä** ja **Äyräpäänselkä** sekä lännessä **Savonselkä**. Tähän vesistöön kuuluvat Suomenmaan suurimmat järvet, jotka kaikki paitsi muutamia haaroja laskevat **Laatokkaan**. Keskusjärvenä on **Haukivesi**, johon kokoontuu vesiä luoteesta ja koillisesta.

Luoteesta: 1) **lisalmen haara**, jonka vedet kokoutuvat **Poroveteen**. Tähän tulee luoteesta **Kiuruveden haara** sekä pohjoisesta useampia pieniä järviä **Koljonvirran** ja **lisalmen** kautta. Porovesi laskee **Onkiveteen** ja siitä **Maaninkaveden** ja **Ruokovirran** kautta suureen **Kallaveteen**. Tähän laskee myös 2) **Nilsiän haara Jännevirtaa** myöten. **Kallavesi** laskee **Haukiveteen** kahta eri tietä kahden puolen **Soisalon saarta**. Länsipuolissa juoksussa, joka on tärkeämpi, huomautettakoon **Konnus-**

koski, Unnukkavesi ja Varkaudenkoski. Itäpuolisessa taas **Kermanselkä, Kermankoski ja Joutsenvesi.**

Koillisesta: **Pielisjärven haara,** jonka suurin järvi on **Pielisjärvi.** Tähän kokoontuu vettä myöskin Venäjän rajan takaa **Lieksan järvistä.** Kaakosta päin tulee Pielisjärven eteläisimpään osaan **Koitajoki,** jota myöten **Tolvajärvi, Nuorajärvi ja Koitere** purkavat vetensä. Pielisjärvi laskee **Pielisjokea** myöten **Pyhäselkään,** johon tulee pohjoisesta **Höytiäinen.** Pyhäselästä laskevat vedet **Oriveteen,** johon tulee etelästä **Pyhäjärvi Puhoksenkanavan** kautta ja pohjoisesta **Viinijärvi.** Orivesi laskee **Orivirtaa** myöten **Enonveteen** ja sieltä **Haukiveteen.** Haukiveteen kokoutuneet vedet laskevat **Haapasalmen** kautta Savonlinnan kaupungin ohitse **Pihlajaveteen,** johon tulee **Puruvesi** kahden puolen Punkaharjua. Pihlajavesi laskee **Puumalansalmen** kautta **Saimaaseen.**

Kaikki Saimaaseen kokoutuneet vedet laskevat **Vuoksenvirtaa** myöten Laatokkaan. Vuoksi taittaa Salpausselän **Imatrankoskessa,** joka on Suomenmaan merkillisin koski. Ennen Laatokkaan laskemista jakautuu Vuoksi kahteen haaraan, joista eteläinen on isompi ja laskee **Suvannon** kautta. Pohjoinen haara jakautuu taas lähellä Käkisalmen kaupunkia kahteen suuhaaraan.

Ilmasto. Maan ilmastolla tarkoitetaan sen ilmasuhteita: sataako siinä paljon tahi vähän; onko ilma-lämpöinen vai kylmä; mistäpäin tuulet enimmäen puhaltavat y. m.

Ilmaston laatu riippuu enimmäen siitä jos maalla on enemmän tahi vähemmän pohjoinen asema. Pohjoisessa kohoaa aurinko taivaalla vähemmän korkealle ja lämmittää sentähden vähemmän kuin etelässä. Suomi on Europan pohjoisimpia maita ja sentähden on sen ilmasto kylmimpiä. Suuri eroitus on kumminkin maan pohjoisimman ja eteläisimmän osan välillä.

Toinen seikka, joka melkoisesti vaikuttaa ilmaston laatuun, on suurien vesien tahi valtamerien läheisyys; sillä nämä laimentavat kesän kuumuutta ja lauhduttavat talven pakasta. Sentähden ovat kesät rantamailla viileämmät ja talvet

lauhkeammat kuin mannermailla. Senpätähden sanotaankin Suomenmaan ilmastoa mantereiseksi koska Suomen läheisyydessä ei ole mitään valtameriä.

Pohjoisin osa Suomea on **kylmässä vyöhykkeessä**; siellä aurinko Juhannuksen aikana ei laske eikä Joulunaikaan nouse useampaan vuorokauteen. Koko muu osa Suomea on **lauhkeassa vyöhykkeessä**, jossa aurinko nousee sekä laskee joksikin aikaa kunakin vuorokautena. Päivän pituus maan eteläosassa on korkeintaan 18½ tuntia. Talvea kestää pohjoisessa 9 kuukautta ja etelässä 5 tahi 6 kuukautta.

Vaikka kesän lämpimyys Pohjois-Suomessa ei ole suuri, kehittyvät kasvit siellä paljon nopeammin kuin etelässä, sillä pitkät päivät ja valoisat yöt jouduttavat kasvamista. Ohra joutuu leikattavaksi kuusi viikkoa kylvämisen jälkeen.

Vuorilajit ja maanlaatu. Suomen vuoret ovat enimäkseen **harmaatakiveä** (graniittia), mutta monin paikoin on myöskin muita vuorilajia, niinkuin **kalkkikiveä**. Vuorta lähinnä on kaikkialla järeätä soraa. Alhaisimmilla paikoilla on muita maanlajia kokoutunut kerroksiin soran päälle: savea, hiekkaa tahi mutaa. Sora on sitä vastoin maanpinnalla ilmissä vuorilla ja mäkirinteillä. Senpätähden on sora vallitsevana maanlaattuna ylänkömailla, mutta savi ja muta alangoilla. Sora kasvaa hyvin metsää, mutta huonosti viljaa; savimaa on sitävastoin oivallista peltomaata. Siitä voimme helposti käsittää, minkätähden vuoriseudut ovat metsäisiä ja tasangot viljelysmaita.

Elinkeinot. Maamme tärkeimmät elinkeinot ovat **maanviljelys, karjanhoito, metsänhoito** ja **kalastus**; vähemmin tärkeät ovat **metsästy, vuorityöt, teollisuus** ja **kaupankäynti**.

Maanviljelys ja **karjanhoito** ovat kieltämättä kansamme pääelinkeinot. Sentähden ovat viljavat rantamaat ja jokienvarret tiheämmin asuttuja. Kumminkin on Suomen alueesta ainoasti kahdeskymmenes osa viljeltyä peltoa ja viljaa ei saada maan tarpeeksi, vaan täytyy sitä useampina vuosina ostaa Venäjältä. Muutamia vuosikymmeniä sitte pidettiin vielä karjanhoitoa välttämättömänä rasituksena maanviljelykselle, mutta

kuin viljan hinta hyvien kulkuneuvojen kautta on vuosivuodelta alentunut, on viime aikoina karjanhoidolle annettu yhä suurempi arvo. Niin on myöskin tehtävä, sillä maamme pohjoisen aseman tähden on viljan viljeleminen aina oleva vaaranalainen. Yksi ainoa syyshalla tekee tuhoksi viljelijän kaikki toiveet. Toisin on karjanhoidon laita. Rehukasvit, joita karja tarvitsee ravinnokseen, eivät ole hallan arkoja. Tosin voipi niitäkin toisina vuosina kasvaa enemmän, toisina vähemmän, mutta varsinaista katovuotta niistä ei tule milloinkaan. Karjantuotteet ovat sydänmaitten maanviljelijöille melkein yksinomaisena särvinaineena. Sitäpaitsi ovat karja ja sen tuotteet erittäin tärkeitä vientitavaroita. Voita viedään maastamme ulkomaille, etenkin Venäjälle ja Englantiin; karjaa ja hevosia Venäjälle. Hallitus on kaikella tavoin koettanut edistää karjanhoidon kehittymistä perustamalla meijeri- (maitotalo) ja karjakkokouluja sekä myöntämällä edullisia lainoja meijerien perustamista varten.¹

Kotieläimistä ansaitsevat etenkin hevoset mainitsemista. Vaikka ne ovat pieniä ja vähemmän kauneita kuin monet muut hevosrodut, ovat ne erittäin tyytyväisiä, kestäviä ja nopeakulkuisia. Kotimainen lehmärotu on sitä vastoin huononlainen. Huono hoito ja niukka ravinto vuosisatojen kuluessa ovat ehkäisseet rodun kehittymistä. Sentähden on viime aikoina hallituksen ja yksityisten toimesta tuotettu parempirotuaisia nautaeläimiä Englannista ja Hollannista. Maallemme ehkä sentähden edullisempää olisi ollut, jos alunpitäin olisi ryhdytty jalostuttamaan kotimaista rotua huolellisen hoidon ja runsaamman ravitsemisen kautta. Suomen lampaat ovat karkeavillaisia ja laihalihaisia, sentähden on niiden parantamista varten tuotettu lampaita Englannista. Samasta maasta on myöskin tuotu sikoja parantamaan meidän hidaskasvuisia ja huonompilihaisia kotimaisia sikoja. — Lappalaisten melkein ainoa kotieläin on poro. Siitä saavat he kaikki tarpeensa, ruokansa sekä vaatteensa ja sitä käyttävät he myöskin vetämässä kuormiaan.

Karjanhoidon parantaminen vaikuttaa suoranaisesti maanviljelyksen kohottamiseen, sillä samalla kuin karjaa lisätään ja paremmin ruokitaan, saadaan enemmän ja arvokkaampaa lantaa peltoja varten. Mitä voimakkaammin taas pelto lannoitetaan, sitä runsaamman sadon se antaa ja sitä vähemmin halla voi sitä vahingoittaa. Toiselta puolen pakoittaa karjan lisääminen ryhtymään heinän viljelemiseen, sillä heinät luonnollisista niityistä eivät riitä suurempaa karjaa ravitsemaan. Näin tulevat monet kosteaperäiset niityt ja rämeet raivatuiksi ja ojitetuiksi, joten nämät varsinaiset hallanpesät häviävät ja koko ympäristön ilma lämpiää. Hallitus on monella tavoin koetta-

Mustialan maanviljelysopisto.

nut vaurastuttaa ja saattaa maanviljelystä, tätä maamme pääelinkeinoa paremmalle kannalle perustamalla maanviljelysopistoja ja kouluja sekä asettamalla kuhunkin lääniin agnoomeja eli maanviljelysneuvoja. Kumminkin on tunnus-tettava että harvassa maassa Europassa maanviljelys on niin alhaisella kannalla kuin Suomessa. Suonviljelystä harjoitetaan enimmäkseen Pohjanmaalla ja sitä tehdäänkin nyt hyvällä menestyksellä, kun on opittu soita parantamaan vetämällä niille savea tai hiekkaa. Itä-Suomessa on maanlaatu ylipäänsä laihaa kiviperäistä hiekkamaata, joka on vähemmän sopivaa viljellä peltona; senpätähden harjoitetaan siellä laajalti kaskenpolttoa.

Ruis on enimmäkseen viljelty viljalaji ja se onkin pidettävä kansamme tärkeimpänä elatuksena. Maamme pohjoisimmassa

osassa ruis ei kylmyyden tähden menesty; sentähden viljellään siellä ohraa, joka tarvitsee aivan lyhyen ajan kasvaaksensa ja täysin kehittyäksensä. Ohra menestyy niinkin pohjoisessa kuin Inarijärven rannoilla. Kauran viljeleminen lisääntyy vuosi vuodelta, sillä se tyytyy raakaan ja vähän muokattuun maahan. Sentähden kylvetään kauraa etenkin uudisviljelyksiin. Itä-Suomessa paistetaan kaurajauhoista leipää „kaurakokkoa“, mutta muualla Suomessa syötetään sitä kotieläimille, etenkin hevosille, sekä myydään ulkomaille.

Vehnää viljellään ainoasti Etelä-Suomessa.

Paitsi yllämainituita viljalajia kasvatetaan Suomessa potaattia eli perunoita, nauriita, tattaria, herneitä ja papuja. Keski-Hämeessä viljellään paljon pellavia; muualla Suomessa viljellään niitä myöskin samoin kuin hampua (liinaa), mutta vähemmässä määrässä.

Kasvitarhaviljelys on maassamme aivan alhaisella kannalla, paitsi etelä- ja lounasosassa, jossa viljellään hedelmäpuita: omena-, päärynä- ja kirsikkapuita sekä marjapensaita. Itä-Suomessa viljelee maakansa melkoisesti kaalia, lanttuja ja tupakkaa. Muutoin pitää kansa¹ kasvitarhanhoitoa jonkunlaisena hyödyttömänä herraskartanoihin kuuluvana turhamaisuutena. Metsissämme kasvaa sitävastoin paljon ja monenlaisia marjoja, jotka palkitsevat hedelmäpuiden puutetta. Mansikoita, mustikoita, puoloja, karpaloita, mesimarjoja ja suomuuramia kasvaa maassamme runsaasti. Puoloja ja mustikoita on viime vuosina alotettu kaupata ulkomaille.

Metsänhoito. Puolet Suomen pinta-alasta on metsien peittävä ja kuitenkin on metsänhoito maassamme varsin huonolla kannalla, vaikka metsäntuotteet ovat hyvässä hinnassa ja niiden vienti ulkomaille tuottaa maallemme vuosittain monta miljonaa markkaa. Valtion metsiä hoidetaan huolellisesti, mutta yksityisten metsänhoitoa voipi suorastaan sanoa metsänhaaskaukseksi. Rantamaista etenkin ovat metsät hävitetyt, niin¹ että asukkaat monessa paikassa saavat vetää rakennus- ja polttopuita pitkien matkojen päästä sisämaasta. Honka- ja

kuusimetsät ovat arvokkaimmat. Metsäisimmät seudut ovat nykyään maan koillisessa osassa. Hämeestä, jossa ennen oli suuria metsiä, ovat ne nykyään suurimmaksi osaksi hakkuutetut ja myydyt.

Synkissä hiljaisissa metsissä on talvella tukinvedon-aikaan vilkas elämä. Satoja hevosia ja miehiä on tukkia vetämässä metsistä jokien ja järvien rantamille. Kevään tultua ja jäiden sulattua vieritetään tukit veteen ja uitetaan jokia ja järviä myöten lähellä merenrantaa oleville sahoille, joissa ne ulosvientiiä varten sahataan lankuiksi ja laudoiksi.

Oulujärven ympäristössä harjoitetaan suurta tervanpolttoa.

Paitsi edellämäinittuja puulajia, honkia ja kuusia, kasvaa yleisesti Suomessa koivu, leppä, haapa, paju, pihlaja, tuomi, raita ja kataja. Eteläosassa maata kasvaa paikoittain myöskin vaahteri, lehmus ja tammi. Kuusi kasvaa vielä eteläpuolella Inarijärveä, petäjiä vähän pohjoisempana. Kaikkein pohjoisimmassa ei kasva mitään puuta.

Kalastusta harjoitetaan sekä meren rannikoilla että sisävesissä. Merestä pyydetään etenkin haaleja, joita Länsi-Suomessa sanotaan silakoiksi, sisämaan järvistä muikkuja, särkiä, kuoreita, lahnoja, siikoja, ahvenia, haukia, kuhia ja maitteita. Suurimmista, varsinkin Pohjanmaan joista saadaan paljon lohia. Sitämyöten kuin maa tulee tiheämmin asutuksi, harjoitetaan kalastusta yhä ahkerammin ja sitä niukemmaksi käypi kalansaalis.

Metsästys ynnä *kalastus* olivat muinaisina aikoina asukasten melkein ainoana elinkeinona, mutta mitä tiheämmin asutuksi maa tuli, sitä pienemmiksi tulivat metsät ja sitä enemmän väheni metsänriista. Vaikka metsänriista on vähenemään päin, viedään Suomesta paljon lintuja ja metsäeläinten nahkoja ulkomaille, etenkin Venäjälle. Salomaiden asukkailla on oravien ampuminen syksyllä tärkeänä sivutulona. Saaristojen asukkailla on taas hylkeitten pyynti varsin tuottava elinkeino. Petoeläimistä ovat karhu, ilves, susi, ahma, kettu, näätä, saukko eli saarva, mäyrä ja kärppä yleisiä. Kun useat näistä tekevät

paljon vahinkoa kotieläimille ja hyödylliselle metsänriistalle, on hallitus sekä yksityiset kunnat määränneet tapporahoja „hengenrikkojaisia“ näiden tappamisesta. Hyödyllisiä metsäeläimiä ovat hirvi, peura, jänis ja orava sekä seuraavat linnut: metso, teeri, pyy, peltopyy, metsäkana eli riekko, joutsen, hanhi ja monenlaiset sorsalajit. Näitten lisääntymistä koetaan edistää siten, että ne pesimisaikana ovat rauhoitetut.

Vuoritöitä harjoitetaan yleisesti. Rautaa löytyy melkein kaikkialla; sitä valmistetaan rautamalmista, jota nostetaan järvistä ja soista tahi louhitaan vuorikaivoksista. Vaikka Suomessa valmistetaan paljon rautaa, tuodaan kumminkin vuosittain rautatavaroita suuressa määrässä ulkomailta. Terästä, joka on muutama rautalaji, on viime aikoihin asti ollut vaikea valmistaa Suomen malmista, sillä tämä sisältää sivuaineita, jotka tekevät teräksen hauraaksi. Suurimmat rautatehtaat ovat Fiskars'in tehdas Uudellamaalla ja Värtsilän Karjalassa. Kuparia saadaan Pitkästärannasta Karjalassa sekä vähemässä määrässä Orijärven kaivoksista Uudellamaalla. Pitkässärannassa löytyy myös tinaa ja vähin hopeaa. Kultaa huuhdotaan Lapinmaalla Ivalojoesta, jonka hiekassa on kyltajyväsiä. Kalkkia löytyy joka maakunnassa; marmoriam Ruskealassa, rapakiveä monessa paikassa varsinkin Karjalassa. Yleisin kivilaji on harmaakivi.

Teollisuus. Useammat luonnontuotteet, niinkuin viljat, rauta ja puutavarat eivät semmoisenaan kelpaa ihmisten käytettäväksi ja sanotaan niitä sentähden raakaaineiksi. Viljaa täytyy jauhattaa jauhoksi ja leipoa leiväksi, raudasta takoa veitsiä ja kirveitä j. n. e. Tätä tointa sanotaan raakaainetten jalostuttamiseksi, ja kaikkea mitä tässä tarkoituksessa tehdään **teollisuudeksi**. Teollisuus jakautuu **tehdasliikkeeseen** ja **käsiteollisuuteen**. Tehtaissa jalostutetaan raakaaineet suuressa määrässä koneiden avulla.

Teollisuus ei täytä läheskään maan tarvetta, vaikka se viime aikoina on melkoisesti edistynyt. Useampia tehtaita käytetään vesivoimalla, jonkatähden ne sijaitsevat koskien var-

silla. Sahalaitoksia lankkujen ja lautojen sahaamista varten löytyy paljon. Paperiteollisuus on viime vuosina edistynyt tavattomasti; paperi on nykyään tärkeimpiä vientitavaroitamme ja vetää se hyvyytensä puolesta vertoja parhaimmalle ulkomaalaiselle paperille. Paitsi tavallista paperia on viime vuosina ruvettu valmistamaan paperia puusta puuhiomissa. Maan suurin tehdaskaupunki on Tampere. Suurimmat konepajat ovat Turussa, Helsingissä ja Varkaudessa. Laivaveistämöjä löytyy myös monta, etenkin Pohjanmaalla ja Etelä-Suomessa. Paitsi näitä on maassamme puuvilla-, verka-, tupakka-, lasi-, porsliini-, sokeri-, kruuti-, nahka- y. m. tehtaita.

Kotiteollisuutta harjoitetaan etenkin Pohjanmaalla ja Turun läänissä. Kansa käyttää enimmäkseen kotona kudottuita vaatteita ja valmistaa itse maanviljelys- ja ajokapineensa. Kotiteollisuutta on sillä suuresti edistetty, että käsityöt ovat määrättyt opetusaineeksi kansakouluissa.

Sisämaan **kauppaa** edistää hyvät maantiet, rautatiet ja kanavat, mutta se on vähemmin vilkas. Ulkomainen kauppa on tärkeämpi. Maan etevimmät vientitavarat ovat laudat ja lan-
kut, voi, paperi, karja, hevoset ja metsälinnut. Tärkeimmät tuontitavarat ovat viljat, sokeri, kahvi, kankaat, rauta- ja terästavarat, tupakka, suola, puuvilla ja viinit. Kauppalaivastossa on lähes 2,000 alusta, joista noin kymmenes osa on höyrylaivoja.

Suomenmaan kanavista on tärkeimmät: **Saimaankanava** joka välittää liikettä Saimaan ja Suomenlahden välillä ja laskee Viipurin kaupungin läpi. **Pielistenkanava**, joka yhdistää Pielisjärven Pyhäselkään. Vähempiä ovat **Konnuksen kanava**, **Kallaveden** ja **Unnukkaveden** sekä **Taipaleenkanava** Unnukkaveden ja Haukiveden välillä; **Vääksynkanava** Päijänteen ja Vesijärven välillä; **Kajaanin kanava**, joka kulkee Ämmäkosken sivutse.

Maan rautatieverkko yhdistää Helsingin, Viipurin, Pietarin, Sortavalan, Joensuun, Hämeenlinnan, Tampereen, Porvoon, Tammisaaren, Hankoniemen, Turun, Vaasan, Oulun, Kotkan, Mikkelin ja Kuopion kaupungit toisiinsa.

Asukkaat. Enin osa Suomenmaan asukkaista eli noin 2 miljoonaa on Suomalaisia. He kuuluvat Suomalais-ugri-

laiseen kansakuntaan ja jakautuvat kahteen heimokuntaan, Karjalaisiin ja Hämäläisiin. Karjalaiset asuvat suurimmassa osassa Suomea, sen itäpuolella aina Uuteenmaahan, Hämeeseen ja Pohjanmaalle asti. He ovat luonteeltaan vilkkaita, ystävällisiä ja taipuvia kaupankäyntiin. Hämäläiset asuvat maamme lounaisessa osassa ja ovat luonteeltaan hitaampia, umpimielisiä, mutta erinomaisen kestäviä työssä ja harjoittavat maanviljelystä pääelinkeinonaan.

Lappalaiset elävät maamme pohjoisimmassa osassa, Lapissa, elättäen itseään poronhoidolla ja kalastamisella. Muinaisina aikoina elivät he kaikkialla Suomenniemellä, mutta Suomalaisten muutettua tänne, täytyi Lappalaisten väistyä heidän tieltään aina pohjoisempaan.

Paitsi näitä asuu maassamme Ruotsalaisia, Venäläisiä, Saksalaisia ja Mustalaisia yhteensä noin 300 tuhatta henkeä. Ruotsalaiset ovat muinaisina aikoina muuttaneet siirtolaisina Suomeen ja asettuneet Ahvenanmaan saaristoon, Uudenmaan ja Etelä-Pohjanmaan rantapitäjiin. Venäläiset ja Saksalaiset asuvat enimmäkseen kauppiaina kaupungeissa. Mustalaiset kuljeksivat kerjäten ympäri, ollen suurena rasituksena maalle.

Uskonto ja Sivistys. Suomenmaan valtiokirkko on Evankelis-Lutherilainen ja tähän kuuluu enin osa maan asukkaita. Venäläiset ja osa Karjalaisia, lähellä Venäjän rajaa, tunnustavat Kreikkalais-Katolista uskontoa.

Suomenmaan korkein oppilaitos on Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto Helsingissä. Korkeampaa tieteellistä sivistystä varten on useampia suomenkielisiä ja ruotsinkielisiä lyseoita. Naissivistystä edistämässä on niinikään suomen- ja ruotsinkielisiä tyttökouluja.

Kansansivistystä varten on perustettu neljä kansakoulunopettaja-seminaaria ja vakinaisia kansakouluja alkaa olla useammassa kunnissa, suuremmissa jo useampiakin. Lukutaito on vanhuudestaan ollut yleinen.

Sitäpaitsi on maassamme vielä joukko ammattikouluja ja tieteellisiä seuroja.

Hallitusmuoto. Suomi on perustuslaillinen valtio, mutta samalla eroittamaton osa Venäjän Keisarikunnasta, jonka Keisari on Suomen Suuriruhtinas. Säätyjä on neljä: Aatelis-, pappis-, porvaris-, ja talonpoikaissäädyt. Kolmen vuoden kuluttua kokoutuvat säädyt valtiopäiville säätämään lakia ja määräämään veroja, mutta nämät saavat laillisen voiman vasta sitten kuin Suuriruhtinas ne allekirjoituksellaan vahvistaa. Hallintoa hoitaa keisarillinen senaatti, jonka puheenjohtajana on Suuriruhtinaan määräämä Kenraalikuvernööri. Suomen asioita esittelee hallitsijalle Pietariin asetettu Ministerivaltiosihteerin virasto, jonka esimiehenä on Ministerivaltiosihteerin.

Suomi jaetaan: 1) **hallinnon** suhteen kahdeksaan lääniin, jotka ovat Uudenmaan, Turun ja Porin, Hämeen, Viipurin, Mikkelin, Kuopion, Vaasan ja Oulun läänit. 2) **lainkäytännön** suhteen: Turun, Viipurin ja Vaasan hovioikeuspiiriin. 3) **kirjollisessa** suhteessa: Turun, Porvoon ja Kuopion hippakuntiin. 4) **historiallisessa** suhteessa yhdeksään maakuntaan, jotka ovat Varsinais-Suomi, Ahvenanmaa, Satakunta, Uusmaa, Häme, Karjala, Savo, Pohjanmaa ja Lappi.

Sotaväki. Valtaistuimen ja isänmaan puolustukseksi jokainen miespuolinen Suomalainen on asevelvollinen, kun tulee 21 vuoden ikäiseksi. Arvanheiton kautta kutsutaan tarpeellinen määrä asevelvollisia **Vakinaiseen** väkeen.

Kaikki muut asevelvolliset kuuluvat **Reserviin**. **Nostoväkeen** luetaan kaikki vakinaisessa tahi reservissä aikansa palvelleet asevelvolliset kunnes täyttävät 40 vuotta. Paitsi varsinaista asevelvollista sotaväkeä on **henkivartiain tarkka-ampujapataljona** Helsingissä.

Uudenmaan lääni

on pienin mutta tiheimmin asuttuja läänejä maassamme. Se ulottuu pitkin Suomenlahden rantaa Kymijokeen asti idässä. Tähän kuuluu suurin osa Uuttamaata ja vähäinen osa kaakkoista Hämettä. **Hankoniemi** ja **Porkkala** pistävät rantamaasta mereen, jossa on suuri ja kaunis saaristo. Laadultaan on

maa jokseenkin epätasaista, mutta suurimmaksi osaksi viljavaa savimaata, joka on hyvin viljeltyä. Hedelmäpuista viljellään yleisesti omena-, päärynä-, luumu-, kriikuna- ja kirsikkapuita. Merestä pyydetään hailia ja kilohailia; Kymijoesta lohta. Länsiosassa löytyy useampia rautaruukkeja ja kalkkipolttimoja. Asujamet ovat Hämäläisiä ja Ruotsalaisia.

Kaikki kaupungit sijaitsevat Uudenmaan maakunnassa meren rannalla.

Helsinki, maan pääkaupunki, on Suomenmaan väkirikkain ja kaunein kaupunki. Siinä on Kenraalikuvernöörin asunto, Keisarillinen senaatti, kaikki ylimmäiset virkakunnat. Aleksanterin yliopisto, useampia oppilaitoksia, niinkuin polyteknillinen opisto, suomenkielinen sekä ruotsinkielinen normaali-lyseo sekä monta seuraa tieteitä ja taiteita varten. Kaupunki on kauniilla paikalla ja komeasti rakennettu ja sillä on kaksi hyvää satamaa. Tuontitavarain suhteen on sen kauppa suurin maassamme. Tehtaita löytyy useampia, joista mainittakoon: 2 konepajaa, sokeri-, porseliini- ja useampi tupakkitehdas. 64,000 asukasta. Ulkopuolella kaupunkia on **Kaivopuiston** kylpylaitos, Töölön ja Kaisaniemen ihanat puistot.

Viapori, erittäin vahva linnoitus, on rakennettu seitsemälle saarelle puolen peninkulman päähän Helsingistä merelle päin. Täällä on osa Venäjän sotalaivastoa.

Porvoo, Porvoonjoen suussa, on piispan asunto ja siinä on täydellinen ruotsinkielinen lyseo. Kauppa on hyvänlainen. 4,200 asukasta.

Loviisa. Uudenmaan itäisin kaupunki, on vilkkaanlainen kauppakaupunki; hyvä kylpylaitos.

Merens puolella sataman suussa on **Svartholman** vanha linnoitus.

Tammisaari. Hankoniemen itäpuolella, on tunnettu oivallisista kilohaileistaan. Täällä on ruotsinkielinen kansakouluseminaari naisopettajia varten.

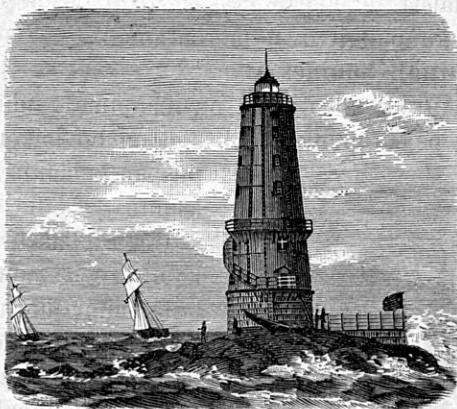
Hankoniemi, maamme eteläisin kaupunki, on vasta perusrustettu kauppasatama. Kun sen satama pysyy sulana suu-

rimman osan vuotta, useasti koko talven, niin on se ainoa kaupunki, joka talvisaikana välittää höyrylaivaliikettä Suomen ja ulkomaiden välillä. Täällä on myöskin kylpylaitos.

Fiskars, Pohjan pitäjässä on rauta- ja terästakeiden tehdas, **Mustio**, Suomen vanhin rautatehdas Karjan pitäjässä. Historiallisessa suhteessa merkittäviä paikkoja ovat: **Raaseporin** linnan jäännökset, **Gustavsvärдин** linnoitus Hankoniemellä, **Värälän** kylä Elimäellä ja **Anjalan** talo Anjalan pitäjässä.

Turun ja Porin lääni

on maamme lounaisin osa ja sisältää Varsinais-Suomen, läntisen Satakunnan, pienen osan läntistä Uuttamaata ja Ahvenanmaan.

Bogskärin majakka.

Varsinais-Suomen rantamaat ja pohjoinen osa ovat vuorisia; eteläinen ja lounainen osa sekä saaristo ihanimpia ja parhaiten viljeltyjä seutuja Suomessa. Täällä menestyy vehnän viljelys ja hedelmäpuiden hoito oivallisesti. Mehiläisten hoitoa harjoitetaan Turun seuduilla, ja saaristoissa taas kalanpyyntiä. Turun ja Porin seuduilla kudotaan paljon puuvillavaatteita ja Rauman sekä Uudenkaupungin tienoilla tehdään pitsejä ja puuastioita. Tehdasteollisuutta harjoitetaan suuressa määrässä.

Satakunta on enimmäkseen viljavaa tasankoa, mutta pohjoisosassa on kankaita ja soita. Reposaarelta (Räpsy) saadaan mustaa marmoria.

Ahvenanmaahan kuuluu yksi suurempi saari, **Ahvenanmantere**, noin 80 pienempää asuttua saarta sekä lukemattomia kallioita ja luotoja. Sen rajana lännessä on **Ahvenanmeri** ja idässä **Kihti** (Skiftet), joka erottaa Ahvenansaariston Suomen saaristosta. Maa on epätasaista ja vuorista, mutta osaksi hyvin viljavaa. Ahvenalaiset ovat rohkeita merimiehiä, jotka elättävät itseään kalastamisella, hylkeitten pyynnillä ja meriliikkeellä.

Läänin asujamet ovat suurimmaksi osaksi Hämäläisiä, mutta Ahvenanmaalla ja Varsinais-Suomen eteläisessä osassa asuu Ruotsalaisia.

Kaikki kaupungit ovat merenrannalla.

Varsinais-Suomessa:

Turku, Aurajoen varrella, on maamme vanhin kaupunki sekä entinen pääkaupunki. Turussa on hovioikeuden, arkkipiispan ja läänin kuvernöörin asunto. Täällä on Talousseura, Piipiaseura, useampia kouluja sekä monenlaisia tehtaita, niinkuin tupakka-, sokeri-, puuvillatehdas ja konepaja. Turku on maamme etevämpiä kauppakaupunkeja. Kaupungin merkillisin rakennus on vanha tuomiokirkko.

Turun tuomiokirkko.

31,000 asukasta.

Lähellä kaupunkia on maan vanhin linna, Turun linna. Lähistössä on **Kupittaa** kylpylaitos; **Ruissalon** ihana saari täynnä huviloita ja tammipuistoja; **Lemunniemi**, sotatappelu.

Naantaali, merenrannalla on pieni kaupunki, jossa valmistetaan paljon kankaita ja villaneuloksia. Täällä on saivikylpylaitos.

Uusikaupunki harjoittaa suurta rahtiliikettä sekä kaupaa puuastioilla. Tästä kulkee merenalainen sähkölennätinlanka Ruotsiin. 3,900 asukasta.

Salo, kauppala Uskelassa. **Daali**, konepaja Kemiön saarella. **Littoisten** verkatehdas Liedon pitäjässä. **Kuusluoto** (Kuusisto) Piikkiön pitäjässä, jäännöksiä linnasta, joka muinoin kuului Suomen katolisille piispoille.

Satakunnassa:

Pori, Kokemäenjoen rannalla, on maamme suurimpia kauppakaupunkeja. Laivaliike on suurenlainen; ulkomaille viedään paljon puutavaroita sekä karjantuotteita. Tehtaista mainittakoon konepaja ja tulitikkutehdas. Kaupungin ulkosatama on **Reposaari**. 10,200 asukasta.

Rauma, meren rannalla harjoittaa suurenlaista puutavarakauppaa. Rauman pitsit ovat tunnettuja hyvydestään. 4,000 asukasta.

Ikalisten kauppala Kyrösselän rannalla. **Kyröskoski**, Hämeenkyrössä, puuvillatehdas.

Uudellamaalla: Orijärven vanha kuparikaivos, Kiskon pitäjässä.

Ahvenanmaalla:

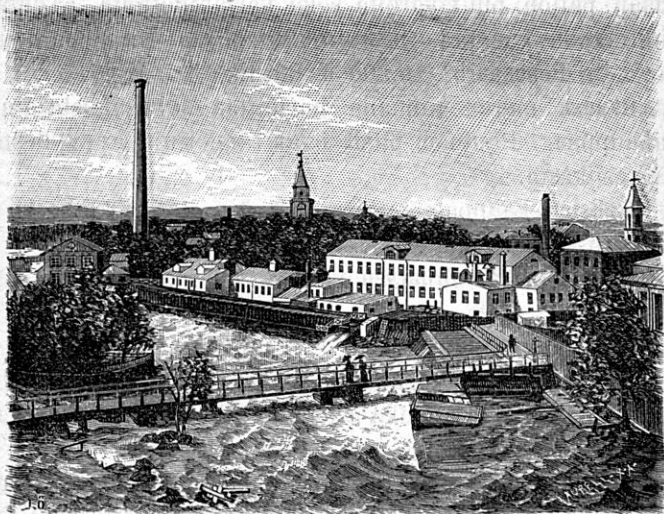
Maarianhamina, Jomalan pitäjässä, on pieni mutta vilkas merikauppakaupunki, jonka asukkaat elävät kaupalla ja kalastuksella.

Skarpans, hävitetty linnoitus Bomarsundin luona. **Kastelholma**, linnanjäännöksiä Sundin pitäjässä.

Hämeen lääni.

Lounais-osa Hämettä, itäinen Satakunta ja vähäinen osa luoteista Uttamaata muodostavat Hämeen läänin. Läänin pohjoinen ja itäinen osa ovat täynnä korkeita vuoria; eteläpuoli

on tasaisempi ja hyvin viljelty. Suuret järvet täynnä tuhansia saaria ja salmia, kirkkaat joet ja korkeat kosket tekevät Hämeen maisemat ihanimmiksi ja viehättävimmiksi maassamme. Tässä tahdomme mainita luonnonihannoistaan kuuluisaksi tulleen **Kangasalan harjun**. Maanviljelys on ylipäänsä hyvällä kannalla, etenkin eteläosassa, jossa viljaa kasvaa myytäväksi. Maanlaatu on erittäin sopiva pellavan viljelemiselle, jonkatähden täällä kasvatetaan runsaasti hyvää pellavaa. Metsät ovat laajat, mutta viime aikoina ovat ne tolkkottoman myymisen kautta melkoisesti vähenneet. Karjanhoito on paikoittain hyvä. Kotiteollisuus on vähäarvoinen, mutta tehdasteollisuutta harjoitetaan varsin suuressa määrässä. Asujamat ovat Hämäläisiä.

Tampereen paperitehdas.

Hämeessä:

Hämeenlinna, Vanajan pitäjässä, on Kuvernöörin asunto. Täällä on täydellinen suomenkielinen lyseo. Lähellä kaupunkia on kaunis puisto ja vanha linna, joka Turun linnan jälkeen on vanhin maassamme. 5,000 asukasta.

Tammelán pitäjässä: **Mustialan** maanviljelysopisto, **Forssan** puuvillatehdas ja **Jokioisten** rautaruukki. Urjalassa, **Nuutajärven** lasitehdas. Janakkalassa, **Tervakosken** paperitehdas. Sääksmäellä, **Valkeakosken** paperitehdas. Lammin pitäjässä, **Evoisten** metsänhoito-opisto. **Lahden** kauppa Vesijärven eteläpäässä.

Satakunnassa:

Tampere, ihanalla paikalla Näsijärven ja Pyhäjärven välillä, on maamme suurin tehdaskaupunki. Tehtaista mainittakoon puuvilla-, liina-, verka- ja paperitehtaat. 21,300 asukasta.

Nokia, puuhiomo Pirkkalan pitäjässä.

Viipurin lääni

käsittää eteläisen ja kaakkoisen Karjalan, osan eteläistä Savoaa ja vähäisiä osia kaakkoista Hämettä ja itäistä Uttamaata. Maa on epätasaista, laadultaan laihaa hiekka- ja kiviperäistä sekä viljelemiselle vähemmin sopivaa, jonkatähden kaskenpolttoa harjoitetaan yleisesti. Kymijoen, Vuoksen ja Laatokan rannikot ovat kumminkin viljavia, paikoittain hyvinkin viljavia ja luonnonihania, niinkuin Laatokan luoteisrannikko ja Saimaankanavan seudut. Maanviljelys, karjanhoito ja kotiteollisuus ovat vielä huonolla kannalla. Paljon viljaa ja teollisuustavaroita tuodaan vuosittain Venäjältä. Tehtaita on monta, etenkin sahoja läänin eteläosassa. Vuorista saadaan marmoria, kalkkia, graniittia, ukonkiveä (kvartsia), ja vuolukiveä (spaattia). Rapakiveä on useassa kohti. Sortavalan ja Viipurin seudun talonpojat ovat taipuneet rahdintekoon ja harjoittavat tätä elinkeinoa niin suurella hartaudella, että tuntuvaksi vahingoksi itselleen useinkin jättävät maanviljelystyöt tekemättä. Karjalaisella on suuri taipumus ja halu kaikenlaiseen kaupitsemiseen eli „parissoimiseen“. Kellä varoja on enemmän, ryhtyy ostamaan hevosia, lehmiiä, voita, lintuja ja metsäeläinten nahkoja ja kuljettamaan niitä kaupaksi Viipuriin tahi Pietariin. Vähempivaraiset kaupiskelevat saviastioita vaihtaen niitä vanhoihin vaatteisiin eli „rättiin“. Kalastus Suomenlahdessa, Laatokassa, Kymi-

joessa ja Vuoksessa on suuriarvoinen. Viipurin läänistä viedään paljon rautaa, kuparia, pajunkuoria, hevosia, lehmiä sekä voita Venäjälle. Asukkaat ovat Karjalaisia. Lännessä Pyhtään pitäjässä on vähäinen luku ruotsalaisia. Kaupungeissa sekä muutamissa kylissä Muolaan pitäjässä asuu Venäläisiä.

Karjalassa:

Viipuri, Viipurinlahden rannalla Saimaankanavan suussa on maamme suurin kauppakaupunki vientitavarain suhteen.

Väinämöisen kuvapatsas Monrepos puistossa.

Täältä viedään ulkomaille puutavarat niistä monilukuisista sahoista, jotka sijaitsevat Saimaanvesien rannoilla. Viipuri on hovi-oikeuden ja lääninhallituksen sijapaikka. Täydellinen suomenkielinen sekä toinen ruotsinkielinen lyseo. Tehtaita on useampia, niinkuin konepaja, sikuri-, tulitikki- ja tupakkatehdas. Viipurin rinkelit ovat kuuluisia. Vanha rappiolle joutunut linna oli ennen aikaan komeimpia Suomessa. 21,200 asukasta. **Uuras**, Viipurin ulkosatama. Lähellä kaupunkia on erinomaisen ihana puisto: **Vanha Viipuri** eli **Monrepos**.

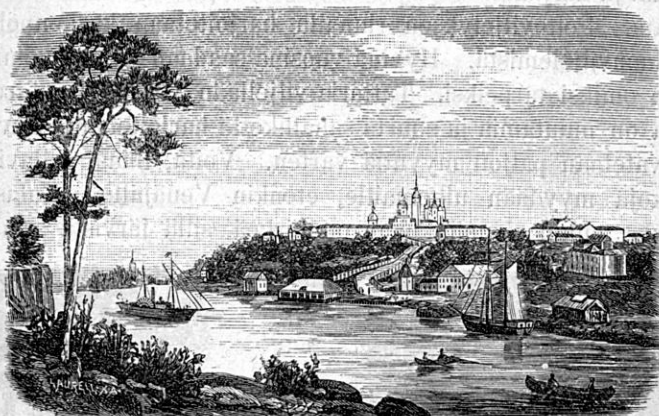
Käkisalmi, Vuoksen pohjoisen suuhaaran varrella, on vanha linnoinen. Harjoittaa parkki, voi ja jauhokauppaa Venäjän kanssa.

Sortavala, Laatokan pohjoispäässä, tekee jauho-, voi-, kivi- ja halkokauppaa Venäjän kanssa.

Kymölässä, kaupungin läheisyydessä, on täydellinen suomenkielinen mies- ja naisseminaari kansakoulun nais- ja miesopettajien valmistamista varten.

Nurmi, puuhiomo ja hienotakeiden tehdas Viipurin pitäjässä. **Enso**, puuhiomo Jääskessä. **Kymi**, paperitehdas Valkealan pitäjässä.

Valamo ja Konevitsa, Kreikan uskoisia luostareja Laatokan saarilla. Valamo on hyvin viljelty ja ihanimpia paikkoja maassamme. **Pitkäranta**, Impilahden pitäjässä, on suuri kupari- ja tina-kaivos, jossa myöskin valmistetaan lasiteoksia ja oivallista punamultaa. **Ruskeala**, marmorilouhos, samannimisessä pitäjässä. **Suotniemi**, fajanssitehdas Räisälän pitäjässä. **Kurkijoki**, kauppala ja maanviljelysopisto. **Pyterlahti** graniittilouhos Virolahdella.

Valamon luostari.

Udellamaalla:

Hamina, Suomenlahden rannalla. Maamme ainoa kadettikoulu.

Kotka, saarella Kymijoen itäisen suuhaaran edustalla, on äskettäin perustettu kaupunki, jolla on suuri sahaliike. Läheisyydessä on **Ruotsinsalmi**, meritappelu 1789—90.

Turpa, kruutitehdas Sippolassa. **Suursaari**, iso saari Suomenlahdessa.

Hämeessä:

Kuusankosken paperitehdas Valkealassa.

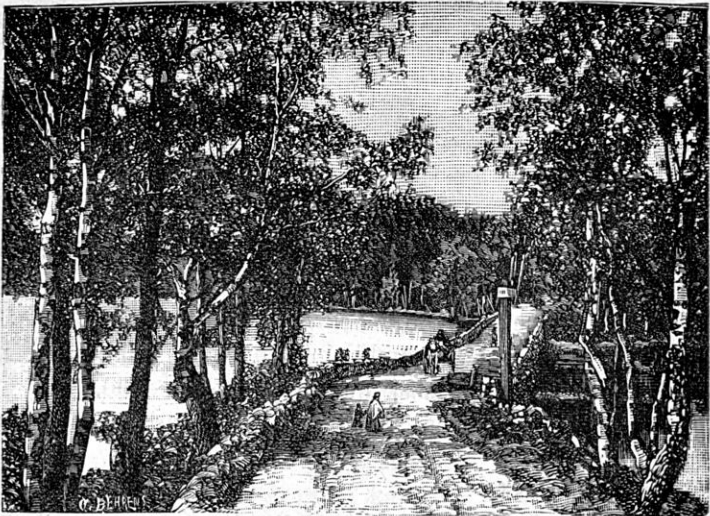
Savossa:

Lappeenranta, Saimaan etelärannalla. Kylpylaitos. Tänne kokoutuu Suomen sotaväki harjoituksia varten ja tänne on sijoitettu Suomen ensimmäinen ratsuväki.

Lauritsala, lastauspaikka, Saimaankanavan pohjois-päässä.

Mikkelin lääni.

Tähän kuuluu keskinen Savo ja itäinen Häme. Se on täynnä lukemattomia järviä, jotka peittävät enemmän kuin neljännes osan sen pintaalasta. Maa on epätasaista, täynnä mäkiä ja harjanteita sekä laadultaan kiviperäistä laihaa hiekka-maata. Peltoviljelyksen rinnalla harjoitetaan kaskenpolttoa ja suonviljelemistä. Hyvinä vuosina saadaan viljaa enemmän kuin omiksi tarpeiksi. Tattaria viljellään paljon. Rautaruuk-keja on muutamia ja suurta sahaliikettä harjoitetaan. Hevosia kasvatetaan paljon myyntiä varten. Voita, lihaa, pellavia ja halkoja myydään ulkomaille, etenkin Venäjälle. Kalastus, vaikka onkin sivuelinkeino, on tärkeä, sillä järvistä saadaan

Punkaharju.

muikkuja, kuhia y. m. kaloja sekä Saimaasta lohia ja hylkeitä. Kotiteollisuus on tyydyttävämällä kannalla kuin useassa muussa läänissä. Asukkaat ovat Karjalaisia.

Savossa:

Mikkeli, Saimaan lahden rannalla, on läänin pääkaupunki. Sekakielinen suomen- ja ruotsinkielinen lyseo. Lähellä kaupunkia **Porrassalmen** tappelutanner.

Savonlinna on rakennettu Haukiveden ja Pihlajaveden väliselle saarelle. Lähellä kaupunkia saarella on vanha **Olavinlinna**.

Punkaharju, pitkä kaitainen harjanne Puruveden ja Pihlajaveden välillä, on tullut maanmainioksi luonnonihanuudestaan. **Kangassaari**, lasitehdas Kerimäellä. **Oravi**, suuri rautatehdas Rantasalmella, **Huutakoski**, rautatehdas Joroisissa. **Haapakoski**, rautatehdas Pieksämäellä. **Parkumäki**, tappelutanner Rantasalmella.

Hämeessä:

Heinola, Jyrängönkosken varrella, oli ennen lääninhallituksen asemapaikka.

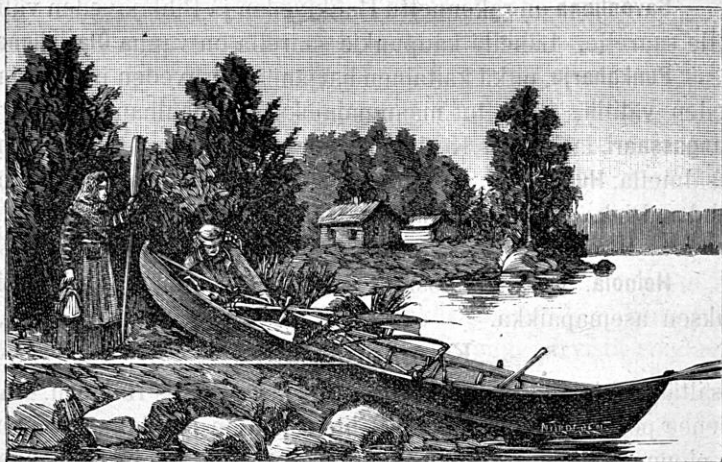
Kuopion lääni

sisältää Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, ja Koillis-Hämeen. Maa alenee pohjoispuolelta etelää kohti. Siinä on joukko suurempia ja pienempiä järviä, soita, rämeitä, vuoren kukkuloita ja hiekkaharjanteita. Maanlaatu on hiekansekaista ja mukulakivistä, mutta ei kuitenkaan varsin laihaa. Paikoin tavataan myös hyvänlaatuista savimaata. Viljaa, jota saadaan enimmäkseen suonviljelyksistä ja kaskista, piisaa tavallisina vuosina omiksi tarpeiksi. Niityt ja laitumet ovat hyvänpuoleisia; karjanhoito on sentähden sangen hyödyttävä. Täältä viedään Venäjälle paljon hevosia, lemmiä ja voita. Muinoin pidettiin tämän läänin hevosia parhaimpina Suomessa. Metsät ovat suuret pohjois- ja itäosissa ja sahaliike sentähden vilkas. Kaloja saadaan runsaasti järvistä ja joista. Oravia ja lintuja pyydetään yleisesti. Järvet ovat rikkaita rautamalmista ja sentähden onkin täällä useita rautatehtaita. Liperissä tehdään hyviä kärrsiä. Naisväki kutoo melkein kaikkialla pitovaatteet. Asukkaat ovat Karjalaisia.

Savossa:

Kuopio, kauniilla paikalla Kallaveden rannalla, on läänin- ja hippakunnan hallinnon istuin. Kauppa on vilkas. Täydellinen suomenkielinen lyseo. 9,000 asukasta.

Ilisalmi, iso kauppala. **Varkauden** konepaja ja kauppala Leppävirran pitäjässä. **Toivola** ja **Koljonvirta**, tunnetut 1808 vuoden sodasta.

Savolainen maisema.

Karjalassa:

Joensuu, Pielisjoen suussa, on tärkein kauppakaupunki, joka lähettää ulkomaille etenkin puutavaroita ja voita. Täydellinen Suomenkielinen lyseo.

Nurmes, kauppala Pielisjärven pohjoispäässä. **Värtsilä**, suuri rautatehdas ja konepaja Tohmajärven pitäjässä.

Vaasan lääni

käsittää eteläisen Pohjanmaan, koillisen Satakunnan ja luoteisen Hämeen. Pohjanmaa on maamme avarin tasanko, joka vähitellen alenee merta kohti. Ranta on pitkälti matala ja täynnä saaria, etenkin **Merenkurkussa**. Pohjanmaalla on verrattain vähemmän järviä kuin muualla Suomessa, mutta sitävastoin juoksee sen läpi suuri joukko jokia ja virtoja. Eteläosa on erittäin viljavaa paksupintaista ja hyvin viljeltyä savimaata.

Täällä kasvaa etenkin Kyrönjoen laaksossa suuriyväistä ruista (Vaasan ruista), jota riittää ulosvietäväksikin. Isonkyrön vainioita kiitetään laajimmiksi maassamme. Pohjoisosa on laadultaan laihempaa, mutta täälläkin saadaan viljaa yli oman tarpeen, sillä suo ja niittyviljelystä harjoitetaan taidolla ja innolla. Metsistä on suuri puute. Meren rannikoilla harjoitetaan hailin ja hylkeenpyyntiä. Pohjalaiset ovat tunnetut suuresta kätevyystään. He matkustelevat ympäri maata rakentamassa laivoja ja kartanoita, vieläpä usein kaukasiin maihin, niinkuin Pohjois-Amerikkaan. Koottuansa jonkun verran varoja, palajavat he kumminkin takaisin kotimaahansa. Asukkaat lähellä merenrantaa puhuvat Ruotsin kieltä, mutta muu osa väestöä on Hämäläisiä.

Hämeessä ja Satakunnassa on maa täynnä korkeita harjanteita, joitten välillä on suurempia ja pienempiä järviä. Sentähden onkin se vähemmin sopiva maanviljelykselle. Ennen olivat metsät laajat, mutta niitä on viime aikoina suuresti haaskattu.

Pohjanmaan kaupungit ovat kaikki merenrannalla.

Nikolainkaupunki eli **Vaasa** on läänin suurin kauppakaupunki sekä hovioikeuden ja lääninhallituksen istuin. Tehtaita on useampia; puuvillatehdas. Suomalainen ja ruotsalainen täydellinen lyseo. 10,600 asukasta. Ulkosatama on **Brändö**. Lähistössä **Korsholmin** entinen linna.

Uusikaarlepyy eli **Joensuu**, Lapuanjoen suussa. Ruotsinkielinen seminaari kansakoulujen miesopettajien valmistamista varten.

Pietarsaari, Pietarsaaren pitäjässä.

Kokkola. Hyvä kauppa. Tehtaista mainittakoon suutupakkatehdas.

Kaskinen, saarella Närpiön pitäjässä. Oivallinen satama. Harjoittaa hailinpyyntiä.

Kristiina, Lapväärtin pitäjässä. Suuri merikauppa.

Seinäjoki (Östermyyra), kruutitehdas Ilmajoella. 1808 vuoden sodasta ovat tunnetut **Lapuan Isokylä** Lapualla, **Alavu**, **Ruonan silta** ja **Salmi**, **Juutas** lähellä Uusikaarlepyytä, **Oravainen** Vöyrin pitäjässä. — **Napuan** kylä Iso-Kyrössä, sotatappelu v. 1714.

Hämeessä:

Jyväskylä. Jyväsjärven rannalla, joka laskee Päijänteen pohjoispäähän. Täällä on maamme ensimmäinen suomenkielinen lyseo sekä täydellinen seminaari kansakoulujen mies- ja naisopettajien valmistamista varten. Jyväskylä on Keski-Suomen tukkiliikkeen keskustana.

Lohikoski, paperitehdas lähellä Jyväskylän kaupunkia.
Karstula eli **Lintulahti,** sotatappelu v. 1808 Saarijärvellä.

Oulun lääni

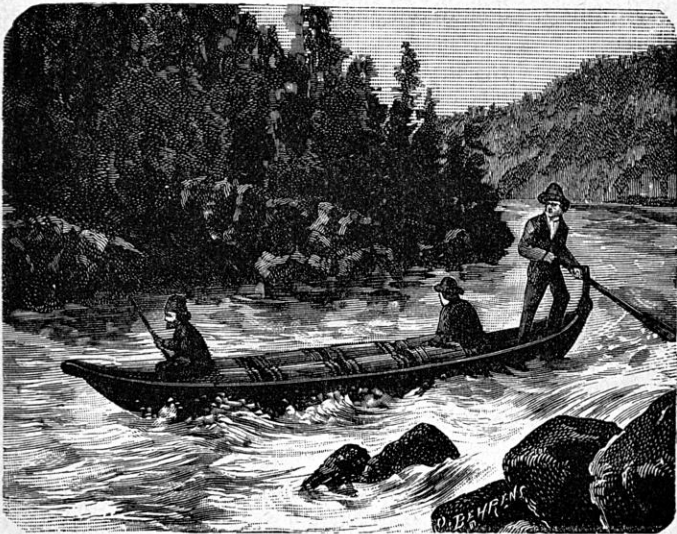
on suurin kaikista lääneistä ja lähes puolet koko maamme pintaalasta. Tähän kuuluu pohjoinen Pohjanmaa sekä Suomelle kuuluvat osat Lappia ja Länsipohjaa.

Pohjanmaan rannikko on tasaista Pohjanlahtea kohti kaltevaa alankoa, jonka läpi juoksee monta jokea. Tämä osa on hyvin viljavaa ja täällä, Siikajoen ja Oulunjoen välillä tavataan maamme laajimmat niittymaat, Limingan niityt, jotka laajuutensa tähden vetävät vertoja Ison-Kyrön pelloille. Sisämaa on täynnä korkeita harjanteita, hiekkakankaita sekä äärettömän suuria rämeitä. Maanlaatu on laihanpuoleista ja maanviljelys hyvin epävarma, usein sattuvien hallojen tähden. Kaskenpolttoa ja suonviljelystä harjoitetaan suuresti. Koko läänissä kylvetään enemmän ohraa kuin ruista. Karjanhoitoa harjoitetaan hyvällä menestyksellä ja on tämä elinkeino täällä pohjanperillä ainakin yhtä tärkeä kuin maanviljelys. Läänin sisäosissa on maamme parhaiten säilyneet metsät; täällä poltetaan paljon tervaa, jota kuljetetaan jokia myöten alas merenrannikolle. Avarissa metsissä on metsästäminen tärkeä elinkeino. Metsälintuja, oravan ja metsäeläinten nahkoja myydään täältä paljon vuosittain. Rantamaat ovat metsättömiä. Kalastus on varsin tuottava sisämaan suurissa järvissä ja etenkin joissa, niinkuin Oulu- ja Kemijoessa, joista saadaan paljon lohia.

Länsipohja on Pohjanmaan sisäosien kaltainen.

Lapissa on Suomen korkeimmat vuoret sekä niiden välillä suuria soita, rämeitä ja kankaita. Maanviljelystä har-

joitetaan Inarinjärvellä asti, vaikka vähin määrin, sillä harvoina vuosina menestyy se kylmyyden tähden. Ohraa, nauriita ja perunoita viljellään yleisimmin. Metsämarjoja kasvaa runsaasti. Metsät ulottuvat Inarijärvelle asti, sieltä pohjoiseen päin kasvaa vaan vaivaiskoivuja. Ivalojoesta on viime aikoina huuhdottu kultaa. Alkuasukkaat, Lappalaiset ovat Suomalaista sukuperää. He eivät harjoita maanviljelystä,

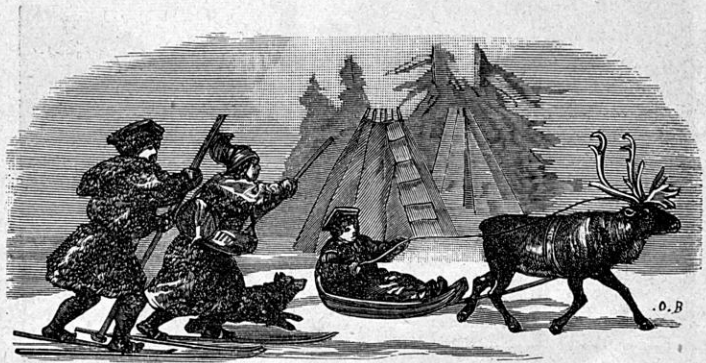
Tervavene.

vaan elävät kalastamisella ja porojen hoidolla. Kesäksi muuttavat Lappalaiset kotansa ja poronsa tuntureille, mutta kun ilma syksyllä alkaa kylmetä, muuttavat he alas metsäseutuihin, joissa porot hankkivat niukan elatuksensa kuopimalla etujaloillaan peuranjäkäliä lumen alta. Poroista saavat Lappalaiset vaatteensa ja ravintonsa; niitä he käyttävät muuttomatkoillaan vetäjinä ja kuormansa kantajina. Talvella valjastetaan poro venheenmuotoisen „ahkion“ eteen. Ohjaaminen tapahtuu yhdellä ohjaksella, joka sidotaan kiinni sarviin.

Suurena rasituksena ihmisille ja eläimille ovat lukemattomat sääski- eli mäkäräparvet. Lapinmaa jaetaan seitsemään Lappiin: **Enontekiäisten-, Muonionniskan-, Kittilän-, Sodankylän-, Kuolajärven-, Inarin- ja Utsjoen-Lappiin.**

Pohjanmaalla:

Oulu, Oulujoen suulla, on pohjoisen Pohjanmaan suurin kauppakaupunki ja se harjoittaa suurinta tervänvientiä kaikista maamme kaupungeista. Tehtaista on suuri nahkatehdas mainittava. Täällä on lääninhallituksen istuin sekä täy-

Lappalaisia.

dellinen suomenkielinen ja ruotsinkielinen lyseo. 12,800 asukasta.

Raahe, Saloisten pitäjässä merenrannalla, harjoitti ennen suurta merikauppaa. 3,300 asukasta.

Kemi, Kemijoen suulla, on pieni äskettäin perustettu kaupunki.

Kajaani, Koivukosken varrella, Paltamon pitäjässä.

Siikajoki, Revolahi ja Pulkkila, Siikajoen varrella, tappelutantereita v. 1808. **Olkijoki**, Saloisissa sovinnonteko v. 1809.

Hailuoto, suuri saari Pohjanlahdessa.

Länsipohjassa:

Tornio, lähellä Tornionjoen suuta, harjoittaa kauppaa lohilla ja Lapintuotteilla.

Aavasaksa, vuori Tornionjoen varrella, lähellä napapiiriä, jossa vuosittain käypi paljon matkustajia kaukaisiltakin mailta katsomassa Juhannuksen aikana aurinkoa, joka täällä pohjoisessa loistaa sydänyön aikanakin.

V e n ä j ä .

Koko itä-osa Eurooppaa kuuluu Venäjän valtakuntaan. Sitä rajoittaa pohjoisessa **Pohjois-Jäämeri**, joka muodostaa lahden **Vienanmeren**; lännessä **Itämeri**, jonka lahdet ovat **Suomenlahti** ja **Riiianlahti**; etelässä **Kaspianmeri**, **Mustameri** ja **Assovanmeri**. Idässä eroittavat **Uralivuoret** Europalaisen Venäjän Aasiasta. Pohjois-Jäämeressä on iso autio saari **Novaja Semlja**; Mustaan mereen pistää **Krim'in** niemi.

Järviä ja **jokia**. Vienanmereen laskee **Viena**; Itämereen **Neva** Europan suurimmasta järvestä **Laatokasta**. Laatokkaan tulee idästä **Syvärinjoki** **Äänisjärvestä** ja etelästä **Olhovanjoki** **Ilmajärvestä**. **Narova** tulee **Peipusjärvestä**. Neva ja Narova laskevat Suomenlahteen. Riiianlahteen laskee **Väinjoki**. **Njemi** ja **Weiksel** laskevat Itämereen. Mustaanmereen laskevat **Dniester** ja **Dnieper**; Assovanmereen **Don**; Kaspianmereen **Volga**, joka on Europan suurin virta.

Venäjä on suuri aukea tasanko, jossa vuoria on ainoastaan ääriellä. Idässä rajalla Aasiaa vastaan on **Uralivuoret**; etelässä myöskin Aasian rajalla on **Kaukasus**; luoteisessa on osa **Maanselkää**. Keskiosa tasankoa on korkeampi ja metsäinen, sitä nimitetään **Valdaiksi** eli **Volhonskin metsäksi**.

Ilmasto on **manner-ilmasto**; talvet ovat pitkät ja kovat, kesät lyhyet ja kuumat. Mustanmeren rannikot, jotka ovat jo hyvinkin kaukana etelässä, ovat pari kuukautta talvenaikana jäässä. Kesät ovat siellä sitävastoin hyvinkin kuumia. Venäjän pohjoisimmat osat ovat kylmässä vyöhykkeessä; siellä aurinko ei kesäaikana laske moneen viikkokauteen ja

minkin maasta ulos paljon viljaa, pellavaa, liinaa ja tupakkia. Valkojuurikkaita kasvatetaan melkoisesti sokerin valmistamista varten. Aromailla on karjanhoito tärkein elinkeino. Siellä on enemmän karjaa kuin missään muussa maassa Euroopassa. Karja käypi koko talven laitumella. Kun talvella nousee kovia lumipyryjä kuolee usein koko karjat. **Kalastusta** harjoitetaan etenkin Volgassa ja Kaspianmeressä, joissa pyydetään sampikaloja. Pohjoisissa metsäseuduissa ammutaan paljon metsälintuja, oravia, näätiä y. m. Uralivuorissa on paljon kultaa, platinaa, kuparia, rautaa, malakiittia ja jalokiviä, ja siellä harjoitetaan melkoista **vuorityötä**. **Teollisuus** täyttää melkein maan tarpeen. Merkkillisimmät tehdastuotteet ovat juhtinahka ja köysiteokset. **Kauppa**, etenkin sisämaassa, on vilkas. Sitä edistää purjehtimiselle soveliaat joet ja kanavat sekä lukuisat rautatiet.

Venäjän valtakunta on suurin maailmassa. Se käsittää lähes puolet koko Europasta ja enemmän kuin kolmannen osan Aasiasta tahi yhteensä lähes kuudennen osan kaikesta maasta maanpallolla.

Asukkaita on Europan puoleisessa Venäjässä 90 miljoonaa. Suurin osa asukkaista on **Venäläisiä**, jotka kuuluvat Slaavilaiseen heimokuntaan. Tähän kuuluvat myöskin **Puolalaiset** ja **Kasakat**. Pohjois-Venäjässä asuu sitäpaitsi **Suomenheimoisia** kansakuntia, niinkuin: **Suomalaiset**, **Virolaiset**, **Samojedit** ja **Tsheremissit**. Mustanmeren ja Kaspianmeren rannikoilla asuu **Tataarilaisia**.

Yleisin **uskonto** on kreikkalais-katolinen. Puolalaiset ovat roomalais-katolisia, Suomalaiset lutherilaisia ja Tataarit muhamettilaisia. Venäläiset, jotka ovat pääkansana, ovat ahkeria ja käteviä, luonteeltaan hilpeitä ja vieraanvaraisia sekä hyvin mieltyneitä tanssiin ja lauluun, mutta samalla myöskin epäluotettavia.

Kansanvalistus on alhaisella kannalla; aniharvat taitavat lukea tahi kirjoittaa. Korkeampaa opetusta varten on 8 yliopistoa ja useampia kymnaaseja.

Hallitusmuoto on rajaton **Keisarivalta**. Venäjä on Euroopan suurvaltoja ja ylläpitää suuren sotaväen ja laivaston.

Venäjä jaetaan historiallisessa suhteessa seitsemään osaan: **Itämeren maakunnat**, Suomenlahden ja Riianlahden rannoilla; **Iso-Venäjä**, keskimmäinen ja pohjoinen osa; **Vähä-Venäjä**, Dnieperin ympärillä; **Länsi-Venäjä**; **Puola**, läntisin osa; **Etelä-Venäjä** ja **Itä-Venäjä**.

Itämeren maakunnat

ovat **Inkerinmaa**, **Vironmaa**, **Liivinmaa** ja **Kuurinmaa**. Ne rajoittuvat pohjoisessa Laatokkaan, Suomeen, Suomenlahteen ja Itämereen.

Kaupunkeja: **Pietari**, Nevajoen suulla, on nykyinen pääkaupunki ja Keisarin asunto. Se on komeimmin rakennettuja kaupunkeja Europassa ja Venäjän tärkein kauppa-kaupunki, joka viepi ulos etenkin ruista, pellavaa ja nahkoja. Kauniimmat rakennukset ovat **Iisakinkirkko**, **Talvilinna** ja **Eremitagi**. 1 milj. asukkaita.

Kronstatti, saarella Suomenlahdessa, on Pietarin ulkosatama ja vahvasti linnoitettu sotasatama.

Narva, Suomenlahden rannalla, sotatappelu.

Tartonlinna, yliopisto.

Tallinna, (Rääveli) Suomenlahden rannalla. **Riika**, Väinäjoen varrella.

Iso-Venäjä

on Venäjän valtakunnan keskimmäinen ja pohjoisin osa, joka ulottuu Jäämereen pohjoisessa.

Kaupunkeja: **Arhangeli**, Vienanmeren rannalla, harjoittaa vilkasta viljan ja metsätuotteiden kauppaa. **Moskova**, Volgan sivuhaaran varrella, on valtakunnan entinen pääkaupunki, jossa Keisarit vielä nykyaikanakin kruunataan. Moskova on Venäjän suurin tehdaskaupunki. Sen keskellä keisarin linna, **Kreml**. **Nishnij-Novgorod**, Volgan varrella, harjoittaa suurta kauppaa. Aasiasta tuodaan kuuluisille Nishnij-Novgorodin markkinoille myytäväksi teetä, turkiksia y. m. **Tuulassa** Volgan syrjäjoen varrella, on valtakunnan suurin kivääritehdas.

Vähä-Venäjä,

keskimmäisen Dnieper virran varrella, on viljavampia seutuja Venäjällä. Asujamia sanotaan **Malorosseiksi** eli Vähävenäläisiksi.

Kaupungeista ovat suurimmat: **Kijew**, Dnieperin varrella, muinoin valtakunnan pääkaupunki, on kuuluisa luostarista, johon vuosittain vaeltaa toivoretkeläisiä. **Kijew** on Venäläisten pyhä kaupunki. **Poltava**, sotatappelu vuonna 1709.

Länsi-Venäjä,

valtakunnan länsiosa, sisältää **Litvan**, **Valkean-Venäjän**, **Volhynian** ja **Podoolian**.

Suurin kaupunki on **Vilna**.

Puola,

entinen kuningaskunta Puola, on Venäjän läntisin maakunta. Aukkaat ovat Puolalaisia ja kaupungeissa sen lisäksi paljon Juutalaisia.

Kaupungeista mainittakoon **Varsova**, Puolan entinen pääkaupunki, Weikselin varrella, suuri tehdaskaupunki.

Etelä-Venäjä

on Venäjän eteläisin osa, Mustan- ja Assovanmeren ranta-maa. Siellä, etenkin Krimin niemellä, kasvaa oivallista viiniköynnöstä ja puuomenia.

Kaupunkeja: **Odessa**, Mustanmeren rannalla, harjoittaa suurta viljakauppaa ja on valtakunnan toinen merikaupunki.

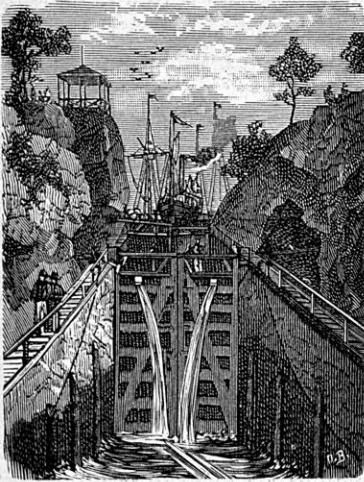
Itä-Venäjä

on Venäjän itäisin osa, Volga virran keski- ja alajuoksun ympärillä.

Kaupungeja: **Astrahan**, Volgan suulla, harjoittaa kauppaa Aasian kanssa ja kalastusta; on tunnettu oivallisista viinirypäleistään.

Ruotsi.

Itäinen ja eteläinen osa **Skandinavian** niemimaasta on Ruotsi. Länsipuolelta on se yhteydessä Norjan ja koillispuolelta Suomen kanssa. Muilta puolilta ympäröi sitä meret, nimittäin: itäpuolella **Pohjanlahti**, **Ahvenanmeri** ja **Itämeri**; lounaispuolella **Juutinrauma**, **Kattegat** ja **Skagerrak**.

Trolhättan kanava.

Itämeressä on kaksi suurta saarta: **Öland** ja **Gotland**.

Järviä ja jokia. Suurimmat järvet ovat: **Vänern**, **Vättern**, **Mälaren** ja **Hjälmaren**. Jokia on paljon. Ne ovat hyvin koskisia ja sentähden vähemmän sopivia laivaliikkeelle, mutta ne käyttävät paljon sahoja, myllyjä ja tehtaita. **Tornionjoki** ynnä sen lisäjoki **Muonio** ovat rajana Suomea vastaan ja laskevat Pohjanlahteen. **Ångermanjoki** ja **Daljoki** laskevat myöskin Pohjanlahteen. **Motalanvirran** kautta purkaa **Vättern** vetensä Itämereen. **Göta-joki** laskee **Väneristä** **Kattegatiin** ja tekee **Trolhättanputoukset**.

Merenrannikko on alhaista tasankoa, mutta läntiset ja pohjoiset osat, lähellä Norjan rajaa, ovat vuorista ylänkömaata. Kun Ruotsilla on suuri ulottuvaisuus pohjoisesta etelään, niin on sen **ilmastokin** hyvin erilainen eri osissa.

Elinkeinoista: ovat **maanviljelys** ja **karjanhoito** tärkeimmät. Viljavimmat osat ovat maan eteläisin osa eli **Skåne** sekä seudut suurien järvien ympärillä. Niistä viedään viljaa ulkomaillekin. **Karjanhoito** on vanhastaan ollut tärkeä elinkeino vähemmän viljavilla seuduilla; mutta nykyään harjoitetaan sitä suurella menestyksellä viljavimmissakin seuduissa. **Metsänhoito**

on peräti tärkeä pohjoisissa osissa, etenkin Norrlannissa. **Vuori-työ** antaa etenkin rautaa ja kuparia sekä vähemmässä määrässä hopeaa. Ruotsin rauta on muinaisista ajoista tunnettu oivalliseksi. **Kalastus** on vähemmin tärkeä. **Teollisuus** on viime aikoina suuresti edistynyt, mutta ei täytä maan tarvista. Sisämaan **kauppa** on suuri ja sitä edistävät kanavat ja rautatiet.

Asukkaita on lähes 5 miljoonaa. Niistä on suurin osa **Ruotsalaisia**; pohjoisessa osassa asuu myöskin **Suomalaisia** ja **Lappalaisia**.

Uskonto on lutherilainen ja **valistus** on niin korkealla kannalla, että se ainoasti Tanskassa on korkeammalla.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningaskunta.

Ruotsi jaetaan kolmeen pääosaan: **Norrland**, **Svealand** ja **Götaland**.

Kaupunkeja:

Norrlannissa: **Sundsvall** ja **Gefle** (jee); molemmat meren rannalla, harjoittavat suurta kauppaa, etenkin puutavaroilla.

Svealannissa: **Tukholma** (Stockholm), valtakunnan pääkaupunki, on rakennettu Mälarin ja Itämeren väliselle kanakselle. Se on Ruotsin suurin ja samalla Euroopan kauneimpia kaupunkeja. 235,000 asukasta. **Upsala** on Ruotsin vanhimpia kaupunkeja ja siinä on suuri yliopisto.

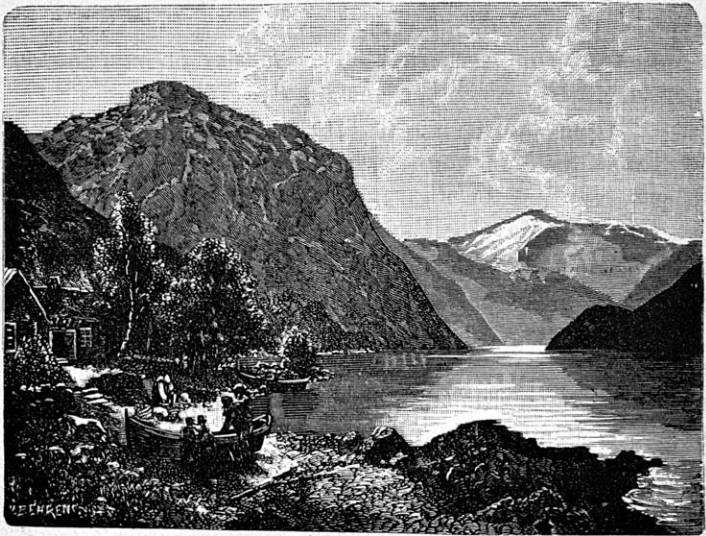
Götalannissa: **Norrköping** on Ruotsin tärkein tehdaskaupunki. **Kalmar**, Ölannin vastapäätä merenrannalla. **Lund'issa** on valtakunnan toinen yliopisto. **Göteborg**, Götajoen varrella, on Tukholman jälkeen tärkein kauppakaupunki.

N o r j a.

Norja on läntinen osa **Skandinavian niemimaasta**. Itäpuolelta se on yhteydessä **Ruotsin**, **Venäjän** ja **Suomen** kanssa. Muilta puolilta ympäröipi sitä meret, nimittäin: **Pohjois-Jäämeri**, **Atlantinmeri**, **Pohjanmeri** ja **Skagerrak**. Norjan pohjoisin niemi on **Nordkap** Magerön saarella; eteläisin **Lindesnäs**.

Rannikko on jylhävuorinen, täynnä lukemattomia saaria ja salmia sekä syviä maan sisään tunkevia lahtia, eli **vuonoja**. Merkittävimmät niistä ovat, etelässä **Kristianian-**, lännessä **Stavangerin-**, **Hardangerin-**, **Sogne-**, **Trondhjemin-**, ja **Vestfjordin-**; sekä pohjoisessa **Varanginvuono**.

Vestfjordin ulkopuolella olevaa saaristoa nimitetään **Lofoten saariksi**.

Norjalaisia vuonoja.

Norjassa on verrattain vähän järviä, mutta jokia on sitävastoin paljon, vaikka useimmat ovat aivan lyhyitä. Merkittävimmät ovat **Glommen**, lisäjokineen **Laagen**, joka virtaa Norjan suurimman järven, **Mjösenen** läpi, sekä **Tenojoki**.

Norja on suurimmaksi osaksi korkeavuorista ylänköä, joka jyrkästi laskeupi mereen. Vuoriston pohjoinen osa on saanut nimen **Kölen**, keskimmäinen **Dovre fjeld** ja eteläinen **Lange fjeld**. Osaksi ovat korkeimmat ylängöt peitetyt ikuisella jäällä ja lumella. Pohjoispuolella Sognevuonoa on Europan avarin lumiaukio, **Justedalsbräen**.

Vaikka Norja ulottuu niin kauvaksi pohjoiseen, että sen pohjoisimmassa osassa eli Finmarkissa aurinko kesällä ei laske kokonaiseen kuukauteen, on **ilmasto** kumminkin niin lauhkea, ett'eivät pohjoisimmatkaan lahdet jäädy talvella. Syynä tähän ilmaston lauhkeuteen on lämmin merivirta, **Golfi**, joka tulee Amerikan lämpöisistä osista poikki Atlantinmeren Norjan rannikoille.

Maanviljelys Norjassa on vähäarvoinen, sillä viljeltävää maata on aivan vähän, ainoastaan laaksoissa ja vuonojen rannoilla. Viljaa tuodaankin sentähden maahan vuosittain ulkomailta. **Karjanhoito** on sitä vastoin suurempi arvoinen. Vuoriseuduilla on lihavat laitumet, joille karja ajetaan kesäksi. Vuohia ja lampaista pidetään paljon. **Metsänhoito** ja **kalastus** ovat maan tärkeimpiä elinkeinoja. Arvokkaimmat kalalajit ovat turska ja silli. Turskia pyytämään kokoutuvat ranta-asukkaat Lofotin saaristoon jo Helmikuussa, jolloin turska lähenee rannikkoa kutemaan. Koko ranta on täynnä mökkiä, joihin kalastajat ilomielin asettuvat, huolimatta mökkien likaisuudesta ja tilan ahtaudesta. Kalaparvien lähestymistä ennustavat suuret lintujoukot, jotka niitä seuraavat. Nyt alkaa kalastaminen ja kestää monta viikkokautta, jolloin meri on täynnä pieniä kalastajaaluksia. Osa saaliista kuivataan kapaturskiksi, osa suolataan kabiljoksi ja viedään kaupunkeihin. Suurin osa myydään Espanjaan ja muihin katolisiin maihin, joissa köyhä kansa syöpi niitä paaston aikana.

Pohjois-Norjassa on vesilintuja tavattoman paljon. Haahkatelkistä, jotka siellä ovat rauhoitetut, saadaan kallisarvoista untuvaa.

Vuorityöt ja **teollisuus** ovat vähäarvoisia, mutta **meriliike** on erinomaisen suuri. Norjan laivasto on Englannin ja Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain laivaston jälkeen suurin maailmassa.

Asukkaita on 2 miljoonaa.

Uskonto on lutherilainen ja **valistus** on yhtä korkealla kannalla kuin muissa sivistyneimmissä maissa.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningaskunta ja Norja on n. k. Unionin kautta yhdistetty Ruotsin kanssa siten, että

niillä on yhteinen kuningas. Lainsäätäjäkuntaa sanotaan **Storting**'iksi.

Maa jaetaan: Söndenfjeldin Norjaan, eteläpuolella Dovrefjeldiä, **Vestenfjeldin Norjaan**, länsipuolella Langefjeldiä ja **Nordenfjeldin Norjaan**, pohjoispuolella Dovrefjeldiä.

Kaupungeista ovat merkittävimmät: pääkaupunki **Kristiania**, kauniilla paikalla Kristianianvuonon rannalla, suurin kauppakaupunki Norjassa. Siellä on maan ainoa yliopisto. 138,000 asukasta. **Bergen** on pääkaupungin jälkeen suurin kaupunki. Se harjoittaa suurta kalakauppaa. **Trondhemissä** on merkillinen tuomiokirkko. **Hammerfest** on maailman pohjoisin kaupunki.

T a n s k a.

Tanskaan kuuluu pohjoisosa **Jyllandin** eli **Juutin** niemimaasta sekä **Tanskan saaret**, joista **Sjælland**, **Fyen**, **Laaland** (loo) ja **Bornholm** ovat suurimmat.

Sjællandia erottaa Ruotsista **Juutinrauma**. Själlandiin tunkee iso vuono, **Isefjord**. Jyllandin läpi kulkee idästä länteen **Limfjordin** vuono. Pohjoisin niemi on **Skagen**.

Tanska on suurimmaksi osaksi tasaista alankomaata, jossa ei tavata mitään korkeita vuoria. Saaret ja itäinen osa Jyllandia ovat hyvin viljeltyjä ja talot ovat tiheässä, keskellä niittyjä, peltoja ja kauneita pyökkimetsiä. Läntinen osa Jyllandia on sitä vastoin hedelmätöntä, metsätöntä kanervakangasta.

Ilmasto on lauhkea meri-ilmasto.

Maanviljelys ja **karjanhoito** ovat pääelinkeinot. Paljon viljaa, karjaa, juustoa ja voita viedään ulkomaille, etenkin Englantiin.

Asukkaita on noin 2 miljoonaa. **Tanskalaiset** ovat samaa sukuperää kuin Ruotsalaiset ja Norjalaiset.

Uskonto on lutherilainen ja kansa on valistuneempi kuin missään muussa valtakunnassa maailmassa.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningaskunta.

Kaupunkeja:

Själlandin saarella: **Köpenhamina** (Kjöbenhavn), Juutinrauman rannalla, on pääkaupunki ja harjoittaa suurta kaup-paa. 300,000 asukasta.

Fyenin saarella: **Odense**.

Jyllandissa: **Aarhus** (oor) valtakunnan toinen kaupunki.

Tanskaan kuuluu **Färsaaret** ja **Island** Europassa sekä **Grönland** ja muutamat saaret Amerikassa. Färsaaret ovat autioita metsättömiä saaria kaukana Atlantinmeressä. Asukkaat elättävät itseään lammasten hoidolla ja lintujen pyynnillä. Lampaat käyvät laitumella kesät sekä talvet. Island on iso vuorinen saari Atlantin ja Pohjois-Jäämeren välillä. Vuoret ovat tuliperäisiä ja siellä löytyy monta lämmintä suihkulähdettä, joista **Geisir** on mahtavin. Islantilaiset harjoittavat ahkerasti lukemista ja lukevat etenkin mielihyvällä vanhoja satuja esi-isiensä urotöistä.

Brittein saaret.

Brittein saariin luetaan kaksi suurta saarta: **Iso-Britannia** ja **Irlanti**, sekä joukko pienempiä saaria ja saaristoja. Iso-Britannia on Europan suurin saari; sen eteläinen osa on **Englanti** ja pohjoinen **Skotlanti**. Kaikki nämät saaret kuuluvat yhteen valtakuntaan, **Britanniaan** tahi **Englantiin**, kuten sitä useimmiten nimitetään.

Brittein saaret eroittavat **Pohjanmeren** Atlantinmerestä. Eteläpuolella Iso-Britanniaa on **Kanali**, joka eroittaa Englannin Ranskasta. **Calais'in** (Kalee) salmen kautta päästään Pohjanmerestä Kanaliin. Englannin ja Irlannin välillä on **Irlanninmeri**.

Virrat ovat lyhyet, mutta vesirikkaat, joten laivat pääsevät kulkemaan kauvaksi maahan; niillä on sen kautta suuri merkitys kauppaliikkeelle. Suurin on **Thames** (tems), joka laskee Pohjanmereen.

Iso-Britannia on suureksi osaksi alankomaata. Pohjoisessa on **Skotlannin ylänkömaa** ja lännessä **Wales'in** (uels) vuo-

rinen maakunta. Irlanti on alhaista tasankomaata, täynnä järviä, rämeitä ja viheriäisiä niittyjä.

Merien ja **Golfi**-virran läheisyyden tähden on ilmasto lauhkea meri-ilmasto. Kesät ovat viileitä ja talvet niin leutoja, että karja käypi laitumella lähes kaiken talven. Sateen tulo on suurempi kuin missään muussa maassa Euroopassa ja usein laskeupi niin sakea sumu, että puolenpäivän aikana on pakko polttaa kynttilää. Tällaisesta kosteudesta seuraa, että ruoho kasvaa rehevästi, mutta viinirypäle ja hedelmäpuut eivät menesty. Metsissä kasvaa tammia ja pyökkiä. Irlannissa lehtimetsät viheriöivät kesät talvet, jonkatähden se onkin saanut nimen **Viheriäsaari**. Englannissa viljellään vehnää, Irlannissa vehnää ja potaattia, Skotlannissa etenkin kauraa.

Maanviljelys ja etenkin **karjanhoito** ovat korkealla kannalla. Englannin hevoset, sarvikarja ja siat ovat parhainta rotua. Meidänkin maahan on sieltä viime vuosina tuotu lehmiä, lampaita ja sikoja, vieläpä vähäinen luku¹ hevosia meidän kotimaisten rotujen parantamista ja jalostuttamista varten. Vaikka maanviljelys ja karjanhoito ovat suuresti kehittyneet, eivät niiden tuotteet läheskään riitä oman maan tarpeeksi, vaan tuodaan joka vuosi viljaa, voita ja lihaa suurin määrin ulkomailta. **Vuorityö, teollisuus** ja **kauppaliike** ovat kumminkin pääelinkeinot Englannissa. Ei mistään maasta saada niin paljon rautaa, kivihiiltä ja tinaa kuin Englannista. Sente tähden onkin Englannin teollisuus suurempi kuin minkään muun maan. Monin paikoin on niin tiheässä tehtaita että maa on aina kiedottu paksuun tehtaitten piipuista nousevaan savuun. Näissä tehtaissa valmistetaan ääretön määrä rautaa ja terästeoksia, villa- ja pumpulikankaita y. m. **Meriliike** ja **kauppa** ovat suuremmat kuin missään muussa maassa ja näiden edistämiseksi on Englanti hankkinut itsellensä siirtomaita kaikissa osissa maata, joista se tuopi tehtaillensa raaka-aineita ja joihin se myypi teollisuustuotteitansa. Englantilaisia pidetään maailman parhaimpina merimiehinä. **Kalastus** on myöskin suuriarvoinen ja sitä harjoitetaan sekä oman maan ja Norjan rannikoilla että New-Foundlandin ympärillä (Amerikassa).

Brittein saarilla asuu 38 miljonaa asukkaita. Englantilaiset ovat voimakkaampia, käytännöllisempiä ja kestävämpiä kuin useammat muut kansat. Sentähden ovat he monessa suhteessa muita enemmän edistyneetkin. Varallisuus on hyvin epätasaisesti jaettu ja alhainen kansa kaupungeissa on raamempi ja köyhempi kuin missään muualla.

Englantilaiset harjoittavat innokkaasti metsästämistä, kilpasoutoa, ratsastamista, y. m. „**sporttia**“. Kilparatsastaminen jalorotuisilla hevosilla on suurimmassa arvossa pidetty huvi. Näissä tilaisuuksissa lyödään korkeita vetoja, joiden kautta voitetaan tai menetetään suuria summia. Englantilaiset pitävät paljon kansallisuudesta ja halveksivat muita kansoja.

Yleisin **uskonto** Englannissa ja Skotlannissa on **protestanttinen** ja Irlannissa **katolinen**. Englannin valtiokirkkoa sanotaan **episkopaaliseksi**, Skotlannin **presbyteriseksi**. **Kansanvalistus** on laiminlyöty ja suuri osa kansaa ei taida lukea. Skotlannissa on kansanvalistus kuitenkin parempi. **Tieteet** ovat korkealla kannalla.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningaskunta. Kuninkaan eli kuningattaren valtaa rajoittaa **parlamentti**, joka jakautuu **ylähuoneeseen** ja **alihuoneeseen**. Englanti on yksi suurivalloista ja sen merivoima on suurin maailmassa.

Kaupunkeja Englannissa:

Lontoo, Thames joen kahden puolen, on maailman suurin kaupunki ja maailman kaupan keskus; se on 4 peninkulmaa

Katu Lontoossa.

pitkä ja 2 leveä. Kaupungin alla on maanalainen rautatieverkko, joka yhdistää eri kaupungin-osat toisiinsa. Vanhin kaupungin-osa on **City**, joka on kaupan keskusta. Toisessa kaupungin-osassa ovat useammat tehtaat ja kolmannessa asuvat rikkaat ja ylimykset. Aukkaita 5 miljoonaa. Itäpuolella Lontoota on **Greenwich'in** (griinitsh) kuuluisa tähtitorni.

Suurimmat kaupungit Lontoon jälkeen ovat **Liverpool** (pul), Europan toinen kauppakaupunki, ja **Bristol** (bristl) länsirannikolla sekä **Hull** (höll) itärannikolla. Suurimmat tehdaskaupungit ovat: **Manchester** (mantshester) puuvillateosten keskus. **Leeds** (liids) verka- ja villateosten keskus, koillispuolella Manchesteria, **Sheffield** (fild), kuuluisa hienoista terästakeistaan, itäpuolella Manchesteria, **Birminghamissa** (börmingääm) eteläpuolella Manchesteria on suurimmat konepajat. Kanalin rannalla ovat sotasatamat **Portsmouth** (portsmöd) ja **Plymouth** (plimmöd). **Dover**, salmen kapeimmalla paikalla on ylikulupaikka Ranskaan. **Oxfordissa** (oksförd) ja **Cambridgessä** (kämbrids) on kuuluisat yliopistot.

Skotlannissa:

Edinburgh (eddinbörg) itärannikolla on pääkaupunki, **Glasgow** (glässgow) länsirannikolla, on suuri kauppa- ja tehdaskaupunki.

Irlannissa:

Dublin (döblin) pääkaupunki, itärannikolla.

Alus- ja siirtomaat. Englannin tärkeimmät alusmaat Europassa ovat **Gibraltarin** (jibraltari) linnoitus Espanjan eteläisimmällä niemellä sekä **Maltan** ja **Kypron** (Cypron) saaret Välimeressä. Europan ulkopuolella on Englannilla suuret siirtomaat: Aasiassa: **Etü- ja Taka-Intia**; Afrikassa: **Kapmaa**; Amerikassa: **Brittiläinen Pohjois-Amerika** ja suuri osa **Länsi-Intian** saaria sekä suurin osa **Austraaliaa**.

Asukasten luku siirtomaissa on 270 miljoonaa, joten viides osa kaikista maan kansoista on Englannin vallan alamaisia.

Saksanmaa.

Saksaan kuuluu useampia itsenäisiä valtakuntia, jotka ovat yhdistyneet suureksi liittovaltakunnaksi: **Saksan Keisarikunnaksi**. Suurin näistä valtioista on **Preussi**, jonka tärkeimmät maakunnat ovat: **Varsinainen Preussi, Pommeri, Brandenburg, Schlesia, Sachsi, Hannover, Westfaali, Reinin maakunnat** sekä **Schleswig-Holstein**. Muista Saksan valtioista mainittakoon: Kuningaskunnat **Sachsi, Baieri** ja **Württemberg**; suuriherttuakunnat **Meklenburg, Badi** ja **Hessi**; kolme vapaata kaupunkia: **Hamburg, Lübeck** ja **Bremi** sekä valtiomaat **Elsass-Lothringi**.

Saksanmaa sijaitsee Europan mannermaan keskellä, rajanansa on meriä ainoasti pohjoispuolelta: **Itämeri** ja **Pohjanmeri**. Saksaa rajoittaa itäpuolella **Venäjä** ja **Itävalta**, etelässä **Itävalta** ja **Sweizi** sekä lännessä **Ranska, Belgia** ja **Hollanti**.

Suurempia järviä ei ole laisinkaan, mutta virtoja on sitävastoin monta ja suurta. Suurimmat ovat: **Weiksel** ja **Oder**, jotka laskevat Itämereen; **Elbe, Weser** ja **Rhein** Pohjanmereen, sekä **Tonava** Mustaanmereen. Rhein on maanmainio kauneudesta ja sen varrella olevista vanhoista ritarilinnojen raunioista, joita lukemattomat matkustajat käyvät ihailemassa.

Pohjois-Saksa on alankomaata, joka vähitellen kohoaa etelää kohden. Pohjanmeren rannikko on niin alhainen, että sitä täytyy paikottain sulkulaitoksilla varjella meren nousua vastaan. Niitten sisäpuolella on laajoja n. k. **marskimaita**, joita rikkaan ruohokasvillisuuden tähden käytetään oivallisina laitumina. Saksan keski- ja eteläosa ovat sitävastoin vuorimaata. Sen keskustana voipi pitää **Fichtelgebirgeä**, josta lähtee useampia vuoriselännteitä, nimittäin: koilliseen **Erzgebirge**, joka jatkuu itää kohden **Riesengebirgen** ja **Sudetein** nimensä; kaakkoon **Böhmerwald**; luoteiseen **Thüringerwald**. Thüringerwaldin pohjoispuolella ovat **Harz** vuoret. Rhein virran itärantaa seuraa **Schwarzwald** ja länsirantaa **Vogesit**. Eteläisimmässä osassa Saksaa on haaroja Europan korkeimmista

vuorista, **Alpeista**. Vuoriselänteitten välillä on alhaisempia tasankomaita.

Ilmasto ei ole niin lämpöinen, kuin Saksanmaan eteläisen aseman suhteen voisi otaksua, sillä maa kohoaa melkoisesti pohjoisesta etelää kohti. Siellä tavataan sentähden samoja puu- ja viljalajia kuin Tanskassa ja Etelä-Ruotsissa. Viiniköynnös menestyy niissä paikoissa, joissa ilma on lämpöinen, kuten esim. Rheinin laaksossa.

Tärkeimmät **elinkeinot** ovat **maanviljelys, vuorityöt ja teollisuus**. Vaikka maa luontojaan ei ole viljavaa, on se kumminkin hyvin viljelty. Pohjois-Saksassa viljellään ruista, mutta Keski- ja Etelä-Saksassa vehnää. Siellä, kuten kaikkialla etelässä, syöpi kansa ainoasti vehnäleipää. Sokerin valmistamista varten viljellään paikoittain paljon valkojuurikkaita. Vuorten päivärinteillä kasvatetaan viiniköynnöksiä, joiden hedelmistä, rypäleistä, puserretaan viiniä. Viini on niin huokeahintaista, että köyhäkin kansa käyttää sitä jokapäiväisenä juomanaan, kuten kaljaa meillä. Vuorista saadaan useampia metalleja, suolaa ja kivihiiltä. Tärkeänä tulokkina asukkaille on monin paikoin tavattavat lämpöiset **terveyslähteet**, joihin tulee muukalaisia kaikista maailman osista terveyttään parantamaan. Saksan **teollisuus** on suuresti edistynyt, ja kun Saksalaiset ovat ahkeria sekä vähän vaativaisia, voidaan heidän teollisuustuotteitaan myydä erittäin halpaan hintaan; mutta ne ovatkin usein huonoja ja monella tavalla väärennettyjä. Rauta- ja terästakeet, kankaat ja leikkikalut ovat huomattavimmat teollisuuden tuotteet. **Kauppa** on vilkas ja sen edistämiseksi on rakennettu paljon rautateitä.

Vaikka elinkeinot ovat suuresti kehittyneet, on Saksa kumminkin verrattain köyhä maa. Raskas sotapalvelus ja suuret verot pakottavat monia tuhansia Saksalaisia vuosittain muuttamaan ulkomaille, etenkin Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin.

Asukkaita on noin 51 miljonaa. Saksalaiset kuuluvat germanilaiseen kansanheimoon ja ovat suurilukuisimmat; idässä on sitäpaitsi Puolalaisia ja lännessä Ranskalaisia.

Uskonto on Pohjois-Saksassa lutherilainen ja Etelä-Saksassa katolinen. Lutherilaisissa maissa on kansa valistuneempi kuin katolisissa. **Tieteet** ja **taiteet** ovat erittäin korkealla kannalla, eikä missään maassa ole niin paljon kouluja, niin monta tiedemiestä, oppinutta ja taideniekkaa kuin Saksassa.

Saksan **sotajoukko** on suurempi ja paremmin harjoitettu kuin minkään muun valtakunnan.

Hallitusmuoto on rajoitettu keisarikunta. Hallitsian valtaa rajoittavat valtiopäivät, joihin kaikki liittovallat lähettävät edustajiansa. Kullakin valtiolla on sitäpaitsi oma hallitusmuotonsa. Preussin kuningas on samalla valtakunnan keisari.

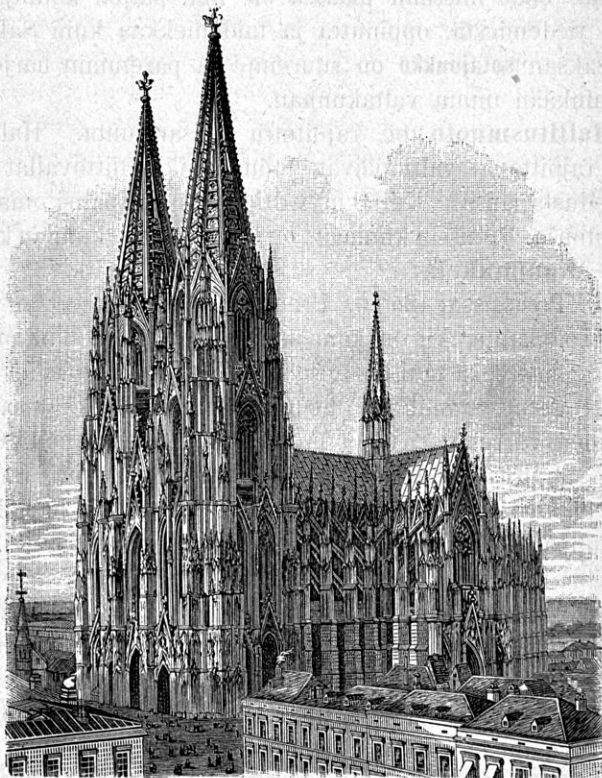
Kaupunkeja:

1. **Preussissa: Berlin**, Preussin ja koko Saksan valtakunnan pääkaupunki, on komeasti rakennettu ja siinä on kuuluisa yliopisto sekä muita suuria taide- ja tiedelaitoksia. Berlin on rakennettu rumalle ja hedelmättömälle hiekkatasangolle **Spree** joen varrella, 1,700,000 asukasta. **Stettin**, lähellä Oderin suuta. **Stralsund**, **Königsberg** ja **Danzig** Itämeren rannalla, kaikki mahtavia kauppakaupunkeja, jotka etenkin harjoittavat viljakauppaa. **Breslau**, Oderin varrella, tehdaskaupunki. **Kiel**, sotasatama Itämeren rannalla. **Wittenberg**, Elben varrella, on tunnettu Lutheruksen historiasta samoin kuin **Eisleben**, joka on hänen syntymäpaikkansa. **Magdeburg** myöskin Elben varrella. **Frankfurt am Main**'iin on asettunut asumaan rikkaita juutalaisia rahasaksoja, jotka harjoittavat suurta rahakauppaa ympäri maailmaa. **Köln**, Rheinvirran varrella, myypi Reinviinejä ja „eau de Cologne“ (o-dekolonj) nimistä hajuvettä. Kölnin tuomiokirkko on komeimpia rakennuksia ja sen torni on korkein kirkontorni maailmassa.

2. **Sachsin** kuningaskunnassa: **Dresden**, Elben varrella, on pääkaupunki ja tunnettu rikkaista taidekokoelmistaan. **Leipzig** harjoittaa suurta kirjakauppaa ja sen markkinoille eli **messulle** kokoutuu kauppiaita monesta kaukaisestakin maasta.

3. **Baierin** kuningaskunnassa: **München**, pääkaupunki on

eteläpuolella Tonavan virtaa; siinä ovat Baierin etevimmät oluttehtaat. **Augsburg**, myöskin Tonavan eteläpuolella. **Nürnberg**'issa on monenlaisia tehtaita „Nyrnbergin rihkamat“.

Kölnin tuomiokirkko.

4. **Württemberg**'in kuningaskunnassa: **Stuttgart** pääkaupunki.
5. **Badenin** suuriherttuakunnassa: **Karlsruhe** ja **Heidelberg**.
6. **Elsassissa**: **Strassburg**, Rheinin varrella, on kuuluisa tuomiokirkostaan, „Münster“.
7. **Vapaat kaupungit**: **Hamburg**, lähellä Elben suuta,

Lübeck, Itämeren rannalla ja **Bremen**, Weserin varrella, harjoittavat suurta kauppaa ja meriliikettä.

Saksa on vasta viime aikoina alkanut hankkia itsellensä siirtomaita Afrikassa ja Australiassa.

Itävalta-Unkari.

Itävalta-Unkari on muodostunut kahdesta itsenäisestä valtakunnasta, **Itävallan** keisarikunnasta ja **Unkarin** kuningaskunnasta, jotka ovat yhdistyneet yhdeksi. Ainoasti eteläpuolella ulottuu Itävalta-Unkari mereen, **Adrianmereen**, joka on **Välimeren** lahti. Muilta puolilta ympäröipi sitä maat, nimittäin: idässä **Venäjä**; pohjoisessa **Saksa**; lännessä **Saksa** ja **Sweizi** sekä etelässä **Italia**, **Adrianmeri**, **Turkinmaa** ja **Serbia**.

Päävirta on **Tonava** ja sen lisäjoki **Teis** (Tissa).

Läntinen osa maata on vuorinen. Siinä tavataan haaroja **Saksanvuorista** ja **Alpeista**. Itäisessä osassa on sitä vastoin suuria tasangoita, joista **Unkarin aro** on mainittavin. Unkarin tasankoa rajoittaa pohjoispuolelta **Karpaattien** mahtava vuoriselänne. Adrianmeren rannikko on luonteeltaan yhtä ihana kuin **Italia**.

Ilmasto on eri paikoissa maan erilaatuisuuden mukaan hyvin vaihtelevainen.

Tasangot ovat hyvin viljavia ja tuottavat viljaa yli asukasten oman tarpeen. Paitsi tavallisia viljalajeja viljellään **maissia**, **tupakkia** ja **viiniä**, etenkin Unkarissa. Tokaiviini on kalleimpia maailmassa. **Pääelinkeino** vuoriseuduissa ja Unkarin arolla on **karjanhoito**: Unkarissa pidetään kotieläiminä **puhvelihärkiä**. **Vuorityö** on tärkeäarvoinen. Useampia metalleja ynnä kivihiiltä ja suolaa löytyy runsaasti. Suolakaivoksista on **Vielizkan** (litsh) suurin ja merkillisin. **Teollisuus** ja **kauppa** ovat edistyneet ainoasti saksalaisissa maissa ja varsinkin Böhmissä (lasiteoksia).

Itävalta-Unkarissa on 41 miljoonaa **asukasta**. He ovat eri heimokuntia, nimittäin: **Saksalaisia** lännessä; **Madjareja** Unkarissa; **Slavilaisia** Böhmissä ja Galiziassa.

Yleisin **uskonto** on roomalais-katolinen ja **kansansivistys** on, kuten muissakin katolisissa maissa alhaisella kannalla.

Eri kansakunnat eroavat suuresti toisistansa kielensä ja tapojensa puolesta, jonkatähden ne elävätkin suuressa eripuraisuudessa keskenänsä. Sentähden on Itävalta-Unkarin valtiollinen arvo, vaikka se luetaan Europan **suurvaltoihin**, melkoisesti vähentynyt viime aikoina.

Itävallalla ja Unkarilla on kummallakin oma erilainen hallitusmuotonsa ja hallintonsa. Hallitsijan valta on kummassakin rajoitettu.

Merkittävimmät Itävallan keisarikuntaan kuuluvat maat ovat: **Böhmi**, **Mähri**, **Galizia**, **Itävalta** ja **Tyrooti**. Unkarin kuningaskuntaan kuuluu: **Unkari**, **Siebenbyrgi**, **Kroatia**, ja **Slavonia**.

Kaupunkeja:

Wien, Tonavan varrella, on pääkaupunki. Se on Europan suurimpia kaupunkeja ja erittäin komeasti rakennettu. $1\frac{1}{3}$ milj. asukkaita. **Prag**, Böhmin pääkaupunki, Elben varrella. **Karlsbad**, mainio kylpypaikka Böhmissä. **Triest**, iso kauppa-kaupunki Adrianmeren rannalla. **Buda-Pest**, kaksoiskaupunki kahden puolen Tonavaa, on Unkarin pääkaupunki. **Krakau**, muinaisen Puolan valtakunnan pääkaupunki, on Galiziassa.

Sweizi.

Sweizi on pieni alppimaa melkein keskellä Europpaa. Sitä rajoittaa: pohjoisessa **Saksa**, idässä **Itävalta-Unkari**, etelässä **Italia**, lännessä **Ranska**.

Vuoret. **Alpit**, jotka ovat Europan korkeimmat vuoret, täyttävät Sweizin kokonaan. Niitten korkein huippu, joka samalla on Europan korkein, on 4,800 metrin korkuinen **Mont Blanc** (mongblang).

Järviä ja jokia. Sweizistä saavat useat Europan suurista virroista alkunsa niinkuin: Rhein, joka kulkee Bodenjärven ja Rhône Genèvejärven läpi.

Alppimaisema.

Vuorten korkeimmat osat ovat ikuisen lumen peittämät. Seudut niitten alapuolella ovat hyviä karjalaitumia tahi ovat ne peitetyt muhkeilla kuusimetsillä. Vuoriharjanteitten välillä on kapeita viljavia laaksoja, joissa kasvaa hedelmäpuita ja viiniköynnöksiä.

Elinkeinot. Viljeltävää maata on tuiki vähän ja vaikka se on hyvin taitavasti viljeltyä, ei omassa maassa kasvatettu

vilja riitä maan tarpeeksi, vaan täytyy sitä tuoda muualta. **Karjanhoito** on tärkeämpi elinkeino. „Sweizin juusto“ on kaikkialla kiitetty. **Teollisuus** on hyvässä kunnossa. Käymäkelloja ja koristuksia valmistetaan paljon. Maalla on suuria tuloja matkailijajoukoista, jotka kesällä kulkevat sinne ihailuksensa luonnon ylevyyttä.

Uskonto. Noin puolet asukkaista tunnustavat **reformista**, ja toinen puoli **katolilaista** oppia. Kansa on sivistyneempää kuin useammassa muussa maassa.

Asukkaita on 3 miljonaa. Niistä on suurin osa **Saksalaisia**, jotka asuvat maan pohjoisosassa. **Ranskalaisia** asuu lännessä ja **Italialaisia** etelässä.

Hallitusmuoto. Sweizi on liitto-tasavalta, johon kuuluu 25 pientä tasavaltaa, **Kanttonia**.

Kaupunkeja:

Bern Liittovallan pääkaupunki. **Zürich** on maan suurin kaupunki. **Genève** (sheneve), siinä paikassa, missä Rhône lähtee Genevejärvestä. Kuuluisa käymäkelloistaan.

Alankomaat ja Hollanti.

Hollanti on Pohjanmeren rannalla, Saksan ja Belgian välillä. Pohjoisrannikolla on iso lahti, **Zuidersee** (söidersee), joka tunkee syvälle maahan.

Virrat ovat: **Rhein**, **Maas** ja **Schelde**. Nämät haarautuvat lähellä suutaan moneen suuhaaraan, jotka, yhtyen toinen toiseensa, ympäröivät monen monta suurempaa ja pienempää saarta. Sellaista maata sanotaan **suistomaaksi**.

Koko Hollanti on alhaista tasaista alankomaata, joka paikoittain on alempana merenpintaa. Sentähden täytyy sitä kalleilla sulkulaitoksilla suojella meren tulvaa vasten. Kumminkin tapahtuu joskus että meri murtaa sulkulaitokset ja tulvaa maan yli. Siten on Zuiderseekin syntynyt. Läpi maan, kaikille suunnille kulkee kanavia, jotka suuresti edistävät sisämaan kauppaa.

Päaelinkeino on **kauppa** ja **meriliike**. Hollanti oli joku aika sitten Europan suurin merivalta ja sillä on nytkin vielä suuria siirtomaita Europan ulkopuolella. Suuri osa asukkaita elättää itseään **Karjanhoidolla**, johon alhaiset n. s. **marski- maat** aivan hyvin soveltuvat. Ulkomaille viedään paljon jalorotuista karjaa, voita ja juustoa. **Maanviljelys** on vähemmän tärkeä, sillä Hollanti on suurimmaksi osaksi niin alhaista, että se ei sovi muuksi kuin karjanlaitumeksi. Hollantilaiset ovat sitä vastoin taitavia **Kasvitarhan hoitajia**. Monin paikoin ovat useat tynnyrinalat istutetut hyasinteillä, tulpaneilla ja muilla kukkakasveilla, joiden siemeniä ja sipulimaisia juuria myydään Europaan. **Sillinkalastaminen** on rantaasukkailla myöskin tärkeänä elinkeinona, — hollannin silli. Metalleja ja kivihiiliä ei Hollannissa ole laisinkaan. Sentähden **teollisuusaan** ei voi kukoistaa. Vaikka virtoja on paljon, on vedenkulku niissä niin hidas, että ne eivät voi käyttää edes vesimyllyjäkään, vaan viljaa jauhetaan tuulimyllyissä. — Niitä onkin Hollannissa tavattoman paljon.

Ilmasto on lämmin, kostea ja sumuinen.

Asukkaita on $4 \frac{1}{2}$ miljoonaa ja ne ovat germanilaista sukuperää. Hollantilaiset ovat tunnetut hidasluntoisuudestaan ja tyyneydestään, mutta samalla suuresta ahkeruudestaan sekä puhtauden ja järjestyksen aistista.

Uskonto on protestanttinen ja **kansanvalistus** on hyvin korkea.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningaskunta.

Kaupunkija:

Amsterdam, Zuiderseen rannalla, on Hollannin isoin kaupunki. Se, kuten useampi kaupunki Hollannissa on täynnä kanavia, joiden yli on satoja siltoja. 440 tuhatta asukasta. **Haag** on kuninkaan asuntopaikka. **Rotterdam** on suuri kauppa-kaupunki, Maas joen varrella.

Hollannilla on varsin suuria **alusmaita** Europan ulkopuolella: suuri osa **Sundasaaria** ja **Molukkeja** sekä muutamat **Vähistä-Antilleista**. 25 milj. asukasta.

Belgia.

Belgia ulottuu luoteessa **Pohjanmereen**. Muilla puolilla ympäröipi sitä **Hollanti, Saksa ja Ranska**.

Joet ovat **Maas** ja **Schelde**.

Kaakkoinen osa Belgiaa on metsäistä vuorimaata, mutta muu osa on tiheämmin asuttua ja paremmin viljeltyä tasankoa kuin mikään muu maa Europassa.

Pääelinkeinot ovat **maanviljelys, vuorityöt ja teollisuus**. Maa on suurimmaksi osaksi hedelmällistä ja yhtä huolellisesti viljeltyä kuin kasvitarhat meillä. Pellavat ovat erinomaisen hyviä ja niistä tehdään **Brüsselin pitsejä**. Vuorista saadaan runsaasti rautaa ja kivihiiliä. Belgian teollisuus onkin sentähden erittäin kukoistavalla kannalla ja kilpailee Englannin teollisuuden kanssa. Tärkeimmät teollisuustuotteet ovat palttina- ja villakudokset, höyrykoneet, pyssyt sekä nahkatteokset.

Vaikka Belgia on vaan hiukan suurempi Uudenmaan lääniiä, on siinä 6 milj. **asukasta**. Pohjois-Belgiassa ovat asukkaat hollantilaista sukuperää, **Flamilaisia**, ja etelässä ranskalaista sukuperää, **Valloneja**.

Uskonto on katolinen ja **kansanvalistus** on alhaisemalla kannalla kuin Hollannissa.

Belgia oli ennen yhdistetty Hollantiin, mutta vuonna 1830 erosi se itsenäiseksi valtioksi, jota hallitsee kuningas. Kuninkaan valta on rajoitettu.

Kaupunkeja:

Antwerpen, Schelden varrella. **Brüssel** eli **Bruxelles** on Belgian pääkaupunki. Se on Europan komeimmin rakennettuja kaupunkeja ja muistuttaa suuresti Parisia, $\frac{1}{2}$ milj. asukasta. **Liege** (lieesh) eli **Lüttich** on etevä tehdaskaupunki ja siinä on maailman suurin kivääritehdas.

R a n s k a.

Ranskaa rajoittaa kahdelta puolelta meret, nimittäin **Atlantinvaltameri** lännessä ja **Välimeri** etelässä. Muilta puolin ympäröi sitä **Belgia, Saksa, Sveizi, Italia** ja **Espanja**.

Atlantinvaltameri muodostaa kaksi lahtea **Kanalin** ja **Biscayalahden**, joiden väliin pistää **Bretagnen** (tanj) niemimaa. Välimeressä on **Korsikan** saari.

Jokia: Seine (sään), **Loire** (loaar), ja **Garonne** (garon) laskevat Atlantin mereen. **Rhône** laskee Välimereen.

Luoteinen ja läntinen osa Ranskaa on alankoa, paitsi **Bretagnen** niemimaa, joka on vuorinen. Idässä ja kaakossa ovat **Ardennit, Vogesit, Cevennit** ja **Länsi-Alpit**; etelässä Espanian rajalla **Pyreneit**.

Ilmanala on lämmin ja ihana; vuoriseuduissa ovat talvet kumminkin välistä kylmiä.

Maanviljelys on korkealla kannalla ja maa on erittäin hyvin viljelty, mutta viljaa ei kumminkaan riitä omiksikaan tarpeiksi, sillä suurilla aloilla kasvatetaan **viiniä**, sekä sokerijuurikkaita sokerin valmistamista varten. Ranska on maailman etevin viinimaa ja sen viinit ovat mitä arvokkaimpia, niinkuin: **Chambagne**-(shampanj, sampanja) ja **Bordeaux**-(bordoo) viinit. Paljon hedelmiä, etenkin päärynöitä, viikunoita, appelsiineja (oranseja) ja oliivejä viedään ulos muihin maihin. Etelässä viljellään myöskin mulperipuuta silkkiäistoukkia varten. **Karjanhoito** ei ole korkealla kannalla. **Kalastusta** harjoitetaan Islannin ja New-Foundlandin rannistoilla. Vuoriseuduissa saadaan paljon **rautaa** ja **kivihiliä**. **Teollisuus** on niin suuri, että ainoastaan Englannin teollisuus voittaa sen. Ranskan teollisuustuotteet ovat tunnetut siroudestaan ja komedesta. Etevimät ovat silkkikankaat Lyonista (lion) ja muotitavarat Parisista. Sentähden ovat Ranskalaiset vuosisatojen kuluessa olleet esikuvana muille Europan kansoille miten heidän tulee käyttäidä ja pukeutua.

Asukkaat joita on lähes 40 miljoonaa, ovat suurimmaksi osaksi Ranskalaisia. He ovat erittäin ahkeria ja säästäväisiä, mutta samalla huikentelevia ja turhamielisiä.

Uskonto on katolinen ja **kansanvalistus** on alhaisella kannalla.

Hallitusmuoto on nykyään tasavaltainen, mutta se on usein muuttunut, väliin keisarikuntana, kuningaskuntana tahi tasavaltana.

Kaupunkeja:

Paris, Ranskan pääkaupunki, on Lontoon jälestä Europan suurin kaupunki; komeutensa, taiteidensa ja huviensa puolesta on se ensimmäinen. Siellä määrätään koko sivistyneen maailman muodit ja sinne kokoutuu matkustajia kaikkialta nauttimaan parisilaiselämän turhamielisiä iloja ja huveja. 2¹/₂ milj. asukasta. **Calais** (Kalää), Kanalin rannalla, on ylikulupaikka Englantiin. **Bordeaux** (bordoo) Garonnen varrella, harjoittaa suurta viinikauppaa. **Marseille** (marsei), Välimeren rannalla on Ranskan tärkein merikauppakaupunki. **Lyon** (lion), Rhône'n varrella, suurimmat silkkitehtaat maailmassa.

Ranskaan kuuluu **Algier** (alshir) ja **Tunis** Afrikassa sekä pienempiä siirtomaita muissa maanosissa.

Pyreneitten niemimaa.

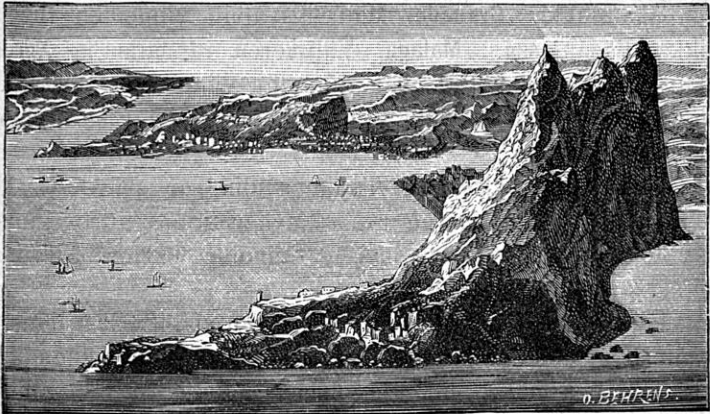
Pyreneitten niemimaata ympäröipi itäpuolella **Välimeri** ja länsipuolella **Atlantinmeri**. **Gibraltarin salmi** erottaa sen Afrikasta ja **Pyreneitten vuoret** muusta Europasta. Suurin osa tätä niemimaata kuuluu **Espanjan** valtakuntaan. Vähäinen osa siitä, Atlantin meren rannikko, kuuluu **Portugalin** valtakuntaan.

Jokia: Duero, Tajo (taaho), **Guadiana** ja **Guadalquivir** (kiivir) laskevat Atlantinmereen ja **Ebro** Välimereseen.

Suurin osa niemimaasta on korkeaa ylänköä, joka vähitellen alenee länttä kohti Atlantinmereen päin. Välimeren ran-

nikko on äkkijyrkkä. Ylängön läpi kulkee useampia korkeita vuoriharjanteita, joista eteläisin, **Sierra Nevada** on korkein. Alankoja on ainoasti Ebron ja Guadalquivir jokien varsilla. Jälkimmäistä nimitetään **Andalusian alangoksi** ja oli se muinoin tunnettu suuresta viljavuudestaan ja luonnon ihanuudestaan.

Ilmasto. Sisämaassa ovat kesät kuumia ja kuivia, ja talvet kylmiä. Kasvillisuus on niuha ja soveltuvat nämä seu-

Gibraltar.

dut siis ainoasti karjanlaitumiksi. Hienovillaisia **merinos-lampaita** pidetäänkin paljon. Rantamaissa on ilmasto sitävastoin erittäin ihana ja kasvillisuus rikas. Siellä viljellään paljon viiniä ja etelämaiden hedelmiä, niinkuin: appelsiinejä, sitroneja, oliveja ja manteleita. Viljalajeista kasvatetaan vehnää, maissia ja riisiä. Tärkeä puulaji on korkkitammi, jonka kuoresta tehdään putelinkorkkeja. Etelässä kasvaa myöskin palmupuita. **Vuorityö**, vaikka huonossa kunnossa, antaa elohopeaa, rautaa ja hopeaa. Arvoisa vientitavara on suola, jota saadaan merivedestä, haihduttamalla sitä suurissa lammikoissa.

Espanjassa on lähes 18 milj. asukasta ja Portugalissa on 5 milj. Espanjalaiset ovat tunnetut ylpeydestään ja turhamielisyydestään. Merkillinen kansallishuvi on härkätaistelut.

Uskonto on katolilainen ja valistus niin alhaisella kannalla, että ainoasti $\frac{1}{4}$ osa asukkaista taitaa lukea.

Hallitusmuoto on molemmissa valtakunnissa rajoitettu kuningaskunta. Kuninkaan valtaa rajoittaa lainsäätäjäkunta, jota nimitetään **Cortes**.

Kaupunkeja:

Espanjassa: **Madrid**, pääkaupunki on keskellä maata. 470,000 asukasta. **Barcelona**, Välimeren rannalla, on suuri kauppakaupunki. **Granada**, Maurilaisvallan viimeinen turvapaikka Espanjassa. **Malaga**, Välimeren rannalla ja **Xeres**, Atlantinmeren rannalla ovat tunnetut viineistään, **Gibraltar**, vahva linnoitus Gibraltarin salmen rannalla, on Englantilaisien hallussa.

Portugalissa: **Lissabon**, Tajon suulla, on pääkaupunki. **Setüval** eli **St. Ybes**, meren rannalla, harjoittaa suurta suola- ja viinikauppaa. **Oporto**, meren rannalla, harjoittaa viinikauppaa.

Espanjalla oli muinoin hyvinkin suuret **siirtomaat** muissa maan-osissa, etenkin Amerikassa. Nytkin kuuluu siihen **Kanarin saaret** Atlantin meressä, **Cuba** ja **Portorico** Länsi-Indiassa y. m.

Portugalin alusmaista mainittakoon tässä **Azorit** ja **Madeira** Atlantinmeressä.

I t a l i a.

Italia on pitkä niemimaa, joka pistää **Välimereen**, eroittaen sen lahdet **Adrianmeren** ja **Tyrrheninmeren** toisistansa. Italiaan kuuluu **Sicilian** ja **Sardinian** saaret. **Messinän salmi** eroittaa Italian ja Sicilian toisistansa.

Suurin **virta** on **Po**, joka lähtee Alpeista ja virtaa itää kohti läpi **Lombardian** ison tasangon ja laskee useasta suuhaarasta Adrianmereen. **Tiber** laskee Tyrrheninmereen.

Italian niemimaa on ylipäänsä vuorinen. Pohjoisrajalla ovat **Alpit**. Läpi koko niemimaan, pohjoisesta etelään, kulkee **Apenninien** vuoriselänne. Etelä-Italiassa lähellä Apennineja on **Vesuvion-** ja Siciliassa **Etnan tulivuori**.

Italia on asemansa ja **ilmastonsa** puolesta ihanimpia maita maailmassa. Ilma on lämmin ja taivas kirkas. Etelässä on melkein alituinen kesä, niin että puut ja pensaat aina viheriöitsevät. Lunta sataa ainoasti korkeilla vuorihuilpuilla. Viiniä viljellään kaikkialla, maanteidenkin varsilla. **Etelämaan hedelmistä** menestyvät mantelit, olivit, sitronat, appelsiinit ja viikunat aivan hyvin. Monenlaisia etelämaisia puita kasvaa myöskin, niinkuin kastanja-, kypressi-, laakeri- ja myrttipuita. Kastanjan hedelmiä, jotka paistettuina maistuvat perunoille, käyttää köyhä kansa pääasiallisesti ravintonaan leivän asemasta. Viljalajeista viljellään vehnää, maissia ja riisiä, etenkin Lombardian tasangolla, Siciliassa ja Neapelin ympäristöllä. Ilman kuivuuden tähden ei vilja ota menestyäkseen muualla. Pelloista saadaan kaksi satoa vuodessa ja heinää tehdään samasta niitystä kuusi kertaa vuodessa. **Silkkiäismatoja** kasvatetaan suuremmassa määrässä kuin missään muussa Euroopan maassa. Paitsi tavallisia kotieläimiä pidetään Italiassa **aaseja, muuleja ja puhvelihärkiä**. **Kalastus** Väli-meressä on suuriarvoinen ja antaa etenkin tynnuskaloja.

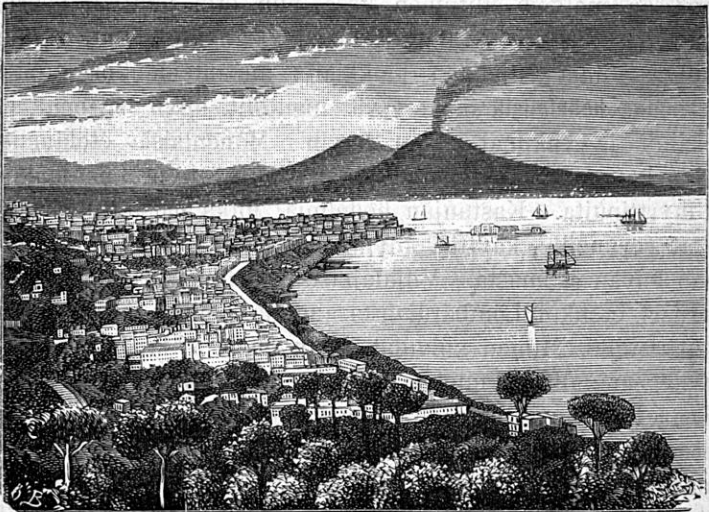
Asukkaita on noin 31 miljoonaa. **Italialaiset** ovat kauden, hilpeäluontoisia ja hyvälahjaisia. He polveutuvat vanhoista **Roomalaisista**, ja heidän kielensä on hyvin latinan kielten kaltaista.

Uskonto on roomalais-katolinen. **Paavi**, joka on koko katolisen kirkon päämies, asuu Roomassa. Kaikki katolisuuskoalaiset pitävät paavia suuressa kunniaassa ja Jumalan sijaisena maan päällä. Nyt ei paavilla enää ole minkäänlaista maallista valtaa, mutta pappien ja munkkien kautta vaikuttaa hän suuresti kansaan. **Kansanvalistus** on niin alhaisella kannalla että ainoastaan neljäs osa kansaa osaa lukea. Sitävastoin ovat taiteet ja tieteet hyvin korkealla kannalla. Italian

taidearteet houkuttelevat taiteiden ihailijoita matkustamaan sinne kaikista maailman ääristä.

Hallitusmuoto. Italia on perustuslaillinen kuningaskunta. Valtiokokousta sanotaan parlamentiksi, Italia on Europan pienin suurvalta.

Kaupunkeja:

Neapeli.

Pohjois-Italiassa: Venedig italian kielellä **Venezia**, Adrianmeren rannalla, on merkillisimpiä kaupunkeja maailmassa. Se on rakennettu meren saarille ja katujen asemesta on kanavia, joita myöten kuljetaan venheillä, „gondoleilla“. **Milano**, Lombardian tärkein kaupunki. **Genua** itaal. **Genova** (dshenova) samannimisen lahden rannalla, tärkein merikauppa-kaupunki.

Keski-Italiassa: Florens itaal. **Firenze** kauneimpia kaupunkeja maailmassa. **Livorno**, on Italian tärkeimpiä kauppakaupunkeja. **Rooma**, molemmin puolin Tiberiä, on Italian pääkaupunki sekä kuninkaan ja paavin asunto. Rooma on rikkaampi kuin mikään muu kaupunki historiallisista muistomerkeistä ja taidearteista. 440,000 asukasta.

Etelä-Italiassa: **Neapeli**, itaal. **Napoli**, ihmeen ihanalla paikalla merenrannalla, on Italian suurin kaupunki. Yli $\frac{1}{2}$ milj. asukasta.

Siciliassa: **Messina**, samannimisen salmen rannalla, viepi ulos etelämaan hedelmiä. **Palermo**, pohjoisrannalla, on Sicilian suurin kaupunki.

Balkanin niemimaa.

Balkanin niemimaan rajat ovat lännessä: **Adrianmeri** ja **Joonianmeri**; etelässä: **Välimeri**; idässä: **Egeanmeri**, **Dardanellesalmi** eli **Hellespontto**, **Marmarameri**, **Bosporansalmi** ja **Mustameri**. Pohjoispuolella on niemimaa yhteydessä muun Euroopan kanssa, josta sitä erottaa **Tonava** ja sen lisäjoet.

Pohjoisin osa niemimaata on alhaista viljavaa tasankoa, mutta melkein koko muu osa on vuorista. **Balkaninvuoret** kulkevat lännestä itään lähelle Mustaamerta. Niistä lähtee läpi niemimaan etelää kohti **Pindus**. Siitä itäänpäin on mahdava **Olympos** eli „Jumalien vuori“.

Rannikko on täynnä saaria ja syviä lahtia. Merkillisin lahti on **Korintonlahti**, tämä erottaa **Morean** niemimaan muusta mantereesta, johon sitä yhdistää kapea **Korinton kannas**. **Joonianmeressä** on joukko suuria saaria, **Jooniansaaret**. **Egeanmeressä** on lähellä rannikkoa suuri **Euboian** saari ja kauvempana meressä **Kykladit** ja **Sporadit**; meren suussa on **Kandia** eli **Kreetta**.

Ilmasto on Balkaninvuorten eteläpuolella olevissa maissa melkein yhtä ihana kuin Italiassa, mutta niitten pohjoispuolella, kylmille koillistuulille avoinna olevissa maissa, niinkin kylmä, että Mustanmeren satamat ovat useampia viikkoja jäässä.

Elinkeinot ovat ylimalkain alhaisella kannalla. **Karjanhoito**, **maanviljelys** ja **kasvitarhanhoito** ovat tärkeimmät. Vuohia ja lampaista pidetään paljon. Hedelmällisillä tasangoilla viljellään vehnää, maissia, hirsiiä ja kallis-arvoista tupakkia.

Etelässä viljellään viiniä, korintteja ja ruusuja, joista viime-mainituista valmistetaan ruusu-öljyä. Siellä menestyy myöskin puuvillapensas hyvin. **Teollisuus** on vähäarvoinen. Teollisuustuotteista mainittakoon sahviaani ja turkinmatot. Kreikkalaiset ovat hyviä merimiehiä ja taitavia kauppiaita.

Asukkaat ovat syntyperältään ja kieleltään monta eri kansallisuutta. Pohjoisessa asuu **Serbialaisia** ja idässä **Bulgarialaisia**, jotka ovat Slaavilaista heimokuntaa. Koillisessa asuu **Rumanilaisia**, jotka ovat romanilaista heimokuntaa ja polveutuneita vanhoista Roomalaisista. Balkanin niemimaan eteläosassa, kaikilla saarilla ja Egeanmeren rannikoilla asuu **Kreikkalaisia**. **Turkkilaiset**, jotka ovat osmanilaista heimoa, ovat vallitsevana kansana ja asuvat muitten kansain seassa etenkin kaakossa.

Useimmat kansat tunnustavat **kreikkalais-katolista** uskontoa. Turkkilaiset ovat **muhamettilaisia**. Kansanvalistus on kovin alhaisella kannalla.

Muhamettilaisten uskonnon perustaja oli Muhamed. Hän opetti että on yksi ainoa Jumala, **Allah** ja hänen profeetansa on Muhamed. Ihmisiä vallitsee sallimus, jota ei kukaan saata karttaa. Varakkailla Muhamettilaisilla on monta vaimoa, jotka viettävät suurimman osan elämäntänsä erityisessä, erillään olevassa rakennuksessa, **seraljissa**.

Valtakunnat. Vuosisatamme alussa kuului melkein koko Balkanin niemimaa Turkin valtakuntaan, mutta sittemmin ovat useimmat eri kansat vapauttaneet itsensä Turkin vallan alta ja muodostaneet vapaita itsenäisiä valtakuntia. Paitsi **Bosniaa** ja **Herzegovinaa**, jotka Itävalta-Unkari on ottanut haltuunsa, on Balkanin niemellä 6 eri valtakuntaa.

1. Rumania.

Tonavan pohjoispuolella, on perustuslaillinen kuningaskunta. $5\frac{1}{2}$ milj. asukasta.

Kaupungeja:

Bukarest on pääkaupunki. 220,000 asukasta.

2. Serbia.

Tonavan eteläpuolella, sen lisäjoen **Moravan** varrella on rajoitettu kuningaskunta. 2 $\frac{1}{4}$ milj. asukasta.

Kaupunkeja:

Belgrad, Tonavan varrella on pääkaupunki.

3. Montenegro eli Crnagora (tshernagora).

Pieni ruhtinaskunta lähellä Adrianmerta, joka aina on jaksanut säilyttää itsenäisyytensä Turkkia vastaan. $\frac{1}{4}$ milj. asukasta.

Pääkaupunki: Cettinje (tshettinji).

4. Bulgaaria ja Itä-Rumiilia.

Ruhtinaskunta kahdenpuolen Balkanin vuoria on nimeksi Turkin vallan alainen, ja maksaa sille veroa, mutta sillä on oma hallitsijansa. 3 $\frac{1}{2}$ milj. asukasta.

Pääkaupunki: Sofia Balkanin eteläpuolella.

5. Turkki.

Sulttaanikunta, jonka välittömän hallinnon alaisena on ainoasti Balkanin niemimaan keskiosa. Sulttaani on itsevaltiias hallitsija ja samalla kaikkein oikeauskoisten muhamettilaisten hengellinen päämies. 5 $\frac{1}{2}$ milj. asukasta.

Kaupunkeja:

Konstantinopeli, pääkaupunki, on erittäin ihanalla paikalla Bosporon rannalla. 870,000 asukasta.

Alusmaita: Suurin osa Turkin valtakuntaa on Aasiassa ja Afrikassa.

6. Kreikka.

Rajoitettu kuningaskunta, joka käsittää Balkanin niemimaan eteläisimmän osan sekä useimmat saaret. Kreikkalaiset itse nimittävät maataan **Hellas**. 2 $\frac{1}{4}$ milj. asukasta.

Kaupunkeja:

Atine, muinoin **Ateena**, on pääkaupunki. Kaikkialla on raunioita muinaisista komeista rakennuksista. Niistä ovat **Partenonin** temppelin muhkeat rauniot merkillisimmät.

Yleiskatsahdus Europaan.

Europa kuuluu **Vanhaan-Mantereeseen**, joka käsittää **Europan**, **Aasian** ja **Afrikan**.

Europa on suuri Aasiasta lähtevä niemimaa, joka pistää **Pohjois-Jäämeren**, **Atlantinvaltameren** ja **Välimeren** väliin. Rannikko on merkillinen suuresta paljoudestaan lahtia, niemiä ja saaria, eikä milläkään muulla maanosalla ole, verraten sen suuruuteen, niin pitkää rannikkoa kuin Europalla.

Luonnonlaatunsa puolesta saattaa Europan jakaa neljään pääosaan: **Itä-Europa**, **Pohjois-Europa**, **Keski-Europa** ja **Etelä-Europa**.

Itä-Europa käsittää koko Venäjän, itäosan Itävalta-Unkaria sekä Balkanin niemimaasta ne maat, jotka ovat Tonavan alaosan ympärillä. Se on tasaista alankoa, joka kauvimpana pohjoisessa muuttuu metsättömäksi tundraksi: keskiosa on osaksi metsäistä, osaksi hedelmällistä viljelysmaata; eteläisin osa on aroa. Ilmasto on mantereinen ja siellä sataa aivan vähän. Kaikkien luonnonsuhteitten puolesta on Itä-Europa samankaltainen kuin Aasian läheiset seudut, ja sitä sopiikin pitää välittäjänä näitten molempien maanosien välillä.

Pohjois-Europa käsittää Suomen ja Skandinavian niemimaan. Se on ylipäänsä vuorinen. Korkeimmat vuoret ovat luoteisessa. Maa on täynnä järviä ja peitetty suurimmaksi osaksi havumetsillä. Ilmasto on verraten maan pohjoiseen asemaan hyvin lauhkea, etenkin lännessä, johon on syynä lämpöinen **Golfivirta**.

Keski-Europa sisältää kaiken muun Europan, joka on pohjoispuolella Pyreneitten vuoria, Alppeja ja Balkanin vuoria.

Rantamaa pohjoisessa ja lännessä on lakeata alankoa, joka kohoa etelää kohti sikäli kuin se lähenee Alppeja. Mitä lähemmäksi Alppeja tullaan, sitä useampia ja korkeampia vuoriharjanteita tavataan. Metsissä ovat lehtipuut, etenkin pyökki, voitolla, mutta vuorilla ja hedelmättömillä tasangoilla on havumetsiä. Ilmasto on ylipäänsä rannikko-ilmastoa lauhkeine talvineen ja viileine kesineen. Sateenmäärä on riittävä. Keski-Europa on luonnonsuhteidensa puolesta epäilemättä maamme onnellisin osa. Se on väkirikkautensa, viljelyksensä, varallisuutensa ja valtansa puolesta etevin.

Etelä-Europa käsittää kolme suurta niemimaata: **Pyreneitten, Italian ja Balkanin niemimaan**. Kaikki kolme ovat korkeavuoriset ja ilmasto on ylipäänsä kuiva ja kuuma. Siellä sataa ainoastaan talvella. Puissa on paksuja kiiltäviä lehtiä, jotka eivät varise talvella. Siellä kasvaa myöskin palmupuuta.

Ainoasti vähäinen osa Europpaa on pohjoisen napapiirin sisällä ja kuuluu kylmään vyöhykkeeseen. Kaikki muu Europa on lauhkeassa vyöhykkeessä.

Elinkeinojen määrääjänä ovat kaikkialla luonnonsuhteet. **Maanviljelys** on kaikissa maissa pääelinkeinona, paitsi kylmässä vyöhykkeessä ja korkeilla vuorilla; jossa sitä kylmyyden tähden ei voi harjoittaa. Kangasmaat ja arot ovat myös niin hedelmättömiä, että niitä sopii käyttää ainoastaan **karjanlaitumena**. Pohjois-Europassa ovat ohra, kaura ja ruis tärkeimmät viljalajit. Etelämpänä viljellään niitten sijaan vehnää sekä kaikkein etelämmässä maissia ja riisiä. Muista viljelyskasveista huomattakoon: valkojuurikkaat Keski-Europassa, viiniköynnös kaikkialla missä ilmasto on tarpeeksi lämmin, sekä etelämaan hedelmät Etelä-Europassa. — Poro on pohjoisessa melkein ainoa kotieläin. Muualla Europassa menestyvät samat kotieläimet kuin meillä. Etelä-Europassa pidetään sitä paitsi aaseja, muuleja, paikoittain myöskin puhvelihärkiä, kameleja ja silkkiäisperhosia. **Vuoritöitä** harjoitetaan enimmäkseen matalavuorisissa seuduissa. Tasangoilla on kivihiilikaivoksia. **Teollisuus** kukoistaa etenkin niissä maissa, joissa

on kivihiltä. Suurinta meriliikettä harjoittavat ne maat, joilla on laajat rannikot, niinkuin Englanti, Norja, Hollanti ja Kreikka.

Vaikka Europa on pieni maanosa, asuu siinä noin 350 miljonaa asukasta eli lähes $\frac{1}{4}$ osa koko maanpiirin asukasluvusta, joka on 1,500 miljonaa. Sukuperänsä ja kielensä puolesta jaetaan kaikki kansat useampiin ryhmiin. Melkein kaikki Europan kansat kuuluvat **Kaukasilaiseen rotuun**, joka jakautuu kahteen suureen heimokuntaan, **Indo-Europalaiseen** ja **Semiläiseen**. Indo-europalainen heimokunta jakautuu: **Germanilaisiin kansoihin**, joihin kuuluvat Saksalaiset, Hollantilaiset, Englantilaiset ja Ruotsalaiset; **Romaanilaisiin kansoihin** luetaan Ranskalaiset, Espanjalaiset, Italialaiset, Rumanilaiset ja Kreikkalaiset. **Slavilaisiin kansoihin** kuuluu Venäläiset, Puolalaiset, Tshekkiläiset, Serbialaiset ja Bulgarit. — Semiläiseen heimokuntaan luetaan Juutalaiset. **Mongolilaisen rodun** kansoja elää Europan pohjois- ja itäosissa. Ne jakautuvat kolmeen ryhmään: **Suomalais-Ugrilaiseen**, johon Suomalaiset, Magyarit ja Lappalaiset luetaan; **Turkkilaisiin** ja **Mongolilais-Kalmukkeihin**.

Melkein kaikki europalaiset kansat ovat **kristittyjä**. **Protestanttista** uskontoa tunnustavat: Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Pohjois-Saksa, Hollanti, Suuri-Britannia ja suurin osa Sweiziä; **Roomalais-katolista**: Irlanti, Belgia, Ranska, Etelä-Saksa, Puola, Itävalta-Unkari, Italia, Espanja ja Portugali; **Kreikkalais-katolista**: Venäjä ja Balkanin niemimaan kristityt kansat. **Muhamettilaisia** ovat Turkkilaiset ja muutamat muut kansat Etelä-Europassa.

Sivistyksensä ja valtiollisen kehityksensä puolesta on Europa kaikista maanosista etevin. Tosin on Europa saanut sivistyksensä Egyptiläisiltä ja Länsi-Aasian vanhoilta sivistyskansoilta, mutta jo muinaisina aikoina olivat Kreikkalaiset ja Roomalaiset etevimmät sivistyskansat. Sittemmin on sivistys yhä levinnyt länttä ja pohjoista kohti, jossa se nyt on korkeimmillaan. Nykyaikaan ovat etenkin Englantilaiset, Saksalaiset ja Ranskalaiset sivistyksen kannattajina ja edistäjinä.

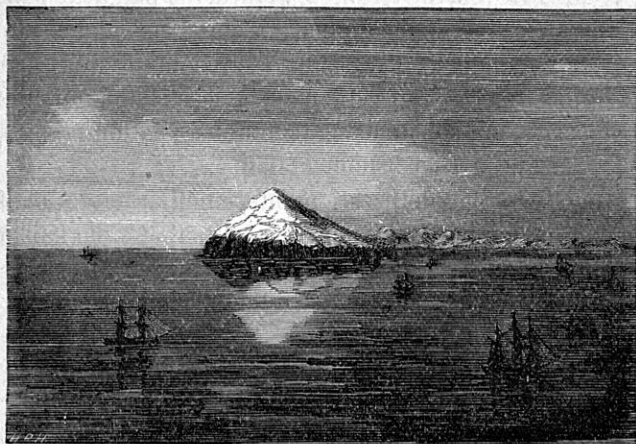
Aasia.

Venäjän Aasia.

Venäjän Aasian pääosat ovat Siperia ynnä Amurinmaa, Turani ynnä Kirgiisien aro eli Venäjän Keski-Aasia ja Kaukasia. Koko tällä alalla, joka on $1\frac{1}{2}$ kertaa niin suuri kuin Europa, on ainoasti 19 milj. asukasta.

1. Siperia ynnä Amurinmaa.

Siperia ynnä Amurinmaa käsittää koko Pohjois-Aasian Uralivuorista aina Beringinsalmelle asti. Pohjoispuolella ra-

Itäniemi.

joittaa sitä Pohjois-Jäämeri ja idässä Iso-Valtameri eli Tyvenmeri. Beringinsalmi yhdistää nämät meret toisiinsa ja eroittaa Aasian Amerikasta. Jäämereen pistää Aasian pohjoisin

niemi **Kap Tsheljuskin**. Beringinsalmen rannalla on **Itäniemi**. **Kamtshatkan** niemimaa pistää Tyveneenmereen.

Siperian pohjoisosa on autiota metsätöntä **tundraa**, jota peittää sammalet, jäkälät ja vaivaiskoivut. Etelää kohti kohoaa maa vähitellen ja on sen keskiosa peitetty suurilla havumetsillä. Etelässä ja etenkin kaakossa on korkeita vuoria, joista **Altai** on korkein. Näistä vuoriseuduista saavat Siperian suuret joet alkunsa ja virtaavat pohjoista kohti Pohjois-Jäämereen. Suurimmat ovat **Ob**, **Jenisei** ja **Lena**. Tyveneenmereen laskee **Amurjoki**.

Asukkaista on suurin osa sisäänmuuttaneita Venäläisiä. He elättävät itseään kaupalla, vuorityöllä sekä etelässä maanviljelyksellä. Alkuperäiset asukkaat, jotka ovat monta eri kansakuntaa, ovat vielä enimmäkseen kastamattomia pakanoita. Heidän pääelinkeinonsa ovat poronhoito, kalastaminen ja metsästäminen, etenkin turkis-eläinten, niinkuin soopelin y. m. He elävät teltoissa, muuttavat paikasta paikkaan ja käyttävät koiria vetoeläiminä. Vuorista saadaan kuparia, rautaa, kultaa, hopeaa ja grafiittia. Kivihiliä löytyy myöskin. Pohjois-Siperian jäisestä maasta kaivetaan norsunluuta.

Siperiaan on siirtolaisina muutettu paljon rangaistusvankeja Venäjältä sekä Suomestakin.

Ilmasto on täydellisesti mantereinen ja talvet ovat niin kylmiä että lämpömittari monasti osoittaa 50° pakkaista.

Kaupunkveja:

Tobolsk, Ob'in lisäjoen varrella, harjoittaa suurta kalaja turkisten kauppaa.

Tomsk, Ob'in varrella, tärkein kauppakaupunki. Yliopisto.

Irkutsk, erään Jenisein lisäjoen varrella, on Kiinan kaupan pääpaikka.

2. Turani, ynnä Kirgiisien aro,

jota Venäläiset nimittävät **Venäjän Keski-Aasiaksi**, on itäpuolella **Kaspianmerta**, suuren **Aralijärven** ympärillä. Maa on suurimmaksi osaksi avaraa hedelmätöntä aroa, vieläpä etelässä erämaatakin. Virtain varsilla on ihania keitaita. Kaakkois-osa on vuorinen.

Asukkaat, jotka ovat uskonnoltaan muhamettilaisia, elävät paimentolaisina sekä harjoittavat sen ohessa rosvoamista. Heidän tärkeimmät kotieläimensä ovat kaksikyttyräinen kameli ja hevonen. Aroilla elää antilopeja. Keitailta ja viljavissa laaksoissa kasvatetaan viljaa, viiniköynnöksiä, puuvillapensaita ja silkkiäismatoja.

Kirgiisi.

Kaupunkeja: **Bokhara**, eräällä keitaalla, on karavani-kaupan keskus.

3. Kaukasia.

Kaukasia on, Mustanmeren ja Kaspianmeren välinen, **Kaukasusvuoria** ympäröivä vuorimaa. Maa Kaukasusvuorien pohjoispuolella on hedelmätöntä sekä luonteeltaan samantyyppistä kuin Kaakkois-Europan arot, mutta eteläpuolella vuoria on ilmasto mitä suloisin ja maa niin viljavaa, että siellä kasvatetaan hedelmäpuita ja viiniköynnöksiä.

Asukkaat ovat monta eri heimokuntaa ja uskonnoltaan joko kristittyjä tai muhamettilaisia. Kaukasialaiset ovat kuuluisat kauneudestaan ja sotaisuudestaan.

Kaupunkeja:

Tiflis, tehdas- ja kauppakaupunki. Venäläisen hallituksen asunto. **Bakū**, Kaspianmeren rannalla, runsaita petroleumilähteitä.

Turkin-Aasia.

Turkin-Aasia käsittää kolme pääosaa: **Vähä-Aasian** ynnä **Armenian**, **Syyrian** ynnä **Palestinian** ja **Mesopotamian**. Asukkaita on 16 miljonia.

1. Vähä-Aasia.

Vähä-Aasia on suuri niemimaa, joka pistää **Mustanmeren**, **Egeanmeren** ja **Välimeren** väliin. Se on luonteeltaan melkein samanlainen kuin Pyreneitten niemimaa, nimittäin korkeaa, hedelmätöntä ylänköä, jonka läpi kulkee vuoriharjanteita. Rannikot ovat hedelmällisiä ja siellä kasvatetaan riisiä, maisia, hyvää tupakkia, puuvillapensaita, etelämaanhedelmiä, etenkin viikunoita, sekä unikkoja, „opiumin“ valmistamista varten, Vähä-Aasia on kirsikka- ja lumupuun kotimaa. Sisämaassa hoidetaan lampaita ja hienokarvaisia vuohia.

Asukkaat ovat **Turkkilaisia** sekä **uskonoltaan** muhamettilaisia.

Kaupunkeja: **Smyrna**, Egeanmeren rannalla, harjoittaa suurta kauppaa viikunoilla, pesusienillä ja opiumilla.

Armenia.

Vähän-Aasian itäpuolella on korkea vuorimaa, **Armenia**, jonka korkein vuori on **Ararat**. Maa on hedelmätöntä, paitsi jokilaaksot, joissa viljellään viljaa ja hedelmäpuita.

Alkuasukkaat, Armenilaiset, ovat kristittyjä sekä tunnettuja taitavina kauppiaina.

2. Syyria.

Syyria sijaitsee **Välimeren** itäisen rannan ja **Syyrian erämaan** välillä. Sen lounaista osaa sanotaan **Palestinaksi**. Maan keskiosa on korkeaa ylänköä, joka vähitellen alenee itää ja länttä kohti. Korkein vuori on **Libanon**. Merkillisin joki on **Jordan**. Se virtaa **Genetsaretinjärven** läpi ja laskee **Kuolleeseen-**

mereen, joka on merkillisimpiä järviä maailmassa, sillä sen pinta on meren pintaa paljoa alempi ja sen vesi on niin suo-laista, ett'ei mikään eläin voi siinä elää. Syyria on suureksi osaksi kuivaa ja autiota ylänköä, mutta laaksot ja vuoririn-teet ovat viljavia ja niissä kasvatetaan viljaa sekä öljypuita.

Asukkaat ovat arapialaisia. Niitä paitsi asuu siellä Europalaisia, Juutalaisia ja Turkkilaisia.

Kaupunkeja:

Damaskus, Syyrian erämaan laidassa, on ihanain viini-tarhain ja palmupuulehtojen ympäröimä. Tärkeän karavani-tien varrella. **Jerusalemi** on korkealle ylätasangolle rakennettu köyhä ja pieni kaupunki, jota kristityt ja juutalaiset pitävät **Pyhänä-kaupunkinaan**. Sinne matkustaa vuosittain tuhansittain pyhiinvaeltajia rukoilemaan **Kristuksen haudalle**.

3. **Mesopotamia.**

Mesopotamia käsittää Syyrian erämaan itäpuolella, **Euftrat** ja **Tigris** virtojen ympärillä olevan maan. Virtojen varsilla on maa erittäin viljavaa sekä aikaisemmin viljeltyä, kuin ehkä mikään muu paikka maailmassa. Kauvempana virroista on maa sitä vastoin vedenpuutteen tähden kuivaa erämaan tapaista.

Kaupunkeja:

Bagdad, Tigrisvirran varrella. Siellä hallitsivat **Kalifit** Arapialaisten isonvallan kukoistus-aikana.

Eufraatin varrella on **Niniven** ja Tigrisin varrella **Baby-lonin** kaupungin rauniot.

A r a p i a.

Arapia on suuri niemimaa. **Persianlahti** erottaa sen Aa-sian mantereesta ja **Punainenmeri** Afrikasta, johon sitä yhdis-tää **Suezin kannas**. Persianlahti ja Punainenmeri ovat **Intian** valtameren lahtia.

Maa on suurimmaksi osaksi täynnä erämaita, jotka yhtyvät pohjoisessa Syyrian erämaihin. Punaiseenmereen pistävällä niemellä on **Sinain** merkillinen vuori. Lounainen rannikko on viljava ja sitä nimitetään sentähden **Jemeniksi** eli **Onnelliseksi Arapiaksi**. Siellä on kahvipensaan kotimaa ja sieltä on sen viljeleminen levinnyt muihin lämpöisiin maihin. Kansan pääravintona on taatelipalmun hedelmät. Arapialaisia hevosia kiitetään kaikkia muita hevosrotuja kauniimmiksi, jalommiksi ja kestävämmiksi. Punaisestamerestä saadaan kallisarvoisia helmiä.

Asukkaat, joita on 5 miljoonaa, ovat arapialaisia. Sisämaassa elävät he itsenäisten sheikkien ja emirien johtamina, pääasiallisesti paimentolaisina sekä rosvoamisella. Itse he nimitävät itseään **beduineiksi** eli „erämaan lapsiksi“. Rannikoilla asuvia, maata viljeleviä arapialaisia nimitetään **fellaheiksi**.

Kaupunkeja:

Medina, Muhamedin hautauspaikka. **Mekka**, Muhamedin syntymäkaupunki, on kaikkein oikeauskoisten muhamettilaisten pyhäkaupunki, johon heidän tulee ainakin kerran eläessään matkustaa rukoilemaan pyhässä **Kaaban** temppelissä. **Mokka**, mainio oivallisesta kahvistaan. **Aden**, Englantilaisten omistama vahva linnoitus meren rannalla.

Irani.

Maata, jota rajoittaa lännessä **Turkin-Aasia**, pohjoisessa **Turani**, idässä **Intia** ja etelässä **Persianlahti** ja **Arapianmeri**, nimitetään yhteisellä nimellä **Iraniksi**. Se käsittää **Persian** ja **Afganistanin**.

Sisämaa on epätasaista ylänköä, jossa erämaa vaihtelee hedelmällisten keitaitten ja laaksojen kanssa. Siellä viihtyvät europalaiset hedelmäpuut, viiniköynnös ja taatelipalmu. Rantamaa sekä rajaseudut ovat täynnä korkeita vuoria. Erämaissa elää leijona ja metsäaasi.

1. Persia.

Persia on Iranin läntisin osa. Hallitsijaa nimitetään shahiksi ja hänen valtansa on rajaton.

Asukkaita on 8 miljoonaa ja pääväestönä on persialaiset. **Uskonto** on muhamettilainen. Persialaisia sanotaan „**Aasian ranskalaisiksi**“, koska he ovat käytökseltään kohteliaampia sekä sivistyneempiä kuin muut Aasian mahomettilaiset kansat.

Pääelinkeinona on maanviljelys, kauppa ja teollisuus.

Kaupunkeja: Teheran, pääkaupunki, on karavaniteiden yhtymäkohdalla.

2. Afganistan.

Afganistan on Iranin itäisin osa; sen hallitsijana on Kabulin emiri.*

Asukkaita on 4 miljoonaa. **Afganit** ovat raakoja ja sotaisia paimentolaisia.

Kaupunkeja: Kabul, tärkeä kulkupaikka Intiaan mennessä.

I n t i a.

Intian muodostaa kaksi suurta niemimaata: **Etu-Intia** ja **Taka-Intia** sekä joukko saaria: **Itä-Intian saaret**. Etu-Intia pistää **Intian-valtamereen**. Etu-Intian ja Taka-Intian eroittaa toisistaan **Bengalin lahti**. Etu-Intian eteläisimmän niemen päässä on **Ceylon** saari. Taka-Intia sekä siitä pistävä **Malakanniemi** ynnä Itä-Intian saaret ovat **Intianmeren** ja **Tyvenenmeren** välillä.

Lähes koko Intia on kuumassa vyöhykkeessä, jossa aurinko jonkun aikaa vuodessa on niin korkealla taivaalla, että sen säteet kohtaavat maata luotisuoraan. Kuumaa vyöhykettä rajoittaa kaksi viivaa, jotka ajatellaan vedetyksi yhtäsuuntaisesti toistensa kanssa maan ympäri. Näitä viivoja nimitte-

tään **käännepiireiksi**, toista **pohjoiseksi**- ja toista **eteläiseksi-käännepiiriksi**. Käännepiirien välille ajatellaan kolmas viiva vedetyksi yhtäsuuntaisesti molempien kanssa ja samalla yhtäkauvaksi pohjois- ja etelänavasta. Tätä viivaa nimitetään **päiväntasaajaksi** ja se jakaa siis maan kahteen yhtäsuureen puoliskoon, pohjoiseen ja eteläiseen pallonpuoliskoon. Kaikilla niillä seuduilla, jotka ovat päiväntasaajan alla, ovat päivät ja yöt aina yhtä pitkät; aurinko nousee aina k:lo 6 aamulla ja laskee k:lo 6 illalla. Hämärää ei ole ensinkään. Varsinaista talvea ei ole kuumassa vyöhykkeessä olemassa, vaan sen sijaan on niinsanottu **sadeaika**, jolloin yhdessä viikossa voipi sataa enemmän kuin meillä koko vuodessa. Muulla ajalla ei sada ensinkään, vaan taivas on aina kirkas ja sininen.

Auringon lämpö on erinomaisen voimakas ja tenhosa, jonkatähden eläin- ja kasvikunta ovat tavattoman rikkaat. Tässä suhteessa tuskin mikään maa voittaa Intian. Siellä kasvaa useampia hyödyllisiä kasvia kuin missään muussa paikassa maan päällä. Tärkein viljakasvi on riisi, joka antaa monta satoa vuodessa ja sen lisäksi kullakin kerralla monta kertaa suuremman sadon kuin mikään muu viljalaji. Riisiä ei voi leipoa leiväksi, vaan sitä syödään pelkältään keitetynä vedessä. Pisangi eli banani, jonka hedelmät ovat pienten kurkkujen näköisiä, on ravitsevaisuutensa ja virkistytäväisyytensä tähden erittäin arvossa pidetty. Muista hyödyllisistä kasveista mainittakoon: kahvi- ja teepensas, indigo, sokeriruoho, guttaperkka, puuvillapensas sekä maustinkasveja: kanelipuu, kryptineilikka, muskotti, pippuri ja inkifäära. Puulajeista vetävät huomiotamme puoleensa etenkin palmupuut, joista mainittakoon taateli-, kokos- ja saagupalmu sekä bamburuoko. Missä maa ei ole viljelty, peittää sitä suuret aarniometsät. Niissä on monta puulajia sekasin ja ne kasvavat korkeammiksi kuin mitkään metsät meillä. Puissa on loistavia kukkia ja niiden välillä suikertaa puusta puuhun köynnöksien tavoin liaaneja, joten metsät käyvät melkein läpitunkemattomiksi.

Intian eläimistä on norsu eli elefantti suurin ja merkittävin. Kesyttynä tulee se viisautensa ja voimansa kautta ihmisten hyödyllisimmäksi kotieläimeksi. Muista eläimistä mainittakoon: sarvikuono, monet härkälajit, apinat ja tiikeri, joka on kaikista pedoista vaarallisin. Myrkyllisiä käärmeitä on paljon ja niiden puremisesta kuolee vuosittain monta tu-

Intialainen maisema.

hatta ihmistä. Virroissa elää krokotiilejä. Merestä pyydetään kallisarvoisia helmiä.

Ceylon saari ja monet paikat mantereella ovat rikkaat timanteista ja muista jalokivistä.

1. Etu-Intia.

Etu-Intiaa rajoittaa pohjoisessa maailman mahtavimmat vuoret, **Himalaja**. Maa eteläpuolella Himalajaa on alhaista alankoa, **Hindostanin alankoa**, jonka itäistä osaa sanotaan **Ben-**

galiksi. Hindostanin eteläpuolella on **Dekan** ylänkö. Himalajasta lähtee kolme suurta jokea: **Indus**, joka laskee Arapian mereen; **Ganges** ja **Bramaputra**, jotka laskevat Bengalinlahteen ja muodostavat yhteisen suistomaan.

Etu-Intia ja etenkin Bengali ovat erinomaisen hyvin viljeltyjä ja tiheään asuttuja. Asukkaita on 290 miljoonaa ja heitä nimitetään **hinduiksi**. **Uskonnoiltaan** on joku osa asukkaita muhamettilaisia, mutta suurin osa palvelee **Bramaa**. **Hinduit** ovat maailman vanhimpia sivistyskansoja. Kansa on jaettu useampaan säätyyn eli kastiin, jotka jyrkästi eroavat toisistaan. Mihin luokkaan hindu on syntynyt, siinä tulee hänen pysyä elinaikansa ja siihen kuuluvat myöskin kaikki hänen perillisensä. Pappein eli bramiinein luokka on ensimmäinen ja heitä pidetään lähes yhtäsuuressa arvossa kuin jumalia.

Suurin osa Etu-Intiaa on Englantilaisten oma.

Kaupunkeja:

Kalkutta, Ganges joen suulla, on pääkaupunki, 800,000 asukasta. **Bombay** (bombää) länsi rannalla, on Intian suurin tehdas- ja kauppakaupunki, 820 tuhatta asukasta. **Benares**, Ganges joen varrella, on hinduein pyhä kaupunki.

2. **Taka-Intia.**

Taka-Intian sisäosat ovat täynnä vuoriharjanteita, jotka kulkevat pohjoisesta etelään. Vuorien välisten laaksojen läpi kulkee suuria virtoja. Malakka niemimaalla on Aasian eteläisin niemi, **Kap Romania**.

Rantamaat ja laaksot ovat hyvin viljavia. Luonnon tuotteista, joita siellä viljellään, ovat riisi, puuvilla ja teepensas huomattavimmat.

Asukkaita on 45 miljoonaa. He ovat monta eri sukuperää. Rantamaissa elää **kiinalaisia**; Malakkaniemellä **malajeja**. Malajit ovat **muhamettilaisia**, muut tunnustavat **Buddan oppia**.

Länsipuoli niemimaata on Englantilaisten, itäpuoli Ranskalaisten hallussa.

Kaupungeista ansaitsee tulla mainituksi ainoasti Englantilaisten omistama **Singapur**, joka on rakennettu samanimiselle saarelle Malakkaniemen päässä.

3. Itä-Intian saaret.

Itä-Intian saaristo on suurin maailmassa. Se ulottuu Aasian kaakkoiskulmasta Australiaan asti. Sitä rajoittaa idässä **Tyvenmeri**, ja etelässä **Intianmeri**. Saaristo jakautuu neljään pääryhmään: **Isot Sundasaaret**, jotka ovat **Sumatra**, **Java** (djaava), **Borneo** ja **Celebes**; **Vähät Sundasaaret**; **Molukit** ja **Filippinit**.

Saaret ovat luonnonlaadultaan samanlaiset kuin Intian niemimaat. Vuoret ovat tuliperäisiä ja tultasuitsuvia **tulivuoria** on paljon. Sentähden ovat maanjäristykset aivan tavallisia. Luonnontuotteet ja eläimistö ovat samat kuin mantereella.

Asukkaat ovat **Malajilaista rotua**. He ovat tunnetut rohkeina merimiehinä ja vaarallisina merirosvoina. Luvultaan on heitä 35 miljoonaa.

Useimmat saaret ovat Hollantilaisten, mutta Filippinit Espanjalaisten hallussa.

Hollantilaisten **pääkaupunki** on **Batavia**, Javan saarella.

Kiina.

Kiina käsittää koko kaakkoisen Aasian **Turanista Tyvenneen mereen** ja **Siperiasta Intiaan**. Siihen kuuluu **Varsinainen Kiina** ja sen alusmaat, joista tärkeimmät ovat: **Tibet**, Himalaja vuorten pohjoisrinteillä; **Mongolia**, Tibetin pohjoispuolella, rajoittuu Turaniin ja Siperiaan. **Korea** on muutoin itsenäinen valtakunta, mutta maksaa veroa Kiinalle. Se käsittää suuren **Korean niemimaan**, joka pistää Tyvenneeseen.

Varsinaisen Kiinan länsi- ja eteläosat ovat vuorisia, mutta koillisosa ja rannikko ovat hedelmällistä alankoa. Tibet on korkein vuoriylänkö maailmassa. Mongolian täyttää suurimmaksi osaksi **Gobin erämaa**. Tärkeimmät **joet** ovat: **Ho-**

anghoo eli **Sinivirta** ja **Jangtsekiang** eli **Keltavirta**, jotka sittemmin virtaavat Kiinan alankomaan läpi. **Amur** on rajana Venäjää vastaan.

Kiina on erittäin viljava ja niin hyvin viljeltyä ett'ei pieninkään maankaistale ole jätetty viljelemättä. Se tuottaa enemmän riisiä, teetä ja silkkiä kuin kaikki muut maat yhteensä. Varsinaista karjanhoitoa ei harjoiteta laisinkaan. Monet

Peking.

teollisuustuotteet ovat oivallisinta laatua, niinkuin: silkki- ja puuvillakankaat, lakeeratut puutavarat y. m. Tibetissä ja Mongoliassa on karjanhoito pääelinkeinona. Paitsi muita kotieläimiä pidetään siellä pitkäkarvaisia Jakkihärkiä. Sieltä ovat useimmat kotieläimistämme kotoisin. Nytkin vielä tavaataan siellä villejä hevosia, aaseja, lampaita, vuohia ja kaksikyttyräisiä kameeleja.

Kiinan valtakunta on suurempi kuin koko Europa ja siinä asuu noin 400 miljoonaa kiinalaista. Siis on melkein joka neljäs ihminen koko maan asukasluvusta kiinalainen. Maa

onkin monin paikoin niin tiheään asuttua, että ihmiset eivät sovi maalle, vaan täytyy heidän asua venheissä ja lautoilla. Satoja tuhansia kiinalaisia muuttaa vuosittain vieraille maille hakemaan työnansiota ja toimeentuloa siellä. Kiinalaiset kuuluvat **Mongolilaiseen rotuun** ja ovat keltaihoisia, vinosilmäisiä ja luonteeltaan pelkureita, mutta tavattoman älykkäitä, ahkeria ja vähään tyytyväisiä. Sentähden ovatkin he mitä parhaimpia työmiehiä maailmassa, eikä mikään kansa voi heidän kanssaan kilvoitella työpalkkojen huokeudessa. Amerikalaiset sekä muut kansat niissä maissa, joihin he siirtolaisina muuttavat, katsovat karsain silmin heidän muuttamistaan maahan, kun he tyytyvät peräti alhaisiin työpalkkoihin ja sen kautta tekevät muiden toimeen tulon peräti tukalaksi. Niinpä tyytyvät he huokealla hinnalla toimittamaan mitä töitä hyvänsä. Kun hevosia on peräti vähän, toimittavat he kaikki maantyöt lapiolla ja muilla käsiaseilla, kuljettavat matkustavia pienissä vaunuissa tahi kantavat heitä paariloissa.

Kiinan sivistys ja valistus on useampia vuosituhansia vanhempi kuin muitten maitten. Monet tärkeät keksinnöt, niinkuin kruudin ja porsiinin valmistamisen, kirjapainotaiteen sekä kompassin ovat kiinalaiset tehneet monta sataa vuotta aikaisemmin kuin europalaiset, mutta omituista kyllä ovat he jääneet samalle kannalle, edistymättä siitä edelleen.

Kiinan kansa tunnustaa **Buddan oppia**, mutta sivistyneet tunnustavat **Konfutsen oppia**. Kaikki kiinalaiset ovat uskonnollisissa asioissa hyvin laimeita ja petollisuus on hyvin yleinen pahe.

Hallitusmuoto on rajoittamaton keisarikunta ja keisaria nimitetään **taivaan pojaksi** ja **kansan isäksi**.

Ei missään maassa ole niin monta suurta **kaupunkia** kuin Kiinassa.

Peking on pääkaupunki. 1 milj. asukasta. **Schanghai**, tärkeä kauppakaupunki meren rannalla. **Kanton**, ensimmäinen satama, johon sallittiin europalaisten tulla. 1 $\frac{3}{4}$ milj. asukasta.

Kantonin edustalla on Englantilaisten omistama **Honkong saari**.

Japani.

Japanin valtakunta käsittää neljä suurta saarta, joista **Nipon** on suurin, sekä useampia pieniä saaria, jotka kaikki sijaitsevat Tyvenessä meressä Kiinan pohjoispuolella. Luonteensa ja tuotteidensa puolesta on Japani hyvin Kiinan kaltainen. Maa on puutarhan tavoin viljelty. Vuorista saadaan paljon arvokkaita metalleja, niinkuin: kultaa, hopeaa ja etenkin vaskea. Tärkeimmät vientitavarat ovat silkki, tee, puuvilla, lakeeratut puutavarat ja metalliteokset.

Asukkaita on 41 miljoonaa. **Japanilaiset** ovat **Mongolilaisten rotua** ja hyvin kiinalaisten kaltaisia, joilta he myöskin ovat saaneet koko sivistyksensä. Nyt ovat he monessa suhteessa edistyneet etevimmiksi opettajiansa, hankittuaan maahansa rautateitä, sananlennätinlaitoksia sekä muita euroopalaisia keksinnöitä.

Valtakuntaa hallitsee **keisari** eli **mikado**.

Kaupunkeja:

Tokio eli **Jeddo**, Nipon saarella on pääkaupunki 1 milj. asukasta. **Nagasaki**, kauppakaupunki, ensimmäinen, johon euroalaisia päästettiin.

Yleiskatsahdus Aasiaan.

Aasiata rajoittaa pohjoisessa **Pohjois-Jäämeri**, idässä **Tyvenmeri**, etelässä **Intianmeri**; lännessä on se yhteydessä Euroopan kanssa. **Suezin kannas** yhdistää sen Afrikaan.

Jos Arapian niemimaata ei ota lukuun, muodostaa Aasia ynnä Europa yhteensä suuren kolmion, jonka yksi kärki on käännetty kaakkoa kohti. Korkeimmat vuoret tavataan pitkin sitä kolmion sivua, joka on lounasta kohti. Luonteensa puolesta voipi Aasian jakaa neljään pääosaan:

1. **Siperialainen tundra** ja **metsävyöhyke**, joka on peräti vähän viljelty ja harvaan asuttu.

2. **Aro-** ja **erämaavyöhyke** (Turani ja Mongolia) on Etelä-Venäjän arojen jatkona. Siellä sataa peräti vähän, jonka tähden se on kuivaa. Siinä asuu harvassa paimentolais-kansoja.

3. **Vuorivyöhyke**, johon kuuluu **Vähä-Aasia, Armenia, Kaukasia, Irani** ja **Tibet**, on jatkona Etelä-Europan korkeista vuorista. Siellä tavataan korkeita vuoria, niinkuin **Ararat, Kaukasus**, vieläpä maailman korkeimmatkin, **Himalaja**.

4. **Kaakkoiset maat: Intia, Kiina** ja **Japani** ovat vuorisia, mutta erittäin viljavia. Ilmasto on mitä suloisin ja ihanin ja samalla tarpeeksi lämmin ja sateinen. Maa on hyvin viljelty ja tiheään asuttu.

Aasia on suurin kaikista maanosista ja siinä asuu lähes puolet kaikista maanasukkaista eli 850 miljoonaa.

Aasian kansoista ovat hinduit ja persialaiset samaa sukujuurta kuin germanilaiset, slaavilaiset ja romanilaiset kansat Europassa ja kuuluvat siis **indo-europalaiseen** kansaryhmään. Arabian, Syyrian ja Mesopotamian asukkaat ovat **Semitejä**. **Malajeja** asuu Itä-Intian saarilla. Kaikki muut Aasian kansat ovat **mongolilaista rotua**.

Uskonnoltaan ovat kaikki Länsi-Aasian ja Itä-Intian saarilla asuvat kansat muhamettilaisia. Etu-Intiassa asuvat kansat ovat Braman- ja Itä-Aasiassa asuvat Buddanuskolaisia. Kristittyjä on siellä täällä hajallaan muitten seassa.

Afrika.

Pohjois-Afrika.

Egyptiin kuuluu varsinainen Egypti sekä Egyptin alusmaat **Nubia** ja osa **Sudania**. Egypti käsittää Niilin suistomaan ja kapean maakaistaleen kahdenpuolen Niilivirtaa.

Egypti on viljavuutensa ja muinaisuutensa tähden merkillisimpiä maita maailmassa. Muinoin oli Egypti tunnettu Rooman eloaittana. Siellä ei sada juuri milloinkaan, mutta Heinäkuussa, kun Keski-Afrikassa alkaa rajusti sataa, paisuu Niili äyräittänsä yli ja koko maa näyttää yhdelle ainoalle järvelle, josta korkeimmilla paikoilla olevat kaupungit ja kylät saarien tavoin kohoavat yli veden. Vähitellen vetäypi virta takaisin entiseen uraansa, jättäen jälkeensä paksun kerroksen mutaa. Juuri tämä muta tekee maan niin viljavaksi, että se tuottaa useamman sadon vuodessa. Talvella kylvetään vehnää ja ohraa, kesällä riisiä ja maissia. Paitsi viljaa tuottaa Egypti taateleita, puuvillaa ja sokeria.

Sittenkuin kanava Suezin kannaksen läpi kaivettiin ja Europan ja Intian välinen kauppa valitsi tämän tien, on Egypti tullut tärkeäksi ja hyvin huomatuksi maaksi.

Asukkaita on 18 miljonaa. He ovat osaksi kopteja, osaksi arapialaisia ja tunnustavat muhamettilaista uskontoa.

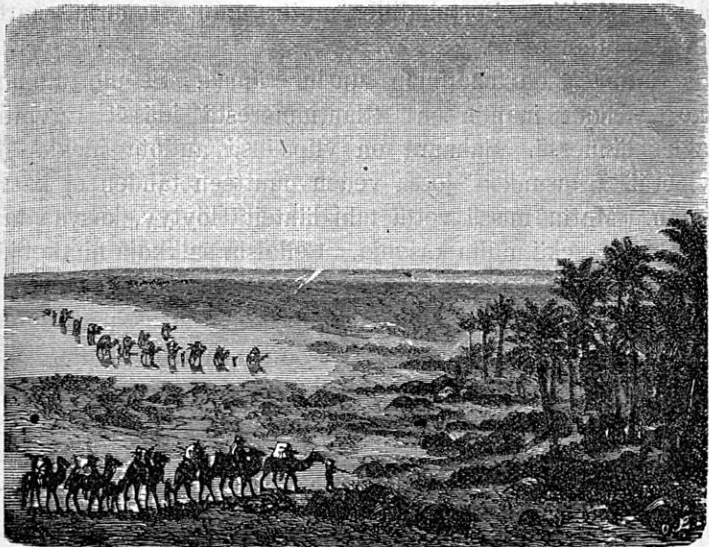
Hallitsijaa sanotaan **varakuninkaaksi** eli **kediviksi** ja hän tunnustaa Turkin sulttanin yliherruutta, mutta on enemmän riippuva Europan suurivalloista, etenkin Englannista.

Kaupunkeja:

Kairo, Niilin varrella, siinä missä suistomaa alkaa, on pääkaupunki. Kaupungin läheisyydessä on merkillisiä muinaisjäännöksiä, niinkuin pyramidit, obeliskit ja sfinksit. Kairo

on Aasian ja Afrikan välisen karavanikaupan keskus. 370 tuhatta asukasta. **Aleksandria**, Välimeren rannalla, on tärkeä merikauppakaupunki.

Berberia käsittää koko Afrikan pohjoisrannan lukien **Syrttien** lahdista länteenpäin. Maa on yleensä vuorista. Korkein vuori on **Atlas**. Pohjoisin niemi, joka samalla on koko Afrikan pohjoisin, on **Kap Bon**. Kaikkialla, missä vettä on

Sahaaran erämaa.

tarpeeksi, on maa hyvin viljavaa ja tuottaa taateleja, eloa, puuvillaa y. m., mutta missä vedestä on puute, on maa autiota erämaantapaista. Ilmasto on kuuma, kuiva ja manteeinen.

Vallitsevana kansana ovat **arapialaiset**, joita siellä nimitetään **maurilaisiksi**. Muinoin olivat he peljättyjä merirosvoja, mutta sen jälkeen kuin ranskalaiset valloittivat suuren osan Berberiaa, on heidän täytynyt jättää tämä elinkeino. **Uskonto** on muhamettilainen.

Berberia käsittää **Tripolin, Tunisin, Algieren** (Alsher) ja **Marokon**, joissa kaikissa maissa on samannimiset **pääkaupungit**.

Tripolis tunnustaa nimeksi Turkin sultanin yliherruutta.

Tunis ja **Algier** ovat Ranskan alusmaita.

Marokko on Berberian läntisin osa. Se on itsenäinen valtakunta, jota hallitsee **sultani**.

Atlantinmeressä, länsipuolella Marokkoa ovat **Azorin** ja **Kanarin saaret**. Niistä kuuluvat Azorit sekä, suurin Kanarin saarista, **Madeira**, Portugalille, mutta muut Kanarin saaret ovat Espanjan omat.

Sahaara on maailman suurin erämaa. Se ulottuu läpi koko Afrikan mantereen Atlantinmerestä idässä Egyptiin saakka lännessä. Sahaara on ylipäänsä autiota hiekka- ja kiviperäistä tasankoa, jossa veden puutteen tähden ei kasva mitään. Mutta missä vettä tahi lähteitä löytyy, kasvaa taatelipalmuja sekä muita kasveja. Sellaisia paikkoja nimitetään **keitaiksi**.

Peräti harvoja eläimiä elää tässä erämaassa. Kamelikurkia, anttilopeja ja hyenoita tavataan sen laitamilla. Kameli-
 elien avulla voivat karavanit kuljettaa Sisä-Afrikan tuotteita rantamaihin kulkien keitaasta keitaasen. •

Keski-Afrika.

Keski-Afrikaksi nimitetään sitä osaa Afrikassa, joka on kuumassa vyöhykkeessä. Sitä rajoittaa pohjoisessa Saharan erämaa, etelässä eteläinen käännepiiri, idässä Intianmeri ja lännessä Atlantinmeri. Atlantinmeri muodostaa suuren **Guinealahden** (ginea), jonka pohjoista rannikkoa nimitetään **Ylä-Guineaksi**. Saharan erämaan eteläpuolella olevaa maata nimitetään **Sudaniksi**. Keski-Afrikan koilliskulmassa, Punaisenmeren läheisyydessä on **Abessinian alppimaa**.

Sudan on täynnä korkeita ylänköjä ja niitten välillä on suuria järviä ja jokia. Jokien varsilla on laajoja rämeitä.

Muualla kuin Abessiniassa ei ole korkeita vuoria. Lähellä päiväntasaajaa on Afrikan korkein vuorikukkula, **Kilimandsjaro**.

Neekeri.

Tärkeimmät joet ovat: **Niili**, joka laskee Välimeren sekä **Kongo** ja **Niger**, jotka laskevat Atlantinmereen. Päiväntasaajan kohdalla, maan itäosassa on joukko suuren suuria järviä. Niistä ovat merkillisimmät **Viktoria Njansa**, josta Niili saa alkunsa, **Bangveola**, josta Kongo alkaa ja **Tanganjika**. Joet ovat suuria ja vesirikkaita, mutta niin täynnä suuria koskia ja putouksia,

että ovat sopimattomat laivaliikkeelle.

Ilmasto on mantereinen; päivillä on tavattoman kuuma; mutta öillä on usein niin kylmä että ruoho on huurteinen. Vuodenaikojaa on ainoasti kaksi: **sade-aika** ja **pouta-aika**. Pouta-aikana on monin paikoin niin kuiva ja kuuma, että joet ja suuret järvet kuivettuvat pohjaa myöten ja kaikki lakastuu, mikä viheriäistä on.

Kasvillisuus on erittäin rikas, vaikka se lajirikkauteen ja hyötyyn katsoen ei vedä vertoja Intian kasvillisuudelle. Palmupuita on monta lajia. Merkillisin puulaji on **Baobab** eli **Apinaleipäpuu**, jonka oksat ovat paksummat kuin vahvimmat tammet. Laajoilla alangoilla kasvaa niin korkeaa ruohoa, että suurimmat eläimet, niinkuin norsut, sarvikuonot ja virtahevot voivat kätkeytyä siihen. Tärkeimmät viljelyskasvit ovat **banani**, **durra** ja **yamsijuuri**. Ne ovat väestön pääravintona.

Ei missään maanosassa ole niin paljon suuria nisäeläimiä kuin Keski-Afrikassa. Siellä tavataan elefanteja eli norsuja suurissa laumoissa, sarvikuonoja, siraffeja, puhvelihärkiä, sebroja ja anttilopeja. Virroissa elää virtahepoja ja krokotiileja.

Metsissä on monenlaisia apinoita, joista gorilla on merkillisin. Mainittavimmat petoeläimet ovat lejona, hyena ja sakali; linnuista strutsi eli kamelikurki, flamingo ja pelikaani.

Keski-Afrikan tärkeimmät tuotteet ovat norsunluu, kultahiekka ja orjat. Saadakseen orjia, panevat arapialaiset orjakauppiat yhdessä pikku neekerivaltain hallitsijain kanssa toimeen rosvoretkiä läheisiin valtakuntiin. Kaikki sodassa saadut vangit joutuvat orjiksi, kuljetetaan rantamaihin ja

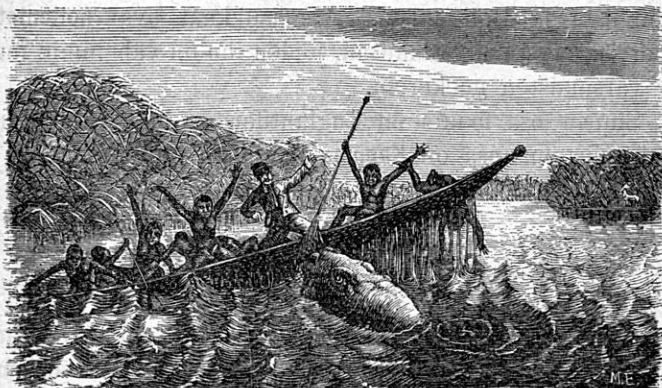
Elefanti.

myydään orjiksi muhamettilaisissa valtakunnissa Aasiassa sekä Afrikassa.

Asukkaat ovat **neekerejä**. Heillä on musta iho, vilantapainen tukka ja paksut huulet. Abessinilaiset ovat samaa sukuperää kuin egyptiläiset ja berbiläiset ja tunnustavat kristinuskoa. Vähäinen osa neekereistä on muhamettilaisia, mutta suurin osa on pakanoita ja palvelee epäjumalia, „fetish“. Ihmisuhrit eivät ole aivan harvinaisia; paikoittain syödään kaatuneitten vihollisten ruumiit. Neekerivalloissa on hallitusmuoto **despotillinen** s. o. hallitsijalla on täysi valta alamaistensa omaisuuden sekä hengenkin yli.

Rannikolla on monta europalaisten perustamaa siirtomaata. Niistä on **Kongovaltio** merkillisin. Sen on perustanut muutama europalainen yhtiö, jonka esimiehenä on Belgian kuningas.

Saaria Atlantinmeressä ovat **Viheriänniemen saaret** ja pieni, mutta merkillinen **Pyhän Helenan saari**. Intian meressä ovat: suuri **Madagaskar**, jonka malajilaiset asukkaat ovat kris-

Venhe ja neekereitä.

tittyjä ja ovat perustaneet itsenäisen valtion; **Mauritius**, joka on Englantilaisten ja **Réunion**, joka on Ranskalaisten hallussa.

Etelä-Afrika.

Etelä-Afrika käsittää Afrikan eteläisen osan, joka on eteläpuolella eteläistä käännepiiriä. Etelässä on **Hyväntoivon niemi**. Joista on suurin **Oranjevirta**, joka laskee Atlantinmereen.

Maa on eteläisessä lauhkeassa vyöhykkeessä, jossa vuodenaajat ovat samat kuin meillä, mutta heidän pisin päivä on meidän joulunaikana ja lyhyin taas meidän juhannuksena. Siis on siellä kesä kuin meillä on talvi ja talvi kuin meillä on

kesä. Maa on täynnä korkeita ylänköjä ja suuria aroja, jotka parhaiten sopivat karjanlaitumiksi.

Tärkein elinkeino onkin sentähden karjanhoito, tärkein vientitavara lampaanvilla. Maan eteläisimmässä osassa, **Kapmaassa**, viljellään oivallista viiniä. Kasveista ovat loistavakukkaiset kanervakasvit merkillisimmät. Oranjevirran varrella on maailman rikkaimmat timanttikaivokset.

Asukkaista on suuri osa muuttanut sinne siirtolaisina Englannista ja Hollannista. Alkuasukkaat ovat **hottentotteja** ja **kafreja**, kaksi neekerikansaa, joiden iho on vähemmin musta kuin varsinaisten neekerein.

Suurin osa maata on Englantilaisten hallussa. Heidän tärkein siirtomaansa on **Kapmaa**, jossa on **Kapkaupunki**.

Yleiskatsahdus Afrikaan.

Afrikaa rajoittaa pohjoisessa **Välimeri**, lännessä **Atlantinmeri**, etelässä **Intianmeri** ja idässä **Intianmeri** ja **Punainenmeri**. **Suezin kannas** yhdistää Afrikan Aasiaan.

Afrikan rantamailla on peräti vähän lahtia ja kuin sen lisäksi joet ovat täynnä koskia ja laivakululle sopimattomia, ei kauppaliike ole sentähden voinutkaan vetäytyä Afrikan sisäosiin, vaan ovat nämät seudut olleet näihin aikoihin saakka aivan tuntemattomia Europan sivistyskansoille. Seurauksena siitä on ollut, että Afrikan kansat ovat pysyneet raakalaisina. Afrikan koko asukasluku on laskettu 200 miljonaksi. Niistä on suurin osa neekerejä. Pohjoisessa sekä kauppiaina Keski-Afrikassa on arapialaisia.

Amerika.

Pohjois-Amerika.

Grönland.

Grönland on iso saari Pohjois-Jäämeressä. **Baffin lahti** (bäffin) erottaa sen Amerikan maantereesta. Maa on kokonaan suurien lumiaukioiden peittämä. Länsirannalla on ainoasti kapea kaistale sulaa asuttua maata. Grönland on Tanskan alusmaa.

Asukkaat ovat **Eskimoja** ja kuuluvat mongolilaiseen rotuun. He ovat lyhytvartalaisia, litteänaamaisia ja vinosilmäisiä. Ainoa kotieläin on koira. Kesällä asuvat he hylkeenahoista tehdyissä teltoissa, talvella kivistä ja turpeista rakennetuissa matalissa majoissa eli kojuissa. Kaikki tarpeensa saavat he hylkeistä ja valaista, joita he pyytävät. Eskimot ovat kristittyjä.

Brittiläinen Pohjois-Amerika.

Koko Pohjois-Amerikan pohjois-osa, paitsi luoteinen kulma, on Englannin alusmaa. Pohjois-Jäämeressä on suuri, mutta autio saaristo. Mantereeseen pistää Pohjois-Jäämerestä **Hudsonin** (hödsen) lahti ja lännestä, Atlantinmerestä, **St. Lawrence** (säng lorens) lahti. Näiden lahtien välillä on suuri **Labrador** niemimaa. St. Lawrence lahden ulkopuolella on **New-Foundland** (njuföndlend) saari.

Maan pohjoisosa on täynnä suuria järviä ja jokia. Merkillisin joki on **St. Lawrence joki**, joka laskee samannimiseen

lahteen. Tätä jokea myöten purkavat **Ylä-Järvi**, **Michigan** (mit-sigän), **Huron** (juuren), **Erie** (iiri) ja **Ontario** (ontärio) vetensä valtamereseen. Erien ja Ontarion välillä on maanmainio **Niagara putous**.

Brittiläinen Pohjois-Amerika on luonteeltaan samanlainen kuin Siperia: Pohjoisin osa on autio ja metsätön; keski-osaa peittää suuret metsät ja eteläisin osa, **Kanada**, on viljava sekä hyvin viljelty.

Kanadassa elää europalaisia siirtolaisia, jotka harjoittavat maanviljelystä hyvällä menestyksellä. Sieltä viedään ulos paljon viljaa, puutavaroita ja turkiksia. Melkein koko muu osa maata on **Intianein** ja metsästäjään hallussa. Intianit ovat Amerikan alkuasukkaat. Heidän ihonsa on kuparinkarvainen ja luonteeltaan ovat he urhoollisia ja julmia, mutta vieraanvaraisia. He eivät harjoita maanviljelystä eikä karjanhoitoa, vaan elävät ainoasti metsästämisellä ja kalastamisella. Sivistyksen ja viljelemisen edestä on heidän täytynyt väistyä yhä kauemmaksi rantamaista ja näkyvät he pian kuolevan sukupuuttoon. Pohjoisimmassa asuu **eskimoja**.

Tärkeimmät kaupungit ovat: **Montreal** (triol) ja **Quebec** (Kuibek), molemmat St. Lawrence virran varrella.

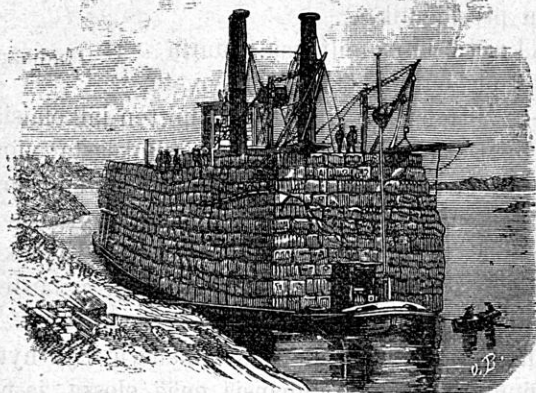
Pohjois-Amerikan Yhdysvallat.

Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin kuuluu melkein koko eteläinen osa Pohjois-Amerikaa. Ne ulottuvat Atlantinmerestä idässä Tyveneenmereen lännessä sekä Brittiläisten alusmaista pohjoisessa **Mexikon** (mejikon) lahteen etelässä. Sitäpaitsi kuuluu niihin Pohjois-Amerikan luoteisin osa.

Suurin joki on **Mississippi**, joka laskee Mexikon lahteen, Sen lisäjoki on **Missouri**. Maan länsipuolella, pitkin Tyvenenmeren rantaa on pitkä ja korkea vuorijono, **Andesvuoret**, joiden korkeinta osaa nimitetään **Kalliovuoriksi**. Itäpuolella taas yhtäsuuntaisesti Atlantinmeren rannikon kanssa on **Alleghany** (älligenni) vuoret. Andesvuorien ja Alleghanyvuorien välinen

maa on tavattoman laaja tasanko. Missisippi virran itäpuolella on tämä alanko metsäinen, mutta länsipuolella virtaa on se metsätöntä, ruohoa kasvavaa aroa, jota nimitetään **Präriaksi**.

Harvat maat ovat niin rikkaita kaikenlaisista hyödyllisistä luonnontuotteista kuin Pohjois-Amerikan Yhdysvallat ja tuskin mikään kansa on ymmärtänyt hyväksensä käyttää maansa rikkautta samassa määrässä kuin amerikalaiset. Pääelinkeino on **maanviljelys**. Pohjoisessa viljellään vehnää ja maissia; etelässä etenkin riisiä, tupakkia, sokeria ja puuvil-

Puuvillalla lastattu höyryalus.

laa. Ei mikään maa vie ulos niin paljon viljaa kuin Yhdysvallat ja siellä kasvatetaan enemmän puuvillaa kuin kaikissa muissa maissa yhteensä. Andesvuorien rinteillä kasvaa suuria metsiä; siellä kasvaa myös Mammutpuita, jotka voivat tulla yhtä korkeiksi kuin korkeimmat kirkontornit. **Karjanhoito** on oivallisella kannalla, etenkin pidetään paljon sikoja. Präri-oilla eli ennen äärettömän suuria laumoja bisonihärkiä sekä villejä hevosia, mutta nykyaikaan ovat ne melkein sukupuuttoon hävitetyt. Vuorissa tavataan hyödyllisiä metalleja. Kaliforniassa on kultaa, hopeaa ja elohopeaa. Aleghanyvuorissa

on rautaa ja kivihiiltä. Pensylvaniassa ovat maailman rikkaimmat vuoriöljykaivokset. Kaupassa, meriliikkeessä ja tehdasteollisuudessa ovat amerikalaiset englantilaisten jälkeen etevimmät kaikista maailman kansoista. Ei missään maassa anneta niin suurta arvoa kunnolliselle työlle kuin Amerikassa; ja voipi siellä tavallinen työmies, joka kunnostaa itsensä, kohota kuinka korkeaan arvoon tahansa valtionviroissa. Niinpä onkin esimerkkiä siitä, että muutama halonhakkaaja on tehty koko Yhdysvaltain presidentiksi.

Indiaani.

Asukkaita on 63 miljoonaa. Suurin osa heistä on europalaisia, jotka ovat muuttaneet siirtolaisina sinne, sekä niitten jälkeläisiä. Enimmät siirtolaiset tulevat Englannista ja Saksasta; viimeaikoina on Ruotsista ja Suomestakin lähtenyt paljon siirtolaisia Amerikkaan etsimään onneansa vieraassa maassa. Lähes $\frac{1}{10}$ asukkaista on neekerejä ja mulatteja. Neekerit ovat alkuaan joutuneet orjina Amerikkaan. Mulatit ovat europalaiesten ja neekerein jälkeläisiä. Amerikan alkuasukkaat ovat intianeja. Niitten luku on vähentymistään vähentynyt ja nyt on niitä ainoasti muutamia satoja tuhansia enää elossa, ja nekin ovat ahdistetut aroille ja vnoriseutuihin, maan länsiosassa, jossa he elättävät itseään metsästämisellä.

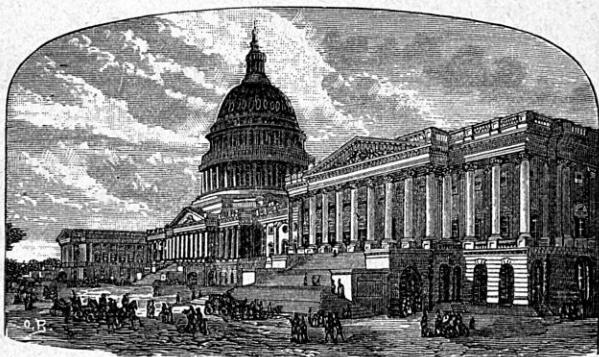
Amerikassa ei ole mitään valtiokirkkoa, vaan täysi uskonnollinen vapaus vallitsee. Kaikki uskonnolliset lahkot saavat itse ylläpitää kirkkonsa ja palkata pappinsa. Kansanvalistus on korkeammalla kannalla kuin missään maassa, mutta tieteellinen sivistys ja taiteet ovat vähemmin edistyneet kuin Europassa.

Pohjois-Amerikan Yhdysvallat muodostavat **liittovaltion**, johon kuuluu 45 itsenäistä valtiota ja muutamia piirikuntia. Valtiollinen ja uskonnollinen vapaus on suurempi kuin missään maassa. Jokainen täysi-ikäinen amerikalainen saapi ottaa

osaa kaikkiin valtiollisiin vaaleihin. Liittovaltiota johtaa neljäksi vuodeksi valittu presidentti.

Kaupunkeja:

New-York (nju-jork), Atlantinmeren rannalla, on maailmankaupan pääpesiä ja Amerikan suurin kaupunki. 2 milj. asukasta. **Filadelfia**, eteläpuolella New-Yorkia myöskin Atlantinmeren rannalla, on tärkeimpiä kauppakaupunkeja. 1 milj. asukasta. **Washington** (nuoshingtn), lähellä meren rantaa on Yhdysvaltain pääkaupunki ja hallituksen asuinsija. **New-Orleans** (nju-orliins), Mississippijoen suulla, on puuvillakaupan

Capitoliumi Washingtonissa.

keskus. **Chicago** (tshikaago), Michigan järven rannalla on sianlihan ja viljakaupan keskus. **San-Francisko**, Tyvenenmeren rannalla on erittäin kultarikkaassa seudussa. Melkoinen osa asukkaita on kiinalaisia.

Mexiko (mejiko).

Mexiko on Pohjois-Amerikan lounainen, Tyvenenmeren ja Mexikonlahden välinen osa.

Keskiosa maata on korkeaa ylänköä. Rannikot ovat kapeat, alhaiset ja erinomaisen viljavat, mutta ilmasto on terveydelle hyvin vahingollinen.

Päuelinkeino on **karjanhoito** ja maan tärkeimmät tuotteet ovat jalot metallit, kakao, sokeri, kahvi, ja konsonilliväri.

Asukkaita on 12 miljoonaa. He puhuvat espanjankieltä, tunnustavat roomalais-katolista uskontoa ja ovat hyvin alhaisella sivistyskannalla.

Vallankumouksia on tapahtunut useampia kertoja ja **hallitusmuoto** on sentähden vaihetellut väliin tasavaltana väliin keisarikuntana.

Pääkaupunki on **Mexiko** (mejiko), sisämaassa ylätasangolla.

Keski-Amerika ja Länsi-Intian saaret.

Keski-Amerika on kapeanlainen maakannas, jota rajoittaa idässä Mexikonlahti ja **Karaibinmeri** sekä lännessä Tyvenmeri. **Panamakannas** yhdistää Keski- ja Etelä-Amerikan toisiinsa.

Maa on korkeavuorista ylänköä, jonka ilmasto on mitä ihanin. Rannikot ovat epäterveellisiä.

Tärkeimmät tuotteet ovat mahonkipuu, kahvi, indigo, konsonilli ja kakao.

Keski-Amerikan muodostaa **neljä pientä tasavaltaa**, jotka ovat alituisissa sodissa keskenään.

Asukkaat ovat sekarotuisia ja valistus on peräti alhaisella kannalla.

Länsi-Intian saaria rajoittaa idässä Atlantinmeri, lännessä Mexikonlahti ja Karaibinmeri. Ne jakautuvat kolmeen ryhmään nimittäin: **Isot-Antillit**, jotka ovat **Kuba**, **Jamaika**, **Haiti** ja **Puertoriko**, **Vähät-Antillit** ja **Bahama saaret**.

Tuotteista ovat sokeri, kahvi ja tupakki tärkeimmät.

Suurin osa asukkaita on neekerejä ja mulatteja.

Useimmilla Europan kauppakansoilla on siellä alusmaita.

Espanjan alusmaita ovat **Kuba** ja **Puertoriko**. Kubassa on kaupunki **Habana** (havana), joka on tunnettu suurista si-

karritehtaistaan. Habanasikarrit ovat parhaimmat ja kalliimmat kaikista sikarreista.

Englannin alusmaita ovat **Jamaika**, useat **Vähät-Antillit** ja **Bahama saaret**.

Haitilla on kaksi itsenäistä tasavaltaa, joista neekerit hallitsevat toista ja mulatit toista.

Etelä-Amerika.

Espanjan muinaiset alusmaat.

Espanjan muinaiset alusmaat käsittävät koko läntisen ja eteläisen osan Etelä-Amerikkaa.

Tärkeimmät **joet** ovat: **Orinoco**, joka laskee Karaibinmereen ja **La Plata**, joka laskee Atlantinmereen.

Maan läpi kulkee pohjoisesta etelään yhtäsuuntaa Tyvenenmeren rannikon kanssa korkea, tuliperäinen vuoriharjanne, **Andesvuoret**, jotka ovat Himalajan jälkeen korkeimmat maailmassa. Andesvuoret jatkuvat etelään aina **Tulimaahan**, jossa on Amerikan eteläisin niemi **Kap Horn**.

Suurin osa maata on korkeata vuoriyläntä. Orinoco ja La Plata jokien varsilla on äärettömän laajat ruohoa kasvavat alangot, joilla elelee villejä hevosia ja sarvikarjaa. Orinocojoen varsilla olevia alankoja nimitetään **Llanos** (ljanos) ja La Platan varsilla olevia **Pampas**.

Kasvillisuus on erittäin rikas pohjoisessa osassa, joka on kuumassa vyöhykkeessä. Sieltä saadaan monta hyödyllistä tuotetta niinkuin kakaota, kautsjukkaa, kahvia ja kiniiniä. Eteläinen osa on lauhkeassa vyöhykkeessä. Suurilla tasangoilla, La Platan varsilla, hoidetaan paljon karjaa ja sen tuotteet: liha, nahka ja villat ovat maan etevimmät vientitavarat. Andesvuorista saadaan paljon hopeaa. Muutamilla saarilla Tyvenessä meressä on kokonaisia mäkiä arvokasta lanta-ainetta, **guanoa**. Guano on vesilintujen lantaa, joka vuosituhansien

kuluessa on kokoontunut paksuihin kerroksiin näille saarille. Koska siellä ei sada milloinkaan on tällainen kokoutuminen ollut mahdollinen. Ainoa kotieläin, jota löytyi ennen euro-palaisten tuloa maahan, on **Laama**.

Asukkaat ovat osaksi **intianeja**, osaksi **kreoleja**, joiksi espanjalaisten jälkeisiä nimitetään.

Maa jakautuu moneen pieneen tasavaltaan, jotka käyvät alituista sotaa keskenään. Nistä ovat tärkeimmät:

Peru Tyvenenmeren rannalla. Pääkaupunki on **Lima**, ja sen satamakaupunki **Callao** (kaljaao).

Chile (tshile). Kapea rantamaa Andesvuorien ja Tyvenenmeren välillä. Chilestä ovat potaatit kotoisin. Kaupunki **Valparaiso** on tärkeä kauppakaupunki.

Argentina, Atlantinmeren rannalla ja La Plata joen varrella. Kaupunki **Buenos Ayres**, La Platan varrella, viepi ulos nahkoja ja muita karjantuotteita.

Brasilia.

Brasilia käsittää suurimman osan itäpuolella Andesvuoria olevaa Etelä-Amerikkaa.

Jokia: Amazonjoki on maailman suurin joki. Sisämaa on vuorinen, mutta hedelmällinen ja suurien metsien peittämä. Amazonjoen ja sen lukuisien lisäjokien ympäritys on tasaista alankoa, jossa kasvaa äärettömän laajat aarniometsät. Niitä nimitetään **Silvas**, ja kasvillisuus on niissä rikkaampi kuin missään muualla maailmassa. Rantamaa on viljavaa sekä hyvin viljeltyä ja tuottaa paljon kahvia, puuvillaa, tupakkia ja väriaineita. Sisämaasta saadaan kultaa ja timantteja.

Asukkaita on 14 miljoonaa. He ovat portugalilaisia, kreoleja, mulatteja ja intianeja.

Uskonto on roomalais-katolinen ja kansanvalistus on alhaisella kannalla.

Hallitusmuoto oli viimeaikoihin saakka keisarikunta, mutta vuonna 1889 julisti Brasilia itsensä tasavallaksi ja karkoitti maasta keisarin.

Kaupunkeja: Rio Janeiro (sjaneiro). Erittäin ihanalla paikalla Atlantinmeren rannalla, on pääkaupunki ja harjoittaa suurta kahvikauppaa. 420 tuhatta asukasta.

Guayana.

Guayana on pieni Etelä-Amerikan koillisessa kulmassa, Atlantinmeren rannalla oleva alankomaa. Se on jaettu Englannin, Ranskan ja Hollannin välillä. Ilmasto on hyvin epäterveellinen. Päätuotteet ovat maustimet.

Yleiskatsahdus Amerikkaan.

Amerikkaa nimitetään myöskin **Uudeksi mantereeksi**, koska europalaiset ovat oppineet tuntemaan sen myöhemmin kuin muut maanosat. Se eroittaa Atlantin ja Tyvenenmeren toisistaan. Amerika on jaettu kahteen maaosaan: **Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan**, joita yhdistää toisiinsa **Panamankannas**. Molemmat osat ovat kolmion muotoiset, ja niitten kärjet ovat käännetty etelää kohti.

Pitkin koko länsirannikkoa kulkee **Andesvuoret**. Ne ovat tuliperäisiä ja Himalajan jälkeen korkeimmat maailmassa. Itäpuolella manteretta on myöskin vuoria, mutta ne ovat matalampia. Muu osa Amerikkaa on alankoa, joka jakautuu useampiin osiin, niinkuin: Präriot, Llanos ja Pampas, jotka kasvavat ruohoa ja Silvas, joka kasvaa aarniometsää.

Se osa Pohjois-Amerikkaa, joka on lauhkeassa vyöhykkeessä on kasvillisuutensa ja eläinkuntansa puolesta hyvin Europan kaltainen. Se osa Amerikkaa taas, joka on kuumassa vyöhykkeessä, on kasvillisuutensa puolesta hyvin samanlaista, kuin vastaavat osat vanhaa-manteretta. Molemmissa kasvaa melkein samanlaisia palmuja ja köynnöskasvia. Eläinkunta on sitä vastoin peräti erilainen. Suuria nisäkkäitä on aivan vähän. Merkillisimmät niistä ovat Andesvuorilla elävät **Laama-**

eläimet, jotka ovat läheistä sukua kameleille. Ennen euro-
palaisten tuloa Amerikkaan, olivat ne alkuasukasten ainoat
kotieläimet. Jaguari on suurin petoeläin. Apinoita ja lais-
kiaisia on monta lajia. Linnuista ovat kondori, papukaijat
ja pienen pienet, mutta loistavanväriset kolibrit merkillisimmät.
Virroissa elää kilpikonna ja alligatoreja. Käärmeistä on kalk-
karokäärme myrkyllisin.

Andesvuorien korkeilla erämaantapaisilla ylängöillä kas-
vavat merkilliset lehdettömät kaktuskasvit, jotka ovat varus-
tetut terävillä odilla. Niillä elää konsonillieläin, josta saadaan
kaunista punaväriä.

Amerikan pääväestönä on nykyjään sinne siirtolaisina
muuttaneet europalaiset. Alkuasukkaat ovat kaikki samaa
intianirotua. Neekerejä on myöskin paljon ja ne ovat orjina
sinne tulleita.

Australia.

Australiaan kuuluu **Australian manner** eli **Uusi-Hollanti** ja joukko suurempia ja pienempiä saaria Tyvennessämeressä.

Pohjoinen osa Australianmannerta on kuumassa vyöhykkeessä ja eteläinen osa eteläisessä lauhkeassa vyöhykkeessä. Suurempia jokia ei ole laisinkaan ja useammat niistä joista, jotka ovat olemassa, kuivettuvat poudanaikana kokonaan. Rannikoilla on ainoasti vuoria. Sisämaa on tasankoa, joka siellä vallitsevan veden puutteen tähden on melkein tuntematon.

Kasvillisuus on peräti toisenlainen, kuin muissa maanosissa. Kotimaisia hyödyllisiä kasveja on peräti vähä. Tiheitä aarniometsiä ei ole olemassa, vaan puut ovat kaukana toisistaan ja kun sen lisäksi niitten lehtilavat ovat luotisuoria asenoltaan, ei niitten juurille synny mitään varjoa. Sentähden peittääkin tiheä ruohosto koko maan. Tämä tarjoaa runsaan ravinnon lukuisille lehmä- ja lammaslauomoille, joita siellä hoidetaan.

Vieläkin suuremmassa määrässä kuin kasvillisuus eroaa Australian eläimistö muitten maanosien eläimistöstä. Suuria nisäkkäitä ei löydy ensinkään. Ainoat nisäkkäät, joita oli siellä ennen europalaisten tuloa, ovat reppu- ja nokkaeläimet. Reppueläimiä on monta lajia ja niistä on suurin ja merkillisin **Kenguru**. Se on lampaan näköinen, mutta sen häntä ja takajalat ovat hyvin kehittyneet ja etupuoli ruumista taas suhteellisesti hyvin pieni. Europalaisten siirtolaisten tuomat kotieläimet: lehmät ja lampaat ovat lisääntyneet tavattoman nopeasti; kanit niinkin suuressa määrässä, että nyt ovat todellisena rasi-tuksena maalle.

Vuorikaivoksista saadaan paljon kultaa ja kivihiltä.

Australian alkuasukkaat ovat **Australineekerejä** eli **Paa-puas rotua**. He ovat tummanruuni- tai mustaihoisia ja heikko-ruumiisia sekä elävät hajallaan metsissä hakien elatukseksen kasvinjuuria, hyönteisiä, matosia, käärmeitä y. m. Ei mikään kansa maailmassa ole niin alhaisella kehitymisasteella kuin

Paapuas. Kun ruuasta syntyy puute, on aivan tavallista että vanhemmat syövät omat lapsensa ja päinvastoin. Paapuas ovat sukupuuttoon häviämäsillään. Koko Australian manner on englantilaisten hallussa.

Suurimmat **kaupungit** ovat:

Sydney (sidni), itärannikolla, on tärkein kauppakaupunki. 380,000 asukasta. **Melbourne** (melbörn), etelärannikolla, on Australian suurin kaupunki. 490,000 asukasta.

Australian saaret ovat: **Tasmania** eteläpuolella, kaksoissaari **Uusi Zeelanti** itäpuolella, **Uusi Guinea** pohjoispuolella Uutta Hollantia sekä joukko pienempiä saaria kahdenpuolen päivän-tasaajaa Tyvenenmeren eteläosassa, jota nimitetään **Etelämereksi**. Niistä ovat merkellisimmät: **Sandwicks** (sändvits) **saaret** ja **Seurasaaret**.

Toiset näistä saarista ovat korkeavuorisista ja tuliperäisiä, toiset ovat matalia korallisaaria, jotka ovat syntyneet koralliriutoista. Näitä riuttoja rakentavat pienen pienet korallieläimet. Kuin riutoille kokoontuu aaltojen ajamana hiekkaa, simpukoita, y. m. sen verran että ne kohoavat veden yli, alkaa niille ilmestyä kasveja, niinkuin kokospalmuja y. m. niistä siemenistä, joita tuuli ja laineet tuovat mukanaan. Vähitellen asettuu saarille myöskin lintuja ynnä muita eläimiä. Kaikilla saarilla kasvaa kokospalmuja ja leipäpuita.

Ilmasto saarilla on mitä ihanin, sillä meri lauhduttaa ilman kuumuuden.

Läheisillä saarilla ovat asukkaat samaa rotua kuin Australian manterella, mutta kaukaisimmilla ovat he **malajeja**. Malajit ovat paapuaskansaa paljon sivistyneemmät, harjoittavat meriliikettä ja muodostavat monella saarella järjestettyjä yhteiskuntia. Sandwichisaarilla ovat he muodostaneet Europan mallin mukaan perustuslaillisen yksivallan. Pääkaupunki **Honolulu** on koko Australian saariston tärkein kauppapaikka. Usiammat saaret ovat Europan kauppakansojen alusmaita, etenkin Englannin.

Valtameret.

Maan koko pinta-alasta on kolme neljättöosaa merta ja ainoasti yksi neljäsosa maata. Mitä me mantereiksi nimittämme ovat siis oikeastaan suuria saaria. Näitten manteeitten kautta jaetaan meri osiin, joita nimitetään valtameriksi. Valtameriä on viisi, nimittäin: **Atlantinmeri**, **Intianmeri**, **Tyvenmeri**, **Pohjois-Jäämeri** ja **Etelä-Jäämeri**.

Atlantinmerta rajoittaa länsipuolella Amerika ja itäpuolella Europa ja Afrika. Etelässä yhtyy se Etelä-Jäämereen, eteläpuolella Hyväntoivon-nientä Intianmereen sekä eteläpuolella Kap Hornia Tyveneeseen. Pohjoisessa on se yhteydessä Pohjois-Jäämeren kanssa. Itärannikolla muodostaa Atlantinmeri **Pohjanmeren** ynnä **Itämeren**, **Biscayalahden**, **Välimeren** ynnä **Mustanmeren** sekä **Guinealahden**; länsirannikolla **St. Lawrencealahden** sekä toisiinsa yhtyvät **Mexikonlahden** ja **Karaibinmeren**. Saarista ovat merkillisimmät: itäpuolella **Brittein saaret** ja länsipuolella **New-Foundland** ja **Antillit**.

Intianmerta ympäröipi länsipuolella Afrika, pohjoisessa Aasia ja idässä Australia. Etelässä yhtyy se Etelä-Jäämereen. Eteläpuolella Uutta-Hollantia yhtyy se Tyveneeseen. Pohjoispuolella muodostaa se seuraavat lahdet: **Punaisenmeren**, **Persianlahden** ja **Bengalinlahden**. Saarista ovat merkillisimmät: **Madagaskar** lännessä ja **Ceylon** pohjoisessa.

Tyvenmeri on suurin kaikista valtameristä ja se sijaitsee Aasian ja Amerikan välillä. Etelässä yhtyy se Etelä-Jäämereen ja pohjoisessa **Beringin salmen** kautta Pohjois-Jäämereen. Pitkin rannikkoa on paljon saaria, niinkuin: **Japanin saaret** ja **Itä-Intian saaret**.

Merkillistä on, että Tyvenenmeren ympärillä on melkein täydellinen kehä tultasuitsuvia vuoria, nimittäin **Andesvuorilla**, **Kamtsjatkalla**, **Japaanin saarilla**, **Itä-Intian saarilla** sekä useilla **Australian saarilla**.

Pohjois-Jäämeri käsittää suurimman osan pohjoista kylmää vyöhykettä. Sen keskustana on **pohjoisnapa**. Napa-seutuja ei tunneta laisinkaan, sillä ne ovat ikuisen jään ja lumen peittämiä; ja sentähden on ollut mahdotonta päästä sinne laivoilla. Jäämeren reunamat ovat ainoasti tunnettuja. Siellä tavataan joukko saaria ja saaristoja, niinkuin **Novaja Semlja, Grönlanti** ja **Huippuvuorten saaret**.

Jäämeren eteläosissa uiskentelee aina suurensuuria jäämöhkäleitä, jotka tekevät purjehtimisen siellä vaaranalaiseksi. Suurimmat jäämöhkäleet ovat usein yhtä korkeat kuin korkeimmat kirkontornit. Niitä nimitetään jäävuoriksi. Merivirtojen ajamina joutuvat ne usein kauvaksi Atlantinmereen ja Tyveneeseen.

Vaikka pakkaneen Jäämerillä on hyvin suuri, on eläimistö kumminkin siellä paljon rikkaampi kuin muilla merillä. Siellä tavataan **valaita, mursuja, hylkeitä, jääkarhuja** sekä äärettömän luku **vesilintuja**. Rannikoilla elää **peuroja** ja **naalia**.

Etelä-Jäämeri käsittää koko eteläisen kylmän vyöhykkeen ja ympäröipi **etelänapaa**. Se on vielä vähemmän tunnettu, sillä se on kylmempi ja enemmän jäiden täyttämä kuin Pohjois-Jäämeri.

Monessa paikassa Valtameressä virtaa vesi aina samaan suuntaan. Sellaisia virtoja sanotaan **merivirroiksi** ja niistä on **Golfivirta** merkillisin. Se on lämmin merivirta, joka alkaa Mexikonlahdessa, kulkee pitkin Amerikan rantaa New-Foudlandin sivu ja kääntyy sieltä poikki Atlantinmeren Brittein saaria kohti. Sieltä se virtaa lähelle Norjan rannikkoa Pohjois-Jäämereen. Golfivirta on etupäässä syypää Luoteis-Europan lauhkeaan ilmastoon.

Kaikkialla maan päällä on isoissa valtamerissä huomattava liikunto, jota nimitetään **luoteeksi** ja **vuokseksi**. Se on suuri laine, joka vyöryy valtamerien yli ja sen vaikuttavana syynä on kuun vetovoima. Laineen korkein kohta eli **harjanne** on sillä kohdalla maata, joka on kuuta lähinnä. Samallinen laineen harjanne on myöskin maan vastakkaisella

puolella, eli siis sillä puolella, joka on kauvimpana kuusta. Näitten harjanteitten keskivälillä on **laineenpohja**. Laine liikkuu eteenpäin seuraten kuuta, sen kiertäessä maan ympäri. Ulapalla merellä ei lainetta tunnu, mutta kuin se lähenee rannikkoa kohoaa vesi ja silloin on **vuoksi**, mutta kun laineenpohja lähenee rantaa laskeupi vesi ja silloin on **luode**. Kahdesti vuorokauteen on luode ja kahdesti vuoksi. Merenlahdelmissa, joitten suu on ahdas, tuntuu luode ja vuoksi aivan vähän.

I l m a k e h ä.

Maata ympäröipi ilmakehä eli atmosfääri. Se ulottuu noin seitsemän peninkulmaa maanpinnasta ja ympäröipi siis korkeimmatkin vuoret. Lähellä maanpintaa on ilma tiheämpää, mutta minkä ylemmäksi noustaan, sitä harvemmaksi käypi ilma. Sentähden onkin vaikea hengittää korkeilla vuorilla.

Kun me puhumme lämpimydestä tahi kylmyydestä, tarkoitamme sillä aina ilman lämpö määrää. Paikkakunnan ilmastolla ymmärrämme kaikkia niitä ilmasuhteita, jotka valitsevat eri paikoissa, niinkuin: lämpö, tuulet ja sademäärä.

Lämmön jakautuminen. Olemme ennen huomautta neet, että lämpö päiväntasaajan kohdalla on suurin, koska auringolla siellä on suurin voima vaikuttaa. Mitä kauvemmaksi päiväntasaajasta poistutaan ja mitä lähemmäksi napoja tullaan, sitä kylmemmäksi käypi ilma. Napojen kohdalla on siis kylmin.

Samallaisen vaikutuksen kuin kaukaisuus päiväntasaajasta tekee myös paikan korkeus merenpinnasta. Jos siis päiväntasaajan seudussa noustaan korkealle vuorelle, huomataan lämmön yhä vähenevän, samalla tavoin kuin jos matkustettaisiin yhä kauvemmaksi päiväntasaajasta. Kuin tullaan vuorenhuipulle ikuisen jään- ja lumen-**piiriin**, on ilmasto samallinen kuin napaseuduissa.

Paikan lämpösuhteihin vaikuttaa etupäässä sen kaukaisuus päiväntasaajasta ja sen korkeus merenpinnasta; mutta sitävaitsi vaikuttaa niihin myöskin, kuten ennen olemme huomauttaneet, lämpöiset eli kylmät **merivirrat** sekä vallitsevat **tuulet**.

Lämmön jakautumisen eri vuodenajoille määrää etupäässä suurten vesien läheisyys eli kaukaisuus. Jos suuret vedet, jotka hitaasti lämpiävät ja hitaasti jäähtyvät, ovat läheisyydessä, käypi kesät viileämmiksi ja talvet vähemmän kylmiksi. Sellaisen paikan ilmastoa sanotaan **rantailmastoksi**. Mutta jos vesiä ei ole läheisyydessä, ovat kesät hyvin kuumia ja talvet kylmiä. Sellaista ilmastoa sanotaan **mantereiseksi**.

Tuulet syntyvät siten, että ilma eri paikoissa maanpintaa lämpiää epätasaisesti. Mitä lämpöisemmäksi ilma käypi jossakin paikassa, sitä keveämmäksi se tulee ja sitä halukkaammin kohoaa se ylös. Lämpöisen ilman siaan virtaa sivulta-päin kylmää, tiheämpää ilmaa. Tämä ilman virtaaminen on tuuli.

Meidän maassamme ovat tuulet suunnalleen hyvin vaihtelevaisia ja sentähden on aivan mahdotonta edeltäkäsintietää mistäpäin tuuli puhaltaa kuukauden tahi viikkokauden perästä. Toisin on laita lämpöisissä maissa. Siellä puhaltaa sama tuuli monta kuukautta yhtämittaa. Niinpä puhaltaa pohjoisella pallonpuoliskolla enimmäen koillistuuli ja eteläisellä pallonpuoliskolla kaakkoistuuli. Sellaisia tuulia nimitetään **passadituuliksi**.

Merienrannikoilla käypi aamulla tuuli mereltä maille päin, sillä maa ja sen läheisyydessä oleva ilma lämpiää auringon vaikutuksesta nopeammin kuin meri. Lämpöinen ilma kohoaa siis maan läheisyydessä ylöspäin ja kylmää ilmaa virtaa mereltä maallepäin. Iltasilla auringon laskettua käypi päinvastoin. Vesi säilyttää lämpöä kauvemmin kuin maa ja lämmittää läheisyydessä olevaa ilmaa, joka sentähden kohoaa ylöspäin. Maalta virtaa kylmempää ilmaa siaan, ja tuuli käypi siis maalta merellepäin.

Sateet. Veden pinnalta, kosteasta maasta, kasvien lehdistä j. n. e. haihtuu alati vettä. Tämä vesi sekautuu nä-

kymättömänä kaasuna ilmaan. Lämpöinen ilma voipi sisältää enemmän vettä kaasumaisessa tilassa kuin kylmä. Kuin lämmin ilma jäähtyy, erkanee siitä vesi pienen pieninä rakkuloina, jotka tekevät ilman läpinäkymättömäksi, **utuiseksi**. Tällä tavoin syntyvät pilvet yläilmoihin, sumu maanpinnalle ja kaste tahi härmä maahan. Jos ilma vieläkin jäähtyy, niin putoaa vesi alas vesi- tahi lumisateena.

Sateen syntymistä varten on siis välttämätöntä, että ilma sisältää jonkun määrän vesikaasua ja että tämä kaasu jäähtyy. Mitä ensin tulee veden haihtumiseen, niin on selvää, että haihtuminen on suurempi lämpöisissä maissa ja merien läheisyydessä. Sentähden sataakin niissä seuduissa enemmän. Mitä taas vesikaasujen jäähtymiseen tulee, niin on huomattu että korkeat vuoret jäähdyttävät ilmakerroksia ja saavat siis sadetta aikaan. Mantereitten keskellä, etenkin jos niitä ympäröipi korkeat vuoret, sataa samoista syistä vähän, usein liiankin vähän.

Maa ja sen liikunto.

Maa on taivaankappale, joka liikkuu vapaasti avaruudessa, samoin kuin aurinko, kuu ja tähdet. Muodolleen on se melkein pallon muotoinen. Maan pinnalta sen keskustaan on noin 600 peninkulmaa ja sen ympäryys päiväntasaajan kohdalla on 3,700 peninkulmaa.

Maan liikunto on kahdenlainen: se pyörii akselinsa ympäri ja kiertää samalla auringon ympäri.

Maan pyöriminen akselinsa ympäri. Meistä näyttää sille, kuin maa olisi paikoillaan, mutta koko taivas aurinkoineen tähtineen kiertäisi kerran vuorokaudessa maan ympäri, idästä länteen. Mutta tämä taivaan liikkuminen on ainoasti näennäinen. Samaten näyttää meistä istuessamme rautatievaunuissa talot ja puut kulkevan ohitsemme, mutta vaunu seisovan paikoillaan. Se on päinvastoin maa, joka

kerran vuorokaudessa pyörii akselinsa ympäri, mutta lännestä itään.

Pyöriessään näin on ainoasti kaksi pistettä maanpinnalla liikkumatonna; niistä nimitetään toista **pohjois-** ja toista **etelänavaksi**. Viiva, joka yhdistää nämät pisteet toistensa kanssa, nimitetään **maanakseliksi**. Ne pisteet maan pinnalla, jotka ovat yhtäkaukana navoista, muodostavat ympyrän, **päiväntasaajan**.

Toinen puoli maan pinnasta on aina auringon valaisema, siellä on silloin päivä; toisella puolella on yö.

Kuin tahdotaan tarkoilleen määrätä kuinka kaukana pohjoisessa tahi etelässä joku paikka on, määrätään sen kaukaisuus päiväntasaajasta. Tämä kaukaisuus mitataan **asteilla** ympyröiden avulla, jotka kulkevat yhtäsuuntaisesti päiväntasaajan kanssa ja sitä nimitetään paikan **maantieteelliseksi leveydeksi**. Päiväntasaajan ja napojen väli on siten jaettu 90 asteen (90°). Napapiirit ovat $66\frac{1}{3}^{\circ}$ ja käännepiirit $23\frac{1}{2}^{\circ}$ leveydellä päiväntasaajasta.

Kun taas tahdotaan määrätä jonkun paikan asemaa idässä tahi lännessä, se on paikan **maantieteellistä pituutta**, jaetaan päiväntasaaja 360 pituusasteeseen ja näiden pisteitten läpi vedetään kohtisuoraan päiväntasaajaa kohti puoliympyrät, jotka ulottuvat navasta napaan ja joita nimitetään **puolipäiväpiireiksi**. Tämän nimen ovat he saaneet sentähden, että kaikilla paikoilla, jotka ovat samalla puolipäiväpiirillä, on samaan aikaan puolipäiviä.

Maan kiertäminen auringon ympäri. Aikaa, jota maa tarvitsee kiertääkseen kerran auringon ympäri, nimitetään vuodeksi. Rata, jota myöten maa liikkuu auringon ympäri, on melkein ympyrän- tahi oikeammin soikilon muotoinen.

Maan asento auringon suhteen ei ole samanlainen aina. Kussakin eri paikassa kohoaa aurinko jonakuna vuodenaikana korkeammalle taivaalle, jolloin päivät tulevat pidemmiksi, ja toisena aikana taas vähemmin korkealle, jolloin päivät käyvät lyhyemmiksi. Näitten eroavaisuuksien kautta syntyvät eri **vuodenajat**.

Että maan asento auringon suhteen muuttuu niin, että vuodenajat syntyvät, riippuu siitä, että maan akseli on hiukan vinossa maan radan suhteen. Sen kaltevuus maanradan suhteen vaihtelee, niin että väliin pohjois- väliin etelänapa on kääntynyt aurinkoon päin.

Kuin siis pohjoisnapa on kääntynyt aurinkoa kohti, on pohjoinen pallonpuolisko enemmän valaistu kuin eteläinen ja auringon säteet kohtaavat sitä lähes luotisuoraan. Siellä on silloin pisin päivä eli **kesäpäivänseisaus**, Kesäkuun 21 päivä; samaan aikaan on eteläisellä pallonpuoliskolla keskitalvi. Koko pohjoinen kylmävyöhyke on silloin auringon valaisema, ja siellä on siis alituinen päivä. Jokainen piste, joka on tämän vyöhykkeen ulkopuolella, joutuu maan pyöriessä joksikuksi aikaa varjoon ja siellä on silloin yö. Minkä kauvempana etelässä tämä piste on, sitä kauvemman aikaa se tulee olemaan varjossa ja sitä pitempi on sen paikkakunnan yö. Päiväntasaajan kohdalla ovat päivät ja yöt yhtä pitkät; ja eteläisen napapiirin eteläpuolella on tähän aikaan alituinen yö.

Puolen vuoden kuluttua on maanpallo auringon vastakkaisella puolella. Maanakselilla on aivan sama asento kuin edellä selvitetyssä tapauksessa ja siitä seuraa että maan etelänapa on nyt käännetty aurinkoa kohti. Eteläinen pallonpuolisko on nyt enemmän valaistu, auringon säteet lankeavat enemmän luotisuoraan ja siellä on keskikesä. Pohjoisessa on samalla aikaa pisin yö ja **talvipäivänseisaus**, Joulukuun 21 päivä. Mitä kauvimpana pohjoisessa joku paikka on, sitä lyhempi on päivä siellä. Päiväntasaajan kohdalla ovat nytkin päivät ja yöt yhtä pitkät; ja pohjoisen napapiirin pohjoispuolella on alituinen yö.

Aikoja, jotka ovat molempien päivänseisauksien puolivälissä, nimitetään **päiväntasaukseksi**: toista kevätpäiväntasaukseksi, Maaliskuun 21 päivää, toista syyspäiväntasaukseksi, Syyskuun 21 päivää. Maanakseli ei käännä silloin kumpakaan napaansa enemmän aurinkoa kohti. Molemmat maanpallonpuoliskot ovat samalla tavoin valaistut ja päivä sekä yö kaikkialla yhtäpitkät.

Ihmisrodut.

Kaikki ihmiset luetaan samaan sukuun, mutta ovat toisistaan hyvin eroavia ulkomuotonsa, kielensä ja elintapojensa puolesta. Nämät erilaisuudet ovat nähtävästi syntyneet vähitellen erilaisten ilmanalasuhteitten, ravinnon ja elintapain vaikutuksesta. Näitten erilaisuuksien perusteella on ihmissuku jaettu useampiin ihmisrotuihin. Päärotuja on viisi, nimittäin:

Kaukasialainen rotu on levinnyt suurimmalle osalle Europpaa, Lounais-Aasiaa, Pohjois-Afrikkaa, Amerikkaa ja Australiaa. Se jakautuu kahteen pääosastoon: **indoeuroopalaiseen** ja **semiläiseen**. Indoeuroopalaiset ovat: **germanilaiset, romani-laiset ja slaavilaiset**. Semiläiset ovat: **arapilaiset ja juutalaiset**.

Kaukasialainen.

Neekeri.

Mongolilainen.

Mongolilaisrotu asuu suurimmassa osassa Aasiaa, Koillis-Europpassa ja Pohjois-Amerikassa Jäämeren rannoilla. Siihen luetaan: **mongolit, suomalais-ugrilaiset, japanilaiset ja kiinalaiset**.

Malajirotu asuu Itä-Intian saarilla, suurimmalla osalla Australian saaria sekä Madagaskarilla.

Intianirotu on hajaantunut yli koko Amerikan. Se on hyvin vähälukuinen ja näyttää olevan sukupuuttoon häviämässäillään.

Neekerirotu asuu Keski- ja Etelä-Afrikassa. Se jakautuu moneen eri kansakuntaan.